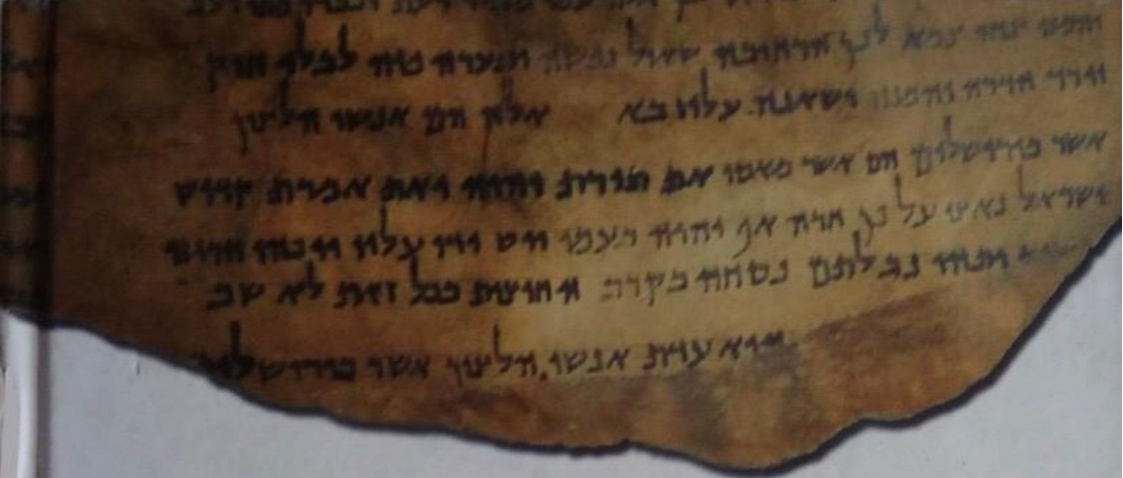
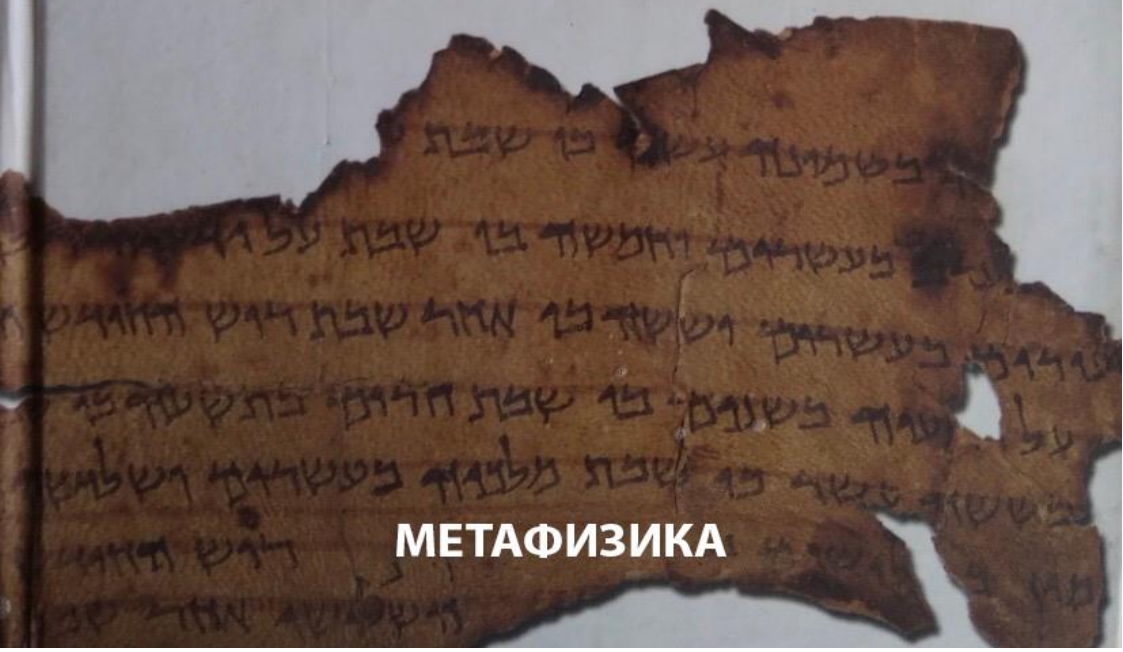

Жељко Станојевић

КУМРАНСКИ СПИСИ

Доказ веродостојности Библије

МЕТАФИЗИКА

КУМРАНСКИ СПИСИ

www.hebrejski.webs.com
Издавач: Метафизика у сарадњи са ИХЈ
Техничко уређење: Метафизика
Штампа: Топаловић, Ваљево
Тираж: 1000
Дистрибуција: Метафизика, 011/292-0062

Жељко Станојевић

КУМРАНСКИ СПИСИ

Доказ веродостојности Библије

Метафизика

БИБЛИЈА

Шта је то Библија?

Да ли је то страшна, тајна књига коју могу разумети само свештеници?

Да ли православци смеју да је читају? Да ли је смеју читати католици? Да ли је смеју читати Јевреји, Муслимани...

Да ли је Библија нека секта?

Да ли је Свето писмо исто што и Библија? Да ли је Библија истинита? Да ли је Библију Бог написао?

Зар Библију нису писали људи? Шта су Кумрански списи (рукописи)? Да ли су Кумрански рукописи открили да је Исус измишљотина цркве?

Ова питања су данас веома актуелна и занимају савременог човека. У овој књизи ћемо полако доћи до одговора на ова питања..

Реч Библија води порекло из Грчке, од речи ”библос” што значи ”књига”.

Ова реч уопште није грчког порекла већ је ”библос” био фенички град на простору данашњег Јужног Либана из којег се извозио папирус. Тако су Грци најпре папир, а после и књигу звали ”библос”. Када се данас спомене религија, свеци, папа, крштење, венчање, Марија, Исус, све нас то асоцира на масивну зграду, лепо украшену - и споља и изнутра - у којој мирише тамјан и коју води човек пред којим нам клецају колена.

А зашто нам клецају колена?

Зато што он зна нешто што ми не знамо. Он, односно свештеник, познаје Свето Писмо.

Његов посао је да нам преноси оно што у Светом Писму пише јер ми за читање таквог штива немамо времена.

Међутим, чим вам је у рукама ова књига, изгледа да ви за то ипак имате времена. И то је добро.

Време које ћете уложити у читање свега што следи, нескромно говорећи, биће једна од највећих инвестиција у вашем животу. Одмах да нешто разјаснимо - Библија је у ствари Свето Писмо, а Свето Писмо је Библија. То су синоними, два назива за једну те исту књигу.

Библија је књига због које је настало хиљаде секти. Кад год је неко мислио другачије, док је тумачио Библију, правио је своју секту. Тако да Библија није секта, али је свим сектама, свим верама, највећим светским религијама, и то јудаизму, хришћанству, много мање исламу, заправо Света Књига. Неки су је скраћивали, неки проширивали, неки признавали тек поједине делове, али свима је главни извор информација.

Библија је у ствари збирка више књига. Замислите да су се све те књиге штампале одвојено, имали бисмо 63 књиге које би чиниле један ред на нашој полици. Ради лакше употребе, од давнина се Библија штампа у једним корицама.

Како је све почело?

Прво се Бог обратио Мојсију, и он је написао својих пет књига које се данас зову Пет Мојсијевих књига или Тора (тако то зову Јевреји) или Пентатеух, како то зову католици.

Мојсије је своје књиге писао пре 3500 година. Он је у својим књигама описао стварање света, јеврејску историју, али и најважнија правила и законе које је Бог дао човечанству. Након тога, нешто касније, настаје шест већих и тринаест мањих пророчких књига. Негде пре 2700 година настаје још једанаест других мањих и већих књига Библије. Све ове књиге зову се данас још и Стари завет. Све су писане на хебрејском језику. Све те књиге баве се Богом,

религијом, историјом, традицијом, законима, начином живота...

У јеврејској религији, пре око 2100 година почињу да се јављају различити религијски правци и тумачења Библије.

Један од најпознатијих религијских праваца везан је за Исуса Христа који је променио неке начине тумачења Старог завета које је у то време прихватао највећи број људи у Израелу. Он је био Јеврејин, окупио је око себе део народа из тог доба и направио нови јеврејски религијски покрет. Након њега, неки његови следбеници писали су о њему књиге и то четири највеће које се још зову Јеванђеља (Матеј, Марко, Лука и Јован). Поред ове четири књиге о Исусу, и о његовом религијском приступу написано је још осамнаест мањих књига. Све те књиге, од Исуса на овамо, зову се још и Нови завет.

Већина Јевреја не прихвата Исусов приступ религији и зато за Свето Писмо сматрају само Стари завет. Исус приступ религији, који је касније назван ”хришћанство” за Свето Писмо сматра и Стари и Нови завет.

Пре око 1400 година почеле су да се јављају неке нове идеје. У Саудијској Арабији, где такође у то време живе Јевреји, неким Арапима се свидела јеврејска религија, па су одлучили да је прихвате, прилагоде себи, али и модернизују. То се дешава тако што се појављује Мухамед који прихвата и Стари и Нови завет, али их допуњује са много других новина и оснива нову религију која се зове ”ислам”. Ове нове ствари записане су у новој књизи која се зове Куран. Тако да сада имамо следећу ситуацију: Јевреји поштују само Стари завет, хришћани поштују и Стари и Нови завет, а муслимани и Стари и Нови завет, али највише Куран.

Године 424. пре нове ере Јевреји су одлучили које ће књиге ући у Стари завет. Хришћани 393. године после Христа праве коначан договор и прихватају јеврејске ставове о овоме. Када се хришћанство поделило на

православно и католичко, доста времена се у Старом завету ништа није мењало. Године 1546, католичка црква доноси одлуку које ће књиге чинити Стари завет, с тим да се уводе и неке књиге које до тада нису улазиле у Стари завет. Православно хришћанство се пре свега руководило јеврејским Старим заветом (оно што су Јевреји утврдили 424. год п.н.е), мада се у појединим православним црквама додају, као и у католичанству, књиге које до тада нису чиниле Стари завет.

Из православља се развија много различитих праваца (грчки, етиопски, палестински, руски, српски, румунски...) и сви имају исто Свето Писмо које се зове још и Библија. Протестанти, који су настали одвајањем од католичке цркве, се касније деле на стотине верских заједница (лутерани, баптисти, пентакосталци, јеховини сведоци, мормони, адвентисти, назарени...) и сви они користе готово исто Свето Писмо као и православци и као католици.

Који је религијски правац прави, који је најближи Богу и слична питања, нису тема разматрања у овој књизи.

БИБЛИЈСКЕ КЊИГЕ

У претходном поглављу рекли смо да се Библија састоји из више књига. Сада ћемо се позабавити тим књигама, али и тиме ко је одлучио, и на основу чега, које ће се књиге звати Библијом. Правило које одређује која књига сме бити у Библији, а која не сме, назива се канон. Реч канон долази од хебрејске речи ”кане” која значи ”трска”.

Касније, ова реч у хебрејском речнику је значила ”мера” (јер се трском мерила дужина) и онда у преносном смислу ”правило, правилник, норма”. Од четвртог века канон представља, од хришћанске цркве усвојен и одобрен списак књига Светог Писма или Библије. Године 424. п.н.е. Јевреји усвајају следеће књиге које чине Стари завет.

1. БЕРЕШИТ (Прва књига Мојсијева)
2. ШЕМОТ (Друга књига Мојсијева)
3. ВАЈИКРА (Трећа књига Мојсијева)
4. БАМИДБАР (Четврта књига Мојсијева)
5. ДЕВАРИМ (Пета књига Мојсијева)
6. ЈЕХОШУА (Исус Навин)
7. ШОФТИМ (Судије)
8. ШЕМУЕЛ (Самуило)
9. МЕЛАХИМ (Цареви)
10. ЈЕШААЈАХУ (Исаија)
11. ЈИРМЕЈАХУ (Јеремија)
12. ЈЕХЕЗКЕЛ (Језекиљ)
13. ХОШЕА (Осија)
14. ЈОЕЛ (Јоил)
15. АМОС
16. ОВАДЈА (Авдија)
17. ЈОНА
18. МИХА (Михеј)

19. НАХУМ (Наум)
20. ХАВАКУК (Авакум)
21. ЦЕФАЊА (Софонија)
22. ХАГАЈ (Агеј)
23. ЗЕХАРЈА (Захарија)
24. МАЛАХИ (Малахија)
25. ТЕХИЛИМ (Псалми)
26. ЈОВ
27. МИШЛЕ ШЕЛОМО (Приче Соломонове)
28. РУТ (Рута)
29. ШИР ХАШИРИМ (Песма над песмама)
30. КОХЕЛЕТ (Књига проповедникова)
31. ЕИХА (Плач Јеремијин)
32. ЕСТЕР (Јестира)
33. ДАНИЕЛ (Данило)
34. ЈЕЗДРА УНЕХЕМЈА (Јездра и Немија)
35. ДИВРЕ ХАЈАМИМ (Дневници)

У овом списку, као што се види, имамо тридесет и пет књига. Код Јевреја, књиге Старог завета се деле у три групе. Прву групу чини пет Мојсијевих књига. Ова група књига се зове ”Тора” или у слободном преводу ”закон”. Другу групу књига чине деветнаест књига, и то на нашем списку од редног броја шест, закључно са редним бројем двадесет и четири. Ову групу називају ”Невиим”, што значи ”пророци”. Трећу групу књига чине једанаест књига, и то на нашем списку од редног броја двадесет и пет па до краја. Ова трећа група се на хебрејском језику зове још и ”Кетувим” што значи ”списи”. Ове три групе књига чине Стари завет Библије. Име прве групе на хебрејском почиње словом Т, друге групе словом Н, а треће групе словом К. Када се праве скраћенице, у хебрејском језику се додаје слово ”а” након сваког сугласника. Када се слово ”к” које се назива ”каф”, нађе на крају речи постаје слово ”х” и назива се хаф.

Тако добијамо реч ТАНАХ. Стари завет Библије се на хебрејском зове ”Танах”.

Након што су Јевреји одлучили које ће књиге чинити Стари завет, око 300 година касније, тачније око 130. године п.н.е. ради се превод Старог завета на грчки језик. У то време многи Јевреји готово да нису говорили хебрејски већ грчки. Из тих разлога ради се превод на грчки који се још зове ”Септуагинта”. Касније, 405. године завршен је превод Старог завета са грчког на латински језик. Овај превод се зове Вулгата. Углавном од Вулгате настају словенски преводи као и преводи на скоро све светске језике. У односу на јеврејски канон Старог завета, овај преведени Стари завет на грчки, а са њим латински и словенски, разликују се у броју књига. Осим оних књига које постоје у јеврејском Старом завету, грчки, латински и словенски Стари завет имају и следеће књиге:

1. Књига Товита
2. Књига Јудите
3. Премудрости Соломонове
4. Премудрости Исуса Сираховог сина
5. Књига пророка Баруха
6. Књига Макабејаца 1
7. Књига Макабејаца 2
8. Јеремијина посланица (у Вулгати ова књига је заправо шеста глава књиге Баруха)
9. Књига о Јездри 2
10. Књига Макабејаца 3
11. Књига о Јездри 3
12. Књига Макабејаца 4

Постоје два различита мишљења у хришћанству и то још од првих дана, које су књиге Старог завета канонске, односно које су свете, које су инспирисане од стране Бога. Према једном мишљењу, само тридесет и пет јеврејских

књига чине Стари завет. По другом мишљењу, светим књигама се сматрају и неке којих нема у јеврејском Старом завету, а које смо горе навели. Може се рећи да православно и протестантско хришћанство више цене јеврејски канон, док католичко хришћанство више прати Вулгату (превод Библије на латински језик) и распоред књига у њој.

Канон Старог завета одређује се помоћу тачног принципа одабира књига. Пре свега да би књига ушла у Стари завет она је морала бити инспирисана од Бога. Исто тако Јосиф Флавије, римски историчар јеврејског порекла сматра и да је број књига морао бити ограничен на тридесет и пет, али и да је текст сваке књиге морао бити неповредив. Према Јосифу Флавију и према јеврејском Талмуду (Талмуд чине коментари и приче јеврејских рабина о Старом завету) писање Старог завета завршено је у време владавине цара Артаксеркса И. Можемо рећи и да је канонизација старозаветних књига према многим научницима завршена тек око 100. године и то од стране Јевреја у граду Јавне на обали Средоземног мора. Католичко хришћанство од 1563. године у Стари завет убраја четрдесет и седам књига. Протестантско хришћанство од 1643. године у Стари завет убраја само тридесет и пет, као и Јевреји. Православно хришћанство углавном сматра 35 јеврејских књига светим, али неки православни богослови признају и неканонске књиге за канонске.

БИБЛИЈСКЕ КЊИГЕ - ЈЕЗИК И ПИСМО

Стари завет Библије писан је на хебрејском језику. Да бисмо могли пратити ову књигу до краја, морамо пре свега научити понешто о хебрејском језику и хебрејском писму. **Хебрејски језик** је семитски језик афро-азијатске породице језика којим говори 6 милиона људи, углавном у Израелу, деловима палестинских територија, САД и у јеврејским заједницама широм света.

Савремени хебрејски језик потиче од класичног хебрејског језика, који је коришћен при писању Старог завета пре 3300 година. Јевреји су за њега користили израз *Лашон ха-кодеш* ("Свети језик"), јер су њиме писане свете књиге.

Као и остали семитски језици, хебрејски језик је коренски језик. То значи да се свака идеја изражава кореном који се обично састоји од три сугласника. Тако рецимо, све што је везано за учење означава се кореном למד - лмд. Онда се од овог корена јављају разне врсте речи. Па на пример имамо талмид – ученик, талмуд – учење, ламад – учио је, јилмад – учиће, мелумад – научен…

Познавање овог језика неопходно је сваком озбиљнијем интересенту за Библију и религију да би могао продрети у дубине библијских тајни. Зато ћемо овде додати још неке карактеристике хебрејског језика које ће читаоцу ове књиге бити од значајне користи.

Именице имају један наставак за мушку и један за женску множину. И то је увек тако. Када је множина у питању, те исте наставке имају и придеви и глаголи. Поред множине, постоји и двојина, као што је то случај са неким индоевропским језицима, на пример црквенословенским језиком, па и словеначким језиком.

Глаголски систем је веома развијен тако да постоји седам група глагола и већи број ”подгрупа” или ”гизри”. Постоје само три времена: просто прошло, просто будуће и једноставно садашње. Често се везником може будуће време претворити у прошло и прошло у будуће, што је веома често у библијском тексту. Не постоји средњи род, што је велика разлика у односу на индоевропске језике. Синтакса је специфична, па се рецимо придев увек ставља после именице, глагол је често на почетку реченице и слично.

Језик којим су изворно писане старозаветне књиге називао се различитим именима: старојеврејским, јеврејским, канаанским, јудејским, светим језиком и на послетку хебрејским језиком. Овај древни језик, као што смо већ рекли, припада великој породици семитских језика, и то њеној северозападној грани. Да је део фамилије семитских језика, дознало се још у 18. веку, када га је познати немачки оријенталиста Eichhorn, сврстао у по тада први пут наведену нову фамилију језика, заједно са арапским, арамејским и абесинским језиком. Име овој, у науци новој, језичкој породици, само се наметнуло, како су већина говорника језика ове фамилије потомци Нојевог сина Сема (Шем).

Семитски језици су према свом географском простирању подељени на три основне гране, и то: источно-семитски језици, северо-западно-семитски и јужно-семитски језици. Данас се у науци претпоставља један прасемитски језик, који се развијао у, како је наведено, три основна правца, те је дао велики број међусобно сродних језика.

Источно-семитски језици појављују се кроз акадски, најстарији језик ове гране, од којег се развијају асирски и вавилонски језик.

Јужно-семитски језици се развијају у два правца, и то с једне стране јавља се староарапски језик, а с друге хабашки

(геез) језик. Од староарапског се развијају јужни арапски и северни арапски. Јужно-арапски ће дати шеваитски, а северни ће дати књижевни арапски и бројне његове дијалекте. Хабашки ће се развити на многе дијалекте, с једне стране, и на амхаритски (етиопски) језик с друге стране.

Северо-западно-семитски језици представљају, према броју језика, најразноврснију грану семитских језика, у оквиру које је и хебрејски. Ова језичка грана се развијала такође у два правца:

1. Од старојеврејског језика, развијају се моавски, фенички и пунски, те угаритски језик, сваки одвојено, и свакако јеврејски Микре, јеврејски Мишне, средњовековни јеврејски и новојеврејски, који се данас означава као хебрејски језик.
2. Од староарамејског настају источно-арамејски и западноарамејски језик. Источни ће дати магдаитски, сиријачки (са источном и западном варијантом), и арамејски језик Талмуда. Западни ће дати арамејски језик Микре и арамејских таргума, самаријански језик и новоарамејски језик.

ХЕБРЕЈСКИ ЈЕЗИК је један од најстаријих језика света. Његови почеци се везују за период од пре најмање четири хиљаде година. Говорио се и пре доласка старих Јевреја у просторе Канаана (Ханана), када је представљао језик старих Семита на тим просторима. Продирањем Канаанаца, народа хамитског порекла, лако је од њих самих прихваћен, као језик нове домовине, откада се означава канаанским језиком. Доласком Аврамовог јеврејског племена на просторе Канаана, канаански језик ће потиснути матерњи језик Јевреја, (који је био близак арамејском језику), и постати језиком свих јеврејских племена. Процес замене језика био је веома лак и релативно брз, због изузетне блискости наведених језика.

У периоду првог храма (јеврејског храма у Јерусалиму),

хебрејски је био званични језик северног царства - Израела, и јужног царства - Јудеје (у Јудеји се означавао и јудејским језиком). У овом периоду настају северни и јужни дијалекти овог језика, њиме су написане многе старозаветне књиге и друга књижевна дела тога доба. Након разорења првог храма, хебрејски престаје да буде званични језик, већ га замењује арамејски, који постаје службеним језиком Блиског Истока. Међутим, хебрејски језик ипак није изашао из употребе током периода другог храма и након њега, све до другог века наше ере.

У овом периоду долази до снажног утицаја арамејског језика на хебрејски, који постоји као језик јеврејског народа, а нарочито као језик мудраца. На оваквом хебрејском написана је мудросна књижевност Мишне, као и остале јеврејске књиге - Халаха, Мидраш…

У периоду Аморејаца, хебрејски престаје да се користи као говорни језик, већ га и у том смислу замењује арамејски. Тако хебрејски постаје језиком религије и светих списа, док арамејски постаје народним језиком и језиком свакодневнице.

Током периода јеврејске дијаспоре, хебрејски је коришћен као језик светих књига, језик молитви и језик књижевности. Јевреји у дијаспори служили су се језиком народа на чијем су тлу боравили. Појавом ционизма и буђењем националне свести, јавља се и потреба за приближавањем јеврејског народа своме језику.

Хебрејски је увек био жив језик, иако је његов развој у задњих 2000 година бивао само у писаној речи. Када су први ционисти крајем XИX века дошли у турску Палестину, затекли су јеврејске заједнице које су вековима биле ту насељене, нарочито у Јерусалиму, Хеброну, Сефаду и Тиберијасу. У тим заједницама је хебрејски језик био језик светог учења. У кући су се углавном употребљавали арапски, ладино (стари шпански језик са примесама хебрејских речи) или јидиш (старонемачки са

примесама хебрејских и словенских речи). Међутим, хебрејски језик је представљао мост између тих заједница, при чему су Јевреји досељени из Европе, морали прихватити изговор оријенталних Јевреја, да би се уопште разумели.

Да би указао на потребу за једним језиком, један нови усељеник је одлучио да у кругу своје породице употребљава само хебрејски језик. Био је то Елиезер Бен-Јехуда (првобитно Перелманн, рођен у Литванији 1858, преминуо у Јерусалиму 1922). Језички процес који је у том моменту настао раширио се са једне на сто хиљада породица. Чак су и остаци ултраортодоксних затворених заједница, у свом дому говорили са децом на хебрејском. Да би своме народу пружио језичка средства, Елиезер Бен-Јехуда се прихватио великог посла састављања свеобухватног великог хебрејског речника, којег и објављује 1908 у Берлину (свеске 1-7). Рад на речнику се наставља након смрти Бен-Јехуде, под руководством Н. Х. Тур-Синаја, који га завршава 1960. са 18. свеском. Данас је хебрејски језик званични језик државе Израел, њиме се служи више од 6 милиона људи у свету као говорним језиком, и велики број људи као језиком религије.

ХЕБРЕЈСКО ПИСМО

Хебрејски алфабет је писмо од 22 слова којим се пише хебрејски језик. Широко је распрострањен и међу јеврејском дијаспором, тако да се још неколико језика - као јидиш, ладино или јудео-арапски, пишу овим писмом.

Јевреји га зову **алефбет** (јер су прва два слова *алеф* [א] и *бет*[ב]). Број слова, њихов редослед, њихова имена, као и њихове фонетске вредности су једнаке као у арамејском писму, јер су и Јевреји и Арамејци преузели феничко писмо крајем другог миленијума п.н.е.

Савремено писмо којим се пише хебрејски језик је настало у трећем веку п.н.е. из арамејског, који су користили Јевреји још од 6. века п.н.е. Пре тога, користили су писмо које је у 9. веку п.н.е. настало из феничког. У верским списима, Самарићани још увек користе варијанту овог старог писма.

Сва писма Европе и многа писма Азије и Африке су међусобно повезана по настанку. Сва воде порекло од феничког писма. Погледајмо на следећим страницама како је дошло до тога да ми данас пишемо заправо прилагођеним феничким писмом за наше потребе и какве то везе има са Светим писмом и са Кумранским рукописима.

Од феничког писма преко Кумрана до данашњег модерног писма

У западносемитским језицима консонант (сугласник) представља носиоца значења одређеног израза. Вокали се мењају, додају се афикси који могу бити како консонанти, тако и вокали.

Међутим, један, два или три, па и четири консонанта, у сваком семитском језику представљају носиоце идеје,

помоћу којих се изражава скуп семантички сродних појмова. Сви западни Семити писали су искључиво консонантима. То значи да су се записивали само сугласници појмова, а да су се вокали претпостављали при -ликом читања познатог језика од стране његовог говорника. Тако је и данас у арапском и хебрејском језику, с тим да постоје ознаке за вокале које се користе у речницима, светим списима, као и код учења ових језика. У литератури, штампи и писању, вокали се не користе. Ова традиција не-писања вокала потиче дакле још од Феничана. Вокале уводе тек стари Грци примивши ознаке за консонанте од Феничана. Често се данас може чути да су Феничани описменили, свет па тако и Словене, наравно посредно. Како се тај процес у ствари одвијао?

На тлу Феникије, феничанско писмо се појављује као готово, дакле без развојних и прелазних облика писама. Ова констатација нас наводи на закључак да су Феничани вероватно примили готово писмо од неког народа са којим су долазили често у контакт. Постоје многе теорије о питању народа од кога су Феничани преузели писмо. Једна од њих је теорија о критском, кретском или крићанском писму. Еванс назначава да 12 од 22 феничка знака имају исти облик као и кретске графеме за исте гласове. Тако и Шнајдер наводи да изворе феничког писма треба тражити управо у кретском писму. Сматра се да су писмо Феничанима у Феникију са Крита пренели Филистејци. Они су заправо народ индоевропског порекла који се у другом миленијуму п.н.е. спустио са севера у просторе тадашњег Канаана и Феникије и то морским путем прелазећи при томе и преко Крита. Као доказ да су Филистејци пренели кретско писмо Феничанима, може послужити и чињеница да Феничани баш у моменту када на њихово тло долазе Филистејци почињу да користе писмо, које је било веома слично кретском због записивања и вођења трговачких белешки и књига.

ל מ נ ס ע פ צ ק ר ש ת

T Σ P Π O Ξ N M Λ

T S R Q P O X N M L

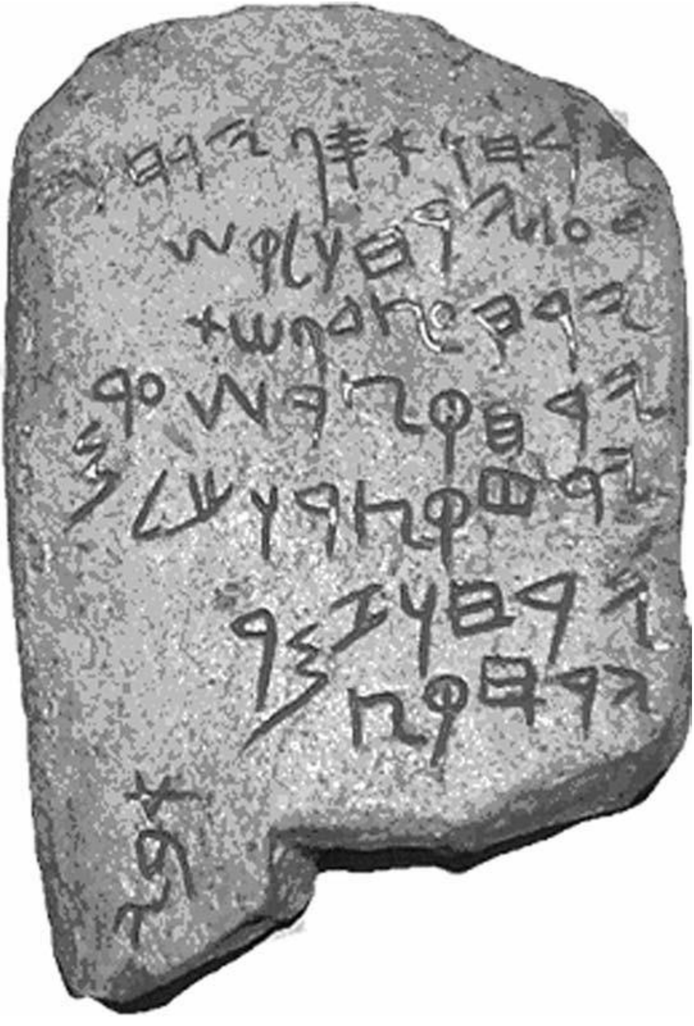

ل م ن ع ف ص ق ر س ت

א ב ג ד ה ו ז ח ט י כ
K I Θ H Z E Δ Γ B A
K I H Z F E D C B A
ا ب ج د ه و ز ح ط ي ك

Овде треба поменути и интересантну сличност винчанског писма, пронађеног у Винчи крај Београда, са феничким. У питању је десет идентичних знакова, од 22 колико их има у феничком писму. Винчанско писмо постоји још у четвртом миленијуму
п.н.е. тако да постоје индиције да су Крићани, па тако посредно и Феничани, примили писмо управо са подручја данашњег Балкана. Међутим, наука ће доказати да ли су ове претпоставке и тачне. Од феничког писма развија се старојеврејско писмо и то у осмом веку п.н.е. Најстарији натпис пронађен на старојеврејском писму је тзв. Гезеров календар (види слику на следећој страни).

Осим старојеврејског, од феничког писма се развија и пунско, као директан наставак феничког, а које користе Пуни, иначе Феничани који насељавају Картагину. Од феничанског писма развија се и арамејско, које иначе примају Јевреји већ у петом веку п.н.е., и нешто модификовано задржавају све до данас. Феничко писмо је претеча и данашњег арапског писма, и многих индијских писама. Такође се од феничког развијају етиопско и многа друга писма у Африци и Азији. Хелени у деветом веку
п.н.е. од Феничана преносе на своје тло пшеницу, јечам, боб, сочиво, лук, златарство, прераду уља и вина, стакларство, кола са точковима, папирус, мере за тежину, дужину и време, сликарство и писање. Чак је и сам грчки термин за књигу (библос), настао од имена феничког града Библос, пошто је папирус који су Грци куповали од Феничана долазио првенствено преко овог града. Грци су у почетку папирус називали ”библос”, а касније и књигу. Тако настаје и назив за Свето писмо - ”Библија”.

Гезеров календар

У најстаријим грчким текстовима слова су још потпуно феничких облика, нема знакова за вокале и пише се с десна на лево, како то и данас западни Семити упражњавају (наравно ово важи и за многе друге Семите, пре свега за

Арапе). Грци чак примају и називе слова. Данашњи називи грчких слова немају значење. Имена тих слова на грчком језику не значе ништа, док на хебрејском, арамејском и претпоставља се и на феничком имају значење. Неки од њих су:

Алеф-алфа	Јод-јота
Бет-бета	Каф-капа
Гимел-гама	Ламед-ламбда
Далет-делта	Мем-ми
Зајин-зета	Нун-ни
Хет-ета	Пе-пи
Тет-тета	Реш-ро
Тав-тау	

Интересантно би било и поменути значења назива феничких слова на самом феничком језику, као и на хебрејском, што се у многоме и подудара. Пре свега треба поменути тумачење феничких назива од стране немачког научника Шнајдера, које он објављује још двадесетих година прошлог века. За знак ”алеф”, он сматра да означава главу бика (види табелу на странама 19-20), бет - лавиринт, гимел - секиру, далет - лењир, хе - дрво, вав - штап са роговима, зајин - резу, хет - поље, тет - точак, јод - руку са шаком, каф - отворену шаку, ламед - годину, мем - воду, нун - змију, самех - стуб, ајин - вулву, пе - копље, цади - трозубац, коф - пенис животиње, реш - главу, шин - брдо, врата, тав- крст.

Постоје и друга тумачења, која су данас прихваћенија, када је у питању хебрејски алефбет, која су произашла не из изгледа самих знакова, већ од назива консонаната на западносемитским језицима. За бет се наводи значење ”кућа”, далет - врата, вав - кука, ајин - око, пе - уста, шин - зуб, зуби, гимел - камила, нун - риба, хет - баријера, ограда, тет - лопта, клупко, ламед - штап учитеља...

Поређење (види табелу на странама 19-20) данашњих грчких, латинских, старих феничких и хебрејских слова (графема), указује на следеће сличности и разлике између наведених ортографских система:

1. Грчки знак АЛФА представљен је управо феничким знаком којим се означава прво слово и у феничком писму. У грчком случају је дошло до тога, да је оштар угао којег чине две праве црте исте дужине, окренут нагоре, за разлику од феничког знака код којег исти угао иде у правцу писања, према лево. Поредећи овај грчки знак са хебрејским знаком алеф (א), којем одговара по положају у алфабету, а и по неким фонетским особеностима, можемо увидети такође одређене блискости. Наиме, хебрејски знак је задржао тзв. ”рогове” од главе бика, који су постојали и у феничком, а и у протоканаанском знаку за фонему алеф. Хебрејски знак нема водоравну црту, иако се ова водоравна црта појављује још у протоканаанском симболу за глас алеф, који се датира на тринаести век п.н.е.

2. БЕТА - графема Бет у грчком писму прилагођена је правцу писања с лева на десно, са такозваним трбушчићима окренутим надесно. Фенички знак за исти глас има окренут трбушчић такође у правцу писања - налево, али доњи трбушчић није потпуно формиран. Доњи се трбушчић формирао на овој графеми тек код Грка. Арамејско-хебрејски знак: ב (бет), који одговара грчком бета је потпуно прилагођен правцу писања - налево, поједностављен је и нема тзв. трбушчића. Ћирилични знак: ”Б”, представља у потпуности пресликан фенички одговарајући знак прилагођен правцу писања са једним трбушчићем окренутим надоле као својеврсним обликом основе.

3. ГАМА - ова графема у грчком писму представља потпуно пресликану феничку графему за консонант ”гимел” (види табелу). Наравно да је у грчком случају прилагођена правцу писања, те је горња водоравна црта окренута надесно, дакле супротно од правца писања, док је у феничком случају окренута налево, такође супротно од правца писања. Арамејско-хебрејска графема за овај консонант - ג (гимел), је нешто стилизованија, у смислу да је за основу коришћен фенички знак, којем је придодата краћа црта налево у основи знака. Оваква стилизација ове графеме код арамејско-хебрејског писма примећена је још у другом веку п.н.е. Пре тога, знак је био веома налик феничком. Латинска графема ЦЕ (Ц) води графички порекло од феничког гимел, при чему је овај знак наравно у нешто измењеном облику и подсећа на самарићанско ”Г”, прилагођено правцу писања - надесно.

4. ДЕЛТА - ова грчка графема је представљена у потпуности феничким знаком за консонант ”далет”. Латински знак за исти глас је нешто заобљенији на десној страни. Арамејско-хебрејски знак далет (ד) је временом изгубио свој троугласти облик продужавањем десне странице тога једнакостраничног троугла. Ово се продужавање јавља већ у седмом веку п.н.е. у старом писму Јевреја. Током развоја ове графеме код Јевреја, постојали су периоди када је иста подсећала на латинично слово П, са трбушчићем на левој страни, дакле са драстичним продужетком десне странице тог једнакостраничног троугла феничког знака. Иако су пронађени неки стари јеврејски натписи из деветог века п.н.е. у којима је глас ”далет” записиван у потпуности исто као и грчко ”делта”, коначни облик арамејско-хебрејског знака за ову фонему сачињен је од једне краће водоравне линије, постављене на левој страни у односу на тзв. постоље знака, усправне и дуже црте. Горња црта излази мало из линије постоља на десној његовој страни, као што се види и на горе наведеном приказу знака за консонант

далет у хебрејском језику.

5. ЕПСИЛОН. Овај грчки и латински знак за глас (вокал) Е, представљен је нешто модернизованим феничким знаком за глас ”хе” (види ”Хебрејски изговор”). Наиме, фенички знак је усправну линију имао постављену на десној страни, што је одговарало и правцу писања. У грчкој и латинској варијанти, усправна линија у знаку, која на неки начин представља и основу знака, постављена је са леве стране, чиме је и овај знак у грчко-латинском случају прилагођен правцу писања. У индоевропским језицима, овим се знаком представља вокал, док се у семитским представља консонант ”хе”. У арамејско-хебрејској варијанти овога знака (ה), основна усправна линија постављена у феничком знаку на десној страни се задржава, као и једна горња водоравна црта. Средња линија постаје усправна и одвојена од водоравне горње, док се доња водоравна губи. Одвајање доње водоравне линије из знака примећује се још у натписима у старојеврејском писму из шестог века п.н.е., док до њеног потпуног испадања долази тек у 2. веку п.н.е.

6. Западносемитски знак ВАВ (ו). Грчко писмо нема одговарајућег знака за овај фенички и арамејско-хебрејски знак. У латинском писму овај симбол постоји. Полукруг, који је на основу знака био постављен навише, негде у деветом веку п.н.е. почиње да се окреће надесно, и све се више приближава данашњем латинском знаку Ф, само окренутим надесно, прилагођено правцу писања. Већ у седмом веку п.н.е. знак је готово идентичан латинском знаку Ф, само је окренут надесно. У арамејско-хебрејском писму, губе се две водоравне црте, постављене на основу, а задржава се само део прве, и то окренуте налево, дакле супротно правцу писања. У петом веку п.н.е. потпуно су се поменуте две водоравне црте изгубиле из знака, у арамејском писму, што се дакле пресликава касније, и на јеврејско.

7. Грчки знак ЗЕТА представљен је модификованим феничким знаком. Фенички знак се састојао од две дуже водоравне линије са међу њима постављеном једном дужом усправном линијом. У десетом веку п.н.е. у старојеврејском писму скраћује се средишња усправна црта и полако се почиње записивати дијагонално у односу на две водоравне, које се готово и не мењају. У грчком и латинском писму, средишња је линија постављена потпуно дијагонално код знака за глас З. Арамејско-хебрејско писмо, за овај глас има задржану само средишњу линију која је постављена усправно, са мањом квржицом на свом горњем делу окренутом налево, дакле у правцу писања: ז

8. ЕТА - овај грчки знак је представљен модификованим феничким знаком ХЕТ. Наиме, како се и у табели види, фенички знак је био представљен двема усправним линијама, између којих су постављене три краће водоравне црте међусобно раздвојене. У деветом веку п.н.е. у старојеврејском писму губи се трећа водоравна линија, те остају само две. Нешто касније се две стапају у једну, и тако настаје знак за глас ”ета” у грчком језику, и за глас Х у латинском језику. Арамејско- хебрејски знак за глас ”хет” (ח) задржава две усправне линије и прву водоравну из феничког знака, која је постављена на врху две усправне, тако да знак подсећа на ћирилично слово: П. Потпуна модификација овог арамејско-хебрејског знака, јавља се тек у другом веку п.н.е.

9. ТХЕТА - овај грчки знак представља пресликани фенички знак, веома мало модификован. Фенички знак ”тет”, био је представљен кругом у којем је постојао крстић. Грчки знак је такође представљен кругом, с тим да је крстић модификован у једну кратку водоравну линију унутар круга. У старојеврејском писму, овај се круг мало отвара, да би се лакше и брже писало, а на месту где се

мањи отвор завршава, ставља се потез на унутра, да се означи и постојање знака унутар круга. Овакво записивање се јавља у записима на старојеврејском језику из петог века п.н.е. У арамејско-хебрејској варијанти истог знака, задржава се сличан начин писања овог знака из старојеврејског писма: ט

10. ИОТА - постоје мање или више основане сумње да се овај грчки, па и латински симбол за означавање гласова: И, Ј може довести у везу феничким или старојеврејским знаком за глас ”јод”. Овакво мишљење пре свега влада из разлога што фенички и старојеврејски знакови за поменуте гласове, како се и у табели види, поседују једну усправну и две или три водоравне линије, које прекрижавају усправну. Овакав развој грчке и латинске графеме везује се за поједностављење записивања само базе знака-усправне црте. У арамејско-хебрејској варијанти, појављује се знак који је нешто краћи у односу на друге, и који се најчешће представља као једна краћа цртица, која много касније добија изглед зареза или квачице: ׳ - овим се знаком у арамејском и хебрејском језику означавају гласови Ј, и док се сам знак назива ”јод”.

11. КАПА - овај грчки и латински знак је заправо нешто модификован фенички и старојеврејски. Наиме фенички је знак имао пре свега облик мале грабуље постављене навише са три крака. Временом је (у деветом веку п.н.е.), десни крак грабуљице продужен надоле, тако да се добије знак налик на грчко и латинско К, с тим да је постављен крацима нагоре. У грчком и латинском писму знак је прилагођен правцу писања. У арамејско- хебрејском писму, које се и данас користи у хебрејском језику, краци су прешли у једну дебљу и кратку водоравну линију која на својој крајњој десној тачки има линију надоле, дакле усправну црту, која се савија налево, дакле у правцу

писања, а паралелно са горњом линијом: כ. Користи се за означавање гласова: каф (К) и хаф (Х).

12. ЛАМБДА - грчки знак којим се означава глас Л, представља готово пресликан фенички знак за исти глас. Наиме, фенички знак је имао исти изглед као грчко ламбда (као ћирилично Л), али је био окренут отвором према десно, дакле према страни од које писање почиње у феничком језику. Један крак у феничком знаку је био обично нешто дужи у односу на други. Латински знак, као да настаје од старојеврејског знака за глас Л. У деветом веку п.н.е. старојеврејски знак је подсећао на латински, с тим да је доња краћа црта била окренута надесно и није градила прав угао са усправном цртом. Може се рећи да је подсећао на латинско Ј, окренуто надесно. Арамејско-хебрејски знак ”ламед”, у другом веку п.н.е. добија свој коначни облик. Наиме, дужа црта из феничког знака се још више издужује и поставља усправно, краћа црта се наставља надоле, у облику једног цик-цак потеза. Тек касније у модерном писму знак је представљен заправо овим потезом, а дуга усправна линија, која представља и основу знака, бива скраћена: ל

13. МИ - грчки знак, који се потпуно задржао из доба феничког писања, нешто модификован и прилагођен правцу писања. Фенички знак за глас М, је представљао таласе воде, два до три таласа постављена усправно у облику водопада (види табелу). Грчки и латински знак је представљен са два таласа у два потеза, помоћу четири линије. Арамејско-хебрејски знак се развијао нешто другачије, тако да се негде у 9 веку п.н.е. у старојеврејском писму таласи, којима је знак представљен, постављају водоравно, а један десни крак се продужава. У петом веку п.н.е. таласи добијају облик дебље полукружне линије, постављене водоравно у односу на усправну, раније насталу линију, која представља дакле продужетак крајње десног таласа из феничког знака. Осим тога, поменутој усправној линији додаје се постоље паралелно дебљој полукружној линији. Из дебље водоравне полукружне

линије излази, придодата касније, усправна линија чиме се добија неправилни квадрат. На крају, арамејско-хебрејски знак добија овакав облик: מ

14. НИ - симбол којим се у грчком и латинском језику представља глас Н, одговара верно феничком знаку за исти глас, нешто прилагођен за потребе ових језика, односно правцу писања. Наиме, фенички знак је био састављен од једнопотезне линије, заправо криве, у облику обрнуто написаног латиничног слова 3 (види табелу). Грчки и латински знак је прилагођен правцу писања, те окренут тако да му базу чине горња и доња линија феничког знака, а да је међу њима остала дијагонална црта, и то с лева надесно. Арамејско-хебрејски знак за исти глас добија у деветом веку п.н.е. продужену доњу црту у односу на фенички знак, која касније постаје основа знака. Тек у седмом веку п.н.е. она се у свом доњем делу повија нешто налево, дакле у правцу писања. Горња линија се смањује, или у појединим облицима старојеврејских писама потпуно ишчезава. Данас у хебрејском писму изгледа управо тако: נ

15. КСИ - грчки знак настао од феничког знака, којим се означавао глас С у феничком језику. Од овог феничког знака настао је и знак X у латинском језику, као и знак за консонант ”самех” (ס) у хебрејском језику. Фенички знак је имао три водоравне краће црте, кроз које је пролазила једна усправна и дужа, тако да је подсећао на антену (види табелу на стр. 19-20). Грчки знак је само изгубио усправну црту. Латински знак има нешто другачију структуру - две укрштене линије, па добијамо знак X, док је случај са арамејским и хебрејским знаком ”самех” нешто другачији. Три водоравне линије почињу временом да се исписују са мање пажње. Предност се даје управо средишњој усправној линији, а записивање знака започиње том истом усправном линијом налево, која се нешто заобљава, па се три водоравне линије записују у једном потезу без много обраћања пажње на њих саме. Касније, у другом веку п.н.е., три водоравне црте се претварају у једну дебљу, нешто китњасту, која са основом, или поменутом усправном линијом описује круг.

Данас знак за глас самех изгледа овако: ס.

16. ОМИКРОН - овај грчки, а касније и латински знак за вокал О, представљају у потпуности имитиран фенички знак за сличан глас. Наиме у западносемитским језицима у питању је гутурални глас ”ајин” (види о гласу ајин). Арамејско-хебрејски знак овде добија један облик троугла, којем се касније, у шестом веку п.н.е. једна, и то десна страница продужава, док он сам губи облик троугла и отвара се. Данас овај знак у хебрејском језику изгледа овако: ע

17. ПИ - овај грчки знак је заправо развијенији фенички, којим се означавао такође глас П. Код феничана је овај знак био представљен краћом косом цртом, од које се надоле спуштала једна дужа у облику постоља. Касније је грчки знак добио данашњи облик (ћирилично П). Латински језик овде користи ознаку за грчко ”ро”. Арамејски и хебрејски користе нешто развијенији знак: פ

18. КУ - овај знак и глас не постоје у грчком, али се зато јављају у латинском писму, које је потпуно пресликало фенички знак за емфатични глас КОФ. Једина модификација је да се скраћује базна усправна линија из феничког знака, док базу представља управо круг. Арамејско и хебрејско писмо задржавају код овог знака за основу усправну линију од феничког знака, док је круг смањен, чак и отворен. Коначно, хебрејски знак добија овакав облик: ק

19. РО - грчки знак за глас Р, је у ствари преписани фенички знак за исти глас. Наиме, фенички је знак само био окренут у правцу писања налево, док је грчки прилагођен правцу писања надесно. Арамејски и хебрејски знак уместо затвореног јајоликог круга

постављеног на усправној линији као бази, добија само једну заобљену усправну линију. Тако и данас изгледа хебрејски знак за глас Р - ר

20. СИГМА - представља знак који је пресликан из феничког писма, постављен да одговара правцу писања с лева надесно. Фенички знак којим се означавају гласови: С, Ш - имао је облик данашњег знака сигме у грчком језику, постављеним крацима нагоре. У латинском се краци заобљавају, те се добија латинско С. У ћирилици остаје феничко и старојеврејско ”шин”, са равном базом. Данас хебрејско ”шин”, односно ”син” изгледају овако: ש

20. ТАУ - овај грчки знак за глас Т је модификован фенички знак за исти глас. Фенички знак престаје да се користи као крстић у грчком случају, већ усправна црта крстића постаје постоље, при чему се издужава. У латинском је исто тако. Арамејски и хебрејски знак за исти глас добијају овакав облик: ת. Дакле, крстић се раздваја на две усправне црте, које су међусобно повезане новом.

Из наведених упоредних графичких анализа више писама може се закључити да су из феничког, можда и из арамејског и јеврејског писма, грчко и латинско писмо наследили, односно преузели, 21 графему, од постојећих 22. Остале графеме су у грчком и латинском писму настале касније, вероватно као творевине комбиновања постојећих западносемитских графема или непосредним личним идејним графичким решењима појединих древних писаца.

Како је писмо код Словена у почетку представљала глагољица, може се чисто графички поредити ово писмо са феничанским и старогрчким. Међутим, мало је научника који ту налазе заједничке елементе. О томе је ипак потребно урадити једну посебну анализу. Данас, у науци

преовладава мишљење да је глагољицу саставио Ћирил, који је 863. године дошао међу Моравце да им проповеда хришћанство. Треба размишљати и о томе да многи знакови из глагољице имају исту форму и облик као и поједини знаци феничког писма, а који служе за означавање истих гласова. Може се рећи да те основне контуре имају и грчки знакови, који су како је већ предочено, директно настали из феничког писма. Поједини знакови глагољице, представљају и комбинацију два једноставнија знака из глагољице. (То су знакови као: шта, јери…) Знак АЗ у глагољици, има контуре знака ”алеф” из феничанског и ”алфа” из грчког писма. Виде се катете замишљеног троугла, које су у овом случају укрштене у облику крстића, с тим да нема те основице троугла која у грчком и у феничком знаку пресеца катете троуглића. Знак ”буки” у глагољици окренут је као и фенички знак, трбушчић је окренут дакле нагоре, уместо ћириличног - надоле. Као база, основица код гласа ”буки” је водоравна линија, а трбушчић је решеткаст, дакле само стилизован у односу на фенички знак. Знак ”веди”, је могао бити накнадно измишљен, али ”глагољ” има основну дијагоналну линијицу, која му је база, дакле као и фенички знак, горња краћа црта из феничког знака је прерасла у затворени кружић, те је аналогно томе ради симетрије могао настати у знацима ”глагољ” и ”дољ” десни кружић. Ишло се дакле ка једном заокруживању или заобљавању знакова. Знак ”добро” има контуру феничког ”далет”, са опет заобљеним доњим угловима троугла, али је и врх троугла такође незнатно заобљен. Такође и знак у глагољици ”ести” има облик феничког ”хе” од којег је настало и грчко ”ета”, с тим да је у грчком писму знак променио смер, пратећи правац писања, док је у глагољици смер задржан, дакле супротно правцу писања.

Уопште гледано, дакле не анализирајући сваки знак глагољице, виде се утицаји феничког писма, можда и пре

грчког директно, али и феничког индиректно. Знак ”ша” или ”шта” јесу директан препис феничког знака за глас Ш, који се као такав касније пренео и у ћирилицу. Знакови: ”мислите”, ”покој”, ”рици”, ”слово”, ”тврдо”… имају такође основне контуре грчких, па индиректно и феничких знакова.

Ово су чињенице. Дакле, закључак који се може извести јесте да су Словени, ако не све, онда многе знакове у свом писму примили од Грка тј. индиректно, мада је дискутабилно да ли и заиста индиректно, од Феничана. Редослед слова у глагољици је такође фенички, тј западносемитски. Касније Словени, већ од десетог века почињу употребљавати и ћирилицу као продукт феничког писма које је до њих дошло преко Грка. Романски народи доносе Словенима и латиницу, наслеђену од Латина. Основни потези готово сваког знака ћирилице и латинице јесу директан препис идеје западносемитских старих писама - феничког и старојеврејског.

ЈЕВРЕЈСКО ПИСМО У ПЕРИОДУ НАСТАЈАЊА КУМРАНСКИХ РУКОПИСА

Кумрански рукописи су писани такође хебрејским језиком, али писмом карактеристичним за доба када су писани. Сваки период је имао карактеристично писмо, а видели смо у претходном периоду да се свако писмо током времена развијало. У периоду писања кумранских рукописа јеврејско писмо је било блиско данашњем савременом квадратном писму. Узрок за то је снажан арамејски утицај на јеврејско писмо тога доба. Данас се ово јеврејско писмо назива још и арамејско писмо. У табели испод, може се видети изглед слова којим су писани кумрански списи, а можемо их лако и научити.

)	a = алеф	m	m = мем
b	b = бет	{	m = мем на крају речи
g	g = гимел	n	n = нун
d	d = далет	}	нун на крају речи
h	h = хе	s	s = самек
w	w = вав	(	ајин
z	z = зајин	p	p = пе
x	h = хет	v	f = фе на крају речи
+	t = тет	c	c = цади
y	y = јод	q	q = коф
k	k = каф	r	r = реш
\	h = хаф на крају речи	$	š = шин
l	l = ламед	t	t = тав

Пример текста из Исаије 1:1 на „кумранском“ писму.

y m y k {l $ wr y w hdwh l (hzrx$) cwm) }b
wh y ($ y }wz x

hdwh y y k lm wh y qz x y z x) { t w y wh y z)

САВРЕМЕНО ХЕБРЕЈСКО ПИСМО

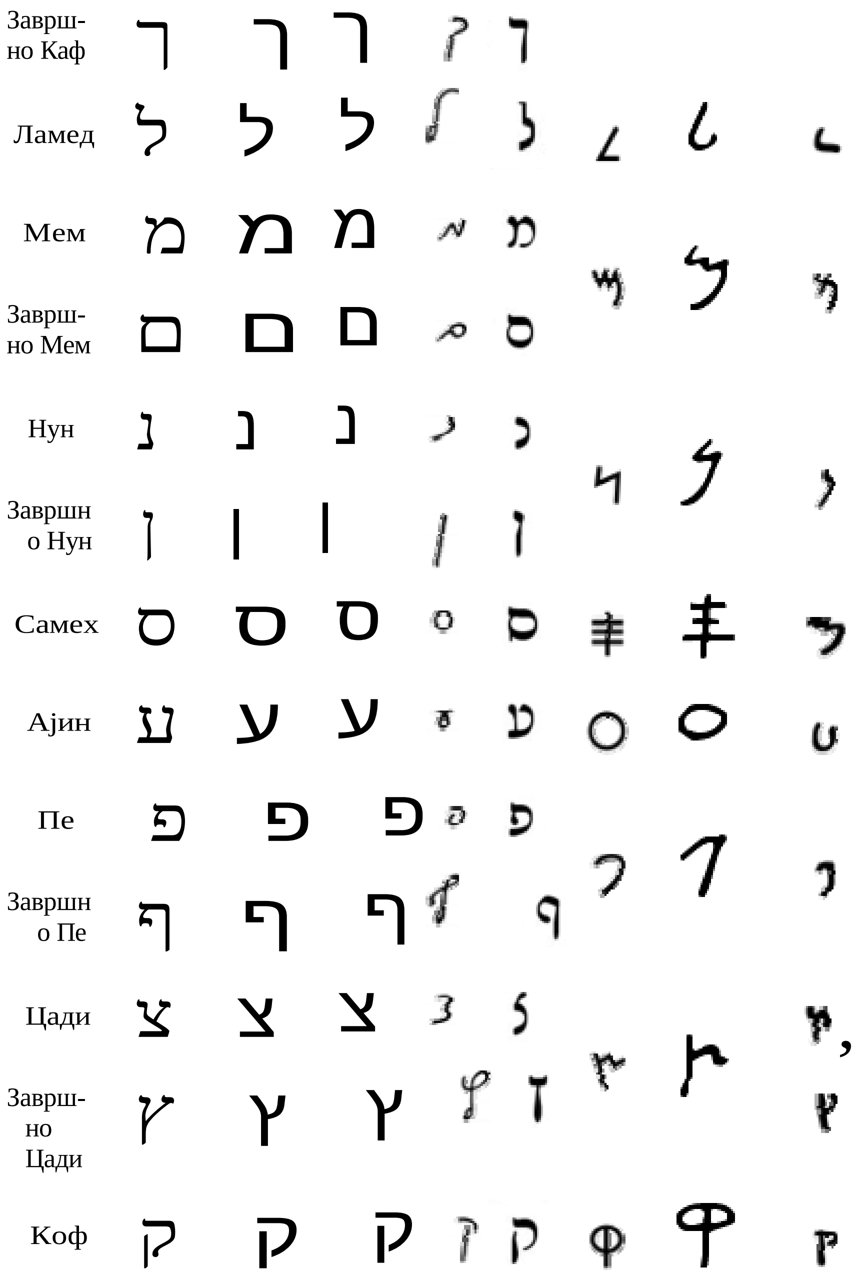
И у старом и у новом хебрејском писму не постоји разлика између тзв. *малих* и *великих* слова, већ само неколико слова има другачији облик када се пише на крају речи, слично арапском писму, али много једноставније. У писању се самогласници углавном не пишу. Хебрејско писмо се пише са десна на лево.

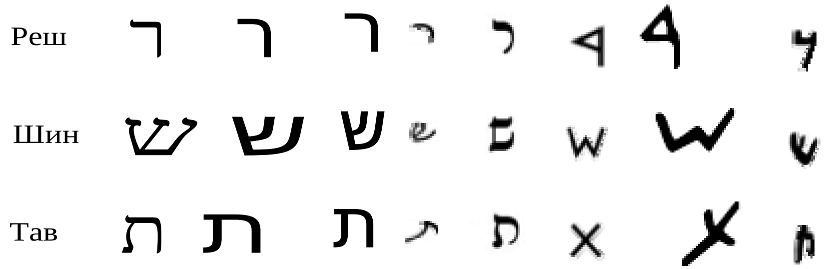
У доњој табели, могу се видети савремена хебрејска слова и такође се лако могу научити:

Каф	Yод	Тет	Хет	Зајин	Вав	Хе	Далет	Гимел	Бет	Алеф
כ ך	י	ט	ח	ז	ו	ה	ד	ג	ב	א
Тав	Шин	Реш	Коф	Цади	Пе	Ајин	Самех	Нун	Мем	Ламед
ת	ש	ר	ק	צ ץ	פ ף	ע	ס	נ ן	מ ם	ל

Да бисмо боље разумели развој савременог хебрејског писма, можемо погледати и следећу табелу:

Назив слова	Облици							
	Савремени хебрејски					Древни хебрејски		
	Штампана 1 тип	Штампана 2 тип	Штампана 3 тип	Писана слова	Раши тип	Феничко писмо	Палео-хебрејско писмо	Арамејско писмо
Алеф	א	א	א	א	א	𐤀	𐤀	𐡀
Бет	ב	ב	ב	ב	ב	𐤁	𐤁	𐡁
Гимел	ג	ג	ג	ג	ג	𐤂	𐤂	𐡂
Далет	ד	ד	ד	ד	ד	𐤃	𐤃	𐡃
Хе	ה	ה	ה	ה	ה	𐤄	𐤄	𐡄
Вав	ו	ו	ו	ו	ו	𐤅	𐤅	𐡅
Зајин	ז	ז	ז	ז	ז	𐤆	𐤆	𐡆
Хет	ח	ח	ח	ח	ח	𐤇	𐤇	𐡇
Тет	ט	ט	ט	ט	ט	𐤈	𐤈	𐡈
Јод	י	י	י	י	י	𐤉	𐤉	𐡉
Каф	כ	כ	כ	כ	כ	𐤊	𐤊	𐡊

Заврш-
но Каф
Ламед
Мем
Заврш-
но Мем
Нун
Завршн
о Нун
Самех
Ајин
Пе
Завршн
о Пе
Цади
Заврш-
но
Цади
Коф

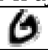
Да би се правилно означавали самогласници, настао је већи број система дијакритичких знакова тј. тачкица и цртица којима се означавају самогласници (никуд). Један од ових, звани *Тиберијански систем* је временом постао доминантан. Аарон бен Мозес бен Ашер, и његова породица кроз више генерација, се сматрају заслужним за настанак и усавршавање овог система. Ове ознаке се користе за посебне намене, као што су библијски текстови, поезија или за учење хебрејског језика. У *Тиберијанском систему* постоји и одређени број знакова за појање, који означавају како треба појати одређене цитате (слично европским неумама), као и одређени број украса, који се користе само у свицима Торе.

Хебрејска слова се могу користити и као бројеви (најчешће у Библији), али су данас у свакодневној употреби тзв. *арапски*, односно западни бројеви.

ЗАНИМЉИВОСТИ БИБЛИЈСКОГ ТЕКСТА

Ниједна књига Старог завета се није сачувана у аутографу (аутограф је оригинални текст писан руком писца). Све што имамо су заправо преписи. Пошто некада штампарије нису постојале, књиге су се преписивале и то на папирусу или на пергаменту (кожа). Пошто су старозаветне књиге обимне и пошто су преписивачи били људи од крви и меса који су могли и погрешити, током преписивања су се у првобитни текст увукле неке веома ситне грешке. Највише таквих грешака су биле заправо ненамерне. Наведимо неколико примера да бисмо разумели колико су овакве грешке утицале на данашње Свето писмо које је нама доступно.

Пре свега, чест случај је замена међусобно сличних консонаната (види доњу табелу).

Бет и реш	Реш и далет	Тет и ајин	Каф и нун	Хе и хет
б	р			
р	д			

Као што се у табели види, у старом хебрејском писму међусобно су слични консонанти бет и реш, реш и далет, тет и ајин, каф и нун, хе и хет, мем и нун, каф и нун...

У хебрејском квадратном писму, које је, како смо рекли, новијег датума, слични су далет и реш, хе и хет, бет и каф, јод и вав итд (види табелу на следећој страни).

Бет и реш	Реш и далет	Тет и ајин	Каф и нун	Хе и хет	Ајин и цади	Каф и нун завршно
ב	ר	ט	כ	ה	ע	כ
ר	ד	ע	נ	ח	ץ	ן

Када се тако погреши може се догодити да нека хебрејска реч добије друго значење. Тако рецимо можемо имати случај да уместо речи היה *хаја* што значи ”он је био” преписивач текста напише *хаја* חיה (са хет уместо хе) што значи ”животиња”. Међутим, овакве и сличне грешке лако се могу открити у хебрејском тексту, пре свега по смислу. Јер, ако у хебрејском тексту стоји на пример ”човек је **био** на планини” или стоји ”човек је **животиња** планина” јасно ће бити да је дошло до случајне грешке у преписивању и по смислу ћемо разумети да је реч о прошлом времену глагола ”бити”, а не о некаквој животињи. Иако су овакве грешке заиста ретке, постоје бројни критичари веродостојности библијског текста, па је било важно да на овом месту објаснимо шта то у ствари изазивају ове случајне грешке у преписивању. Као што се може видети, не изазивају ништа посебно.

При механичком преписивању понекад се догађало да дође до метатезе консонаната (метатеза је замена места). Тако рецимо, уместо ”абв” имамо ”авб”, или уместо ”бхр” имамо ”брх”. Оваква ситуација, а нарочито због тога што се хебрејски језик пише готово само помоћу консонаната, понекад је доводила до тога да преписивач уместо בחר (бахар) што значи ”бирати” напише ברח (барах) што значи ”побећи”. И овакве грешке нису могле утицати на разумевање и веродостојност текста јер сваки текст, па и свака реченица, има свој смисао па се не може догодити да неко бира у целом тексту шта ће да једе и да пије, па онда одједном када треба да ”**изабере** пшеницу” он не изабере пшеницу него ”**побегне** пшеницу”.

Понекад се дешавало да преписивач уместо два

идентична или слична слова, а која се налазе једно поред другог, напише само једно. То је као када би у нашем језику неко уместо „најјужније“ написао неправилно „најужније“. Ова грешка се назива ”хаплографија”. Тако рецимо у 2. Самуиловој 7,23 написано је исправно ”лифдот ло леам”, док за исту ствар у 1. Дневника 17, 21 имамо написано погрешно ”лифдот ло ам”. Понекад се појављује и дитографија, што је у ствари двоструко писање једног или више слова. Тако рецимо у Јеремији 29,19 имамо написано правилно הנבא״ם (ханевиим) док у Јеремији 7,25 имамо погрешно написано הנבאים (ханевијим), што је више правописна грешка преписивача и може послужити као доказ да преписивач није све време гледао у текст који преписује већ је читао неколико речи текста па их из главе записивао на материјал на којем је писао.

Због непажње преписивача понекад се дешавало да дође до испуштања целог реда или пасуса. Ово се најчешће дешавало између две исте речи. Некада се догађало да је преписивач погрешно дешифровао скраћенице. Тако рецимо у Исаији 7,10 некада је постојала скраћеница ’ (J) што је била скраћеница од ישעיהו (Јешаајаху). Касније се ова скраћеница исписала погрешно и претворена је у יהיה (Јахве).

Неке текстове су писари записивали слушањем. Особа која је текст знала напамет диктирала је писару који је записивао и који је могао направити грешку. Уколико добро размислимо, у оваквим ситуацијама заправо имамо двојицу одговорних људи. За грешку може бити одговоран и онај који диктира и онај који записује. Особа која диктира могла је заборавити неку реч или чак реченицу, док је особа која је записивала могла погрешно чути реч па је тако и могла погрешно записати. Тако на пример у Исаијиној књизи, која је иначе цела пронађена у Кумрану, у првом ступцу у 26. реду (што се може видети и на фотографијама, као и у анализи дела Исаијиног свитка у

наставку ове књиге) неке речи су дате у множини док су у масоретском тексту Исаије на том истом месту те речи дате у једнини.

Поред грешака у слушању, јављају се и грешке услед незнања или непажње. Пре свега догађало се да преписивач не зна како се тачно пише одређена реч. Уколико преписивач слуша особу која диктира, овакве грешке су биле честе, јер је лакше текст преписати него га записивати по диктату. У Кумранским рукописима има оваквих случајева, а пример за то је први стубац Исаије у 9. реду, претпоследња реч, где се реч ”כמהפכת ке-махпекат” налази записана као ”כמפכת ке-мапекат”. Највећа отежавајућа околност преписивачима Библије био је сам начин записивања речи у тексту. Важна карактеристика хебрејског текста у то време је била записивање речи без знакова интерпункције (као тачка, зарез...) и без раздвајања речи од речи, па су се због ове карактеристике записивања језика такође поткрадале ситне ненамерне грешке.

До намерне измене текста долазило је услед тога што се некада тешко разумљив израз хтео заменити лакше разумљивим. Дешавало се да су речи, којим се текст објашњавао, исписиване између редова или на рубу, па су касније биле унесене у сам текст. То су глосе. Тако у Исаији 4,18, који почиње са речима хи' бетх, а завршава се речју ел, иза речи лез је написана глоса.У 2. Царевима 9,4 неко је у вези са речју הנער (ха – на’ар) у тексту, исписао исту реч и на рубу додао објашњење הנערהנבי’ (хн’р хнбј’). Касније, преписивач је примедбу са руба унео у текст и данас читамо הנערהנבי’ (ха-на’ар ха-нави).

Један велики ауторитет на подручју библијских рукописа, Фентон Хорт, рекао је веома важну ствар када су у питању преписивачи Библије: ”Упркос реалним могућностима кварења текста током преписивања и постојања разлика међу разним рукописима, рад преписивача, гледано у целини, био је обављен с великом

брижљивошћу и веродостојношћу. У ствари, процењено је да варијација има у свега хиљадитом делу целокупног текста.”

Уколико узмемо у обзир ову Хортову изјаву, слободно можемо бити одушевљени радом преписивача Библије. Пошто знамо да су од технике за писање имали само кожу и перо, не можемо, а да не помислимо да је сам Бог чувао тачност библијског текста.

Погледајмо било коју књигу штампану у време компјутерске ере. Свака има грешке. Нађе се ту правописних грешака, штампарских грешака, материјалних грешака аутора итд. Не заборавимо да сваки програм за писање на рачунару дозвољава писање и брисање, чак на многим језицима сам исправља граматичке и правописне грешке. Након овога, аутор обично још неколико пута прочита текст, и исправи грешке, лектор прочита па и он исправи, онда се још једном уради коректура, па се књига штампа. А грешке су, и поред свега тога, и даље ту.

Преписивачи Библије са својим пером и кожом нису смели ни да погреше. Замислите Исаијин свитак, пронађен у Кумрану. Дугачак је преко седам метара, записан у 54 ступца. Ако би преписивач направио само једну озбиљну грешку, које би био свестан, морао би да почне посао испочетка. Несвесне грешке преписивача су нам остале, али су их током векова за нас, најпре јеврејски, а после тога и многи други научници, исправили.

Све ове грешке нису могле да оставе траг на квалитет и разумевање било које библијске реченице. Обзиром да постоји добар број преписа, а касније и превода, поједине ситне грешке остајале су до данашњих дана, док су неке друге грешке током времена исправљане.

Сваки препис и сваки превод Библије има одређени број ненамерних грешака, а понекад чак и намерних. На сву срећу сви облици горе наведених грешака могу се лако

открити уколико познајемо пре свега хебрејски, па затим и грчки језик, а онда евентуално и латински или рецимо старословенски језик. Многи научници, преводиоци, али и издавачке куће, урадили су овај посао за нас тако да нам познавање ових језика није неопходно да бисмо знали да је библијски текст веродостојан, ако верујемо преводиоцима и научницима.

Чињеница је да не постоји верзија Библије која је апсолутно тачна од слова до слова, од цртице до цртице, али је зато, можемо тврдити са апсолутном сигурношћу, свака реченица сачувана до данас са својим јасним смислом. Поновимо и то да је познавање пре свега хебрејског језика, али и старогрчког, пут у свет у којем ћемо открити да су изјаве које сте до сада прочитали тачне.

Године 1947. у пећинама поред Мртвог мора, у малом месту Кумран, откривени су веома стари записи. Њихов проналазак покренуо је лавину страхова међу атеистима, чежњи научника и радости лингвиста. Ови записи су углавном садржали разне делове Старог завета. Писани су током дугог низа година. Неки записи су настали пре 2400 година, док су неки настали пре 1950 година. Оно што је најважније, откриће ових записа доказало је да је све што ми можемо данас да прочитамо у Библији и оно што је написано пре 3000 година апсолутно идентично по значењу.

ПРЕВОДИ БИБЛИЈЕ

Сви преводиоци се слажу да је њихов задатак да пренесу смисао оригинала, да пренесу значење. Ако је језик превода ближи примаочевом језику онда је то идиоматски превод. Други основни начин превођења је дословни - литерарни превод. У овом преводу, форма превода више одговара форми оригинала. Избор који ће преводилац да начини између ова два приступа одређиваће да ли ће превод представљати класично дело у литерарном смислу или ће бити идиоматски превод. Међутим најбољи превод је превод такозваног ”динамичког уједначавања”. У овом преводу форма (синтакса, слагање реченице и лексика, врста речи) измењене су колико је то било нужно, али је значење сачувано. Ништа није парафразирано додавањем, избацивањем или мењањем поруке и слично. Добар превод Библије је онај превод који на најбољи начин изражава значење јеврејског и грчког језика, односно поруку на том језику. Сваки стих Светог Писма мора да буде тачно преведен. Преводилац мора да ради по Светом Духу и не сме да допусти да његова теологија одређује превод, и увек мора да води рачуна о контексту. Намера преводиоца мора бити да тачно пренесе оно што је аутор рекао.

Ако се одломак може превести на два начина, морамо га превести тако да је у складу са општом теологијом писца који га је написао. Морамо тежити доследности и складу с писцем, тако и са Библијом у целини.

Постоје неколико нужних услова код превођења Библије. То су:

1. Исправан оригиналан текст Светог Писма, и повремена ревизија у складу са евентуалним новим открићима.
2. Тачност текста превода у односу на изворни текст

Светог Писма, где може да постоји неколико евентуалних проблема:

a. проблем недостатка филолошког или теолошког знања,

b. насилна модернизација библијског језика,

c. утицај преводиочевих теолошких и других ставова,

3. Познавање језика на који се преводи, где може да постоји неколико евентуалних проблема:

a. проблем претеране дословности,

b. проблем превелике слободе у превођењу.

Веома је важно да преводилац за основни текст који преводи има што исправнији оригинални текст Светог Писма. Много је рукописа Библије, и као што смо већ рекли, у тим рукописима постоје одређене ситне разлике. Зато је веома важно да преводилац консултује новооткривене рукописе који су потврђени као аутентични од теолога и научника.

Вук Караџић је 1820. године превео Нови завет који је неколико пута ревидиран и објављен 1847. године. Од те године па до данас имали смо бар три велика открића библијских рукописа. Прво откриће догодило се 1844. године у грчком манастиру Свете Катарине на Синајском полуострву. Ови рукописи названи су Синајски рукописи – Codex Sinaiticus. Настали су у 6. веку и садрже скоро читаву Библију. Ови рукописи се сматрају за један од најаутентичнијих извора Библије. Године 2009. објављени су и на интернету и преведени на енглески, немачки и руски језик (www.codexsinaiticus.org)

После овог великог проналаска, године 1895. у Египту су откривени новозаветни папируси који су такође веома значајни за разумевање садржаја Новог завета. Поред овога, најважнији су Кумрански рукописи који су откривени 1947. године. Да је Вук Караџић имао ове изворе сигурно би их консултовао и имали бисмо незнатно другачији Нови завет.

Осим што је важно да буде исправан текст који се преводи важно је да превод буде тачан. Један преводилац не може имати довољно језичког, теолошког, књижевног и другог знања да би направио превод врхунског квалитета. Зато се данас Библија преводи комисијски, јер укупно знање свих чланова комисије је веће од знања једне особе. Поред стручњака за хебрејски и грчки језик у комисију се позивају и археолози, историчари, теолози, географи, књижевници и песници који помажу у преводу и облику реченице.

Главни извор текста Старог завета је Масоретски текст. Јеврејски текст Библије није одувек имао облик који има данас. У данашњем тексту, рецимо, постоје знакови за самогласнике и акценте којих некада уопште није било. Данашњи старозаветни текст потиче из 9. века. Он је у ствари резултат хиљадугодишњег проучавања текста од стране научника. Рад на чувању и редиговању текста се на хебрејском језику назива ”масорет”, што значи ”пренос, традиција”. Научници који су се бавили овим послом се називају ”масорети”. Текст који су они обрађивали се назива ”масоретски текст”.

Масорети су свој посао започели још 600. године п.н.е., дакле пре 2600 година. Тада су се звали ”софериmи” или ”књижевници”. У Библији често наилазимо на књижевнике и сада је, надамо се, јасно ко су они били и чиме су се бавили. У X веку масорети завршавају свој посао и коначно осмишљају систем вокализације, односно писање самогласника. Познато је да је старохребрејско писмо имало знакове само за сугласнике. У недостатку знакова за самогласнике, током времена су поједини сугласници употребљавани као знаци за самогласнике. То су алеф, хе, вав и јод - слова која се зову још и ”mater lectiones” (мајка читања).

Хебрејски текст је писан пре масорета, како смо у претходном поглављу могли видети, без раздвајања речи, без знакова интерпункције, без одвајања реченица, без

одвајања на стихове или поглавља. Подела на стихове била је позната још у талмудско време. Означавање стихова бројевима први пут се јавило у латинској Вулгати. Подела на поглавља је такође први пут урађена у Вулгати.

Покушајмо сада да разумемо када је почела да се јавља прва потреба за преводима Библије и из којих разлога. У 5. веку п.н.е. званични језик Персијског царства постао је арамејски језик. Хебрејски језик почиње да изумире као говорни језик чак и код самих Јевреја. Међутим, на молитвама у синагогама остаје у употреби због читања Библије. Иако су Јевреји читали Библију на хебрејском језику, у то време су је током саме молитве преводили на њима разумљив арамејски језик. Због тога се појавила потреба да се Библија преведе на арамејски језик.

Први превод Старог завета Библије био је превод на арамејски језик, за потребе Јевреја. Први записани превод на арамејски био је 138. године. Овај превод се још зове и Таргум. Таргум је постојао и у првом веку, али није био записан већ се преносио усмено.

Услед разних историјских околности, многи Јевреји су били принуђени да напусте своју матичну земљу (депортовани), или су сматрали неопходним да се из своје земље селе у друге крајеве, где су стварали своје насеобине – дијаспоре. Тако се створила и египатска дијаспора, чији почеци можда датирају из 10. века п.н.е. (Сисак – Ровоам). Из папируса из Елефантине видимо да је пред крај 10. века п.н.е. тамо постојала јеврејска војничка колонија.

Почев од Александра Великог (4. век), јудаизам долази у везу са грчким језиком и културом, те с временом заборавља свој језик и, као и остали народи предњег Оријента, усвајају грчки језик за свој говорни (и књижевни) језик. Услед тога јавља се потреба за преводом Старог завета на грчки језик. Први превод на грчки језик зове се Септуагинта и урађен је у Александрији у време Птоломеја 2. Филаделфа, 285-247. године п.н.е.

Постоји легенда како је Филаделф пожелео да има превод јеврејске свете књиге на грчки језик, те се обратио јерусалимском јеврејском првосвештенику за помоћ. Овај му је послао 72 преводиоца који су посао превођења завршили за 72 дана. Септуагинта је био веома поштован превод током историје. Иако не најбољи, иако намењен заправо египатским Јеврејима времена у којем је настао, утицао је на то да многи народи касније добију преводе Старог завета Библије на своје језике. Од Септуагинте настају преводи на језике Јермена, Етиопљана, Копта, Гота, Грузијаца, Римљана и Словена. Касније, се јавља потреба за још савременијим преводом, те за Јевреје превод ради Акила, који је био Грк из Синопе. Његов превод представља у ствари буквалну механичку транспозицију јеврејских речи. На пример, בראשית (берешит) што значи ”у почетку”, састоји се од предлога ”бе” што значи ”у, на” и од именице ראשית (решит) која значи ”почетак”, а која води порекло од речи ראש (рош) која значи ”глава”. Дакле, Акила ту реч ”решит” на грчки језик преводи са речју која у грчком језику потиче од речи ”глава” само да би то било као што је на хебрејском, иако та реч на грчком језику не значи ”почетак” него ”главна ствар, сума”.

Овај Акилин превод није доживео такав успех као Септуагинта јер није одражавао смисао библијског текста. Мада је код Јевреја био цењен, први хришћани га нису узели у обзир јер им није могао бити од помоћи. Зашто је то тако? Разлог је очигледан. Ако имамо неког Грка који је прешао у хришћанство, а који први пут у животу, јер је Грк, а не Јеврејин, чује за рецимо Потоп и Нојеву барку, како ће он схватити потпуно неразумљиви текст Акилиног превода? Како се тај Грк тада осећао, док је читао Акилин превод Библије на свом матерњем грчком језику, можемо и ми доживети ако покушамо да разумемо следећу реченицу: *Акила не преносити светлост писање изнад србин језик*, што би требало значити *Акила није превео Свето писмо на*

српски језик. Јевреји су прихватали овај превод јер им је било потребно да колико-толико разумеју речи, јер су знали само грчки, а хебрејски нису знали, док су сваку ситуацију, свако дешавање, сваку поруку из Светог писма већ знали из куће, научили су их од маме и тате, па схватају и Акилино „наглабање“.

Педесет година након Акилиног превода настаје Теодотионов превод, који је заправо само ревизија Септуагинте. Теодотионов превод је био веома цењен код раних хришћана. Још бољи превод на грчки урадио је Симах почетком 3. века након Христа, који ипак није толико заживео међу тадашњим хришћанима. Рана хришћанска црква се заправо задовољила Септуагинтом и није себи посебно припремала друге преводе на грчки језик. Међутим, обзиром да се и Септуагинта преписивањем умножавала, многи преписивачи су правили копије које су услед грешака, приближавања језика народном грчком језику, поједностављивања језика и слично, постајале превише удаљене од оригиналног хебрејског текста. Из тих разлога се осећала потреба да се текст Септуагинте доведе у ред.

Хришћански научници су 245. године завршили ревизију тадашње Септуагинте, док је Ориген сачинио Хексаплу која се састојала од шест упоредних стубаца текста целог Старог завета. Хексапла је садржала следеће ступце: а) јеврејски консонантски текст, б) транскрипција јеврејског текста грчким словима, ц) превод Акиле, д) превод Симаха, е) Септуагинту, ф) Теодотионов превод. Ориген је у својој Хексапли извршио и ревизију грчког текста, стављао ознаке где су постојале грешке или где је из превода нека реч ”испала” или је додата као вишак.

Шта се догађа са старим хришћанима у Риму, што се превода Светог писма тиче? У почетку се римски хришћани служе грчким језиком и грчким преводима. Међутим, када се хришћанство проширило и међу обичним

народом који је разумео само латински језик, појавила се потреба за преводом Светог писма на латински језик. Први преводи на латински језик били су Ветус латина и Итала. Оба су преводи на лингуа рустица (рустични језик, прост народни језик). Ветус латина настао је у Африци, а Итала у Јужној Галији. Све књиге Старог завета су преведене са Септуагинте, осим књиге пророка Данила, која је преведена са Теодотионовог превода. Ови преводи на народни језик почели су током времена, услед копирања преписивањем, да се мењају, како Јероним око 400. године након Христа каже: убацивао је у текст и избацивао из њега ко је како хтео и шта је хтео.

Да би се окончао овакав однос према латинском тексту Библије, папа Дамас 1. је 382. године задао Јерониму задатак да направи ревизију латинског текста, а да за тај посао као извор користи грчки текст. Он је прво ревидирао Нови завет, који је тада постојао преко 300 година. Године 387. Јероним поново ревидира латински текст псалама, али сада на основу Оригенове Хексапле. Ова ревизија псалама и данас се користи у католичким црквама широм света.

Ипак, најзначајнији превод Светог писма на латински језик је такозвана Вулгата. Овај превод је такође урадио Јероним, али не са грчког језика већ са хебрејског оригинала. Почео је са преводом 390. године, а завршио га је 405. године. Језик на који је превео је такође лингуа рустица (народни римски језик). Као изворе је, поред хебрејског текста, користио и Италу, Септуагинту, Акилин и Симахов превод, али и рабинске коментаре за многе њему нејасне и тешке делове. Овај Јеронимов превод црква прихвата тек у 7. веку. Римска црква једино не прихвата псалме из Вулгате, већ задржава, како смо и раније рекли, Јеронимову ревидирану верзију из Итале.

Поред ових најважнијих превода Светог писма на грчки и латински језик, Свето писмо се преводило и на многе друге језике. Тако је, рецимо, Стари завет преведен

на сиријски језик, који се исправније зове и источно-арамејски. Почетком 3. века, због велике јеврејске дијаспоре у Месопотамији са центром у Едеси, али и због великог ширења хришћанства у овој регији, јавила се потреба за преводом Светог писма на источно-арамејски. Неки делови Светог писма преводили су се са хебрејског оригинала, док су други превођени са грчког језика из Септуагинте. На источно-арамејски језик преводило је неколико преводилаца. Када су се сви ти преводи скупили у једну књигу, добио се превод назван *Пешита*, што на арамејском значи „једноставан“, и што се може упоредити са хебрејским פשוט (пашут) са истим значењем.

Средином 5. века се услед неслагања, сиријска црква дели на јаковитску или западносиријску и несторијанску или источносиријску, што се временом дешава и са источно-арамејским језиком, али и са Пешитом. Преписивањем долази до разлика у језику оба сада већ новонастала превода.

У трећем веку након Христа, за потребе египатских хришћана Копта, почиње се са радом на преводу Светог писма на коптски језик. Коптски језик је последњи живи изданак староегипатског језика. На коптски језик Свето писмо је превођено са Септуагинте. Постоје сахидски (горњоегипатски) превод и бохаирски или доњоегипатски превод, али и још неколико превода на разне коптске дијалекте.

У 4. веку је христијанизирана и Етиопија, једина црначка земља чији је народ заправо семитског порекла. Превод на геез језик урађен је почетком 5. века, а као извор је коришћена Септуагинта.

Први превод на јерменски језик урађен је у В веку. Као извор је коришћена арамејска Пешита, али је касније овај превод дорађиван уз коришћење Септуагинте. На грузијски језик превод је рађен у 5. или 6. веку, мада текст овог превода није довољно проучен, обзиром да је углавном

недоступан научницима.

Готски превод настао је доста рано, око 350. године. Настао је од Септуагинте, а претпоставља се да га је урадио западно-готски епископ Улфиле. Претпоставља се да најранији превод на арапски језик потиче од јеврејског граматичара и управника јеврејске школе у Вавилону Саадије Гаона. Он је као извор користио јеврејски масоретски текст, а превод на арапски је завршио око 930. године након Христа.

На словенски језик први превод Библије урадили су Ћирило и Методије (Ћирило је чак за ту сврху саставио и ново словенско писмо - глагољицу). Ћирило и Методије су као извор користили Септуагинту.

Након свих ових набројаних превода, кренуло се временом са превођењем Библије на све светске језике. До данас је Библија преведена на више од 3000 језика.

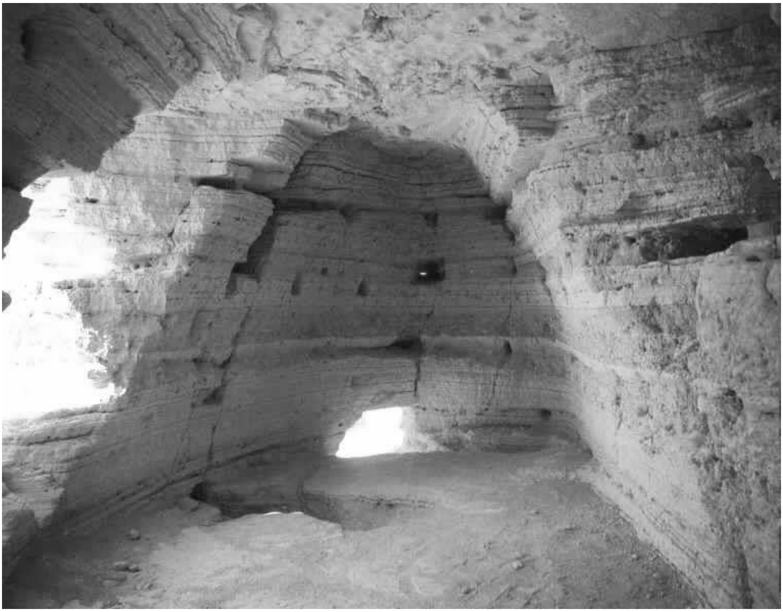
КУМРАН - ЛОКАЦИЈА И ОТКРИВАЊЕ РУКОПИСА

Источно од Јерусалима, у правцу Јордана, простире се Мртво море, које својом источном обалом запљускује државу Јордан, а западном стару - нову државу Израел. На израелској обали, иначе веома стеновитој, уздижу се рушевине Кирбет Кумрана. Кумран је смештен на белој лапорној тераси удаљеној око 2 км од Мртвог мора.

Данас саме зидине Кумрана не одају нарочити утисак. Упадљива је кула веома широких зидова, потом неколико резервоара за воду који су међусобно повезани мрежом канала. Између рушевина и Мртвог мора, на лапорној тераси, смештено је велико гробље са око 1200 гробова. Око рушевина Кумранских зидина, међу стенама, приметне су бројне пећине.

Пећина број 4, Кумран, Израел

Унутрашњост једне од кумранских пећина, Кумран, Израел

Управо су у тим пећинама 1947. године откривени многи списи на хебрејском и арамејском језику, записани на различитим материјалима. Околности око откривања ових древних записа већ су ушле у легенду. Изворно откриће се приписује једном бедуинском чобанину Мухамед ад-Дибу. Тражећи изгубљену козу, приметио је на једној од стена отвор, унутар којег се простирала велика просторија - пећина. Касније је у истој открио више посуда различитих величина у којима су се налазиле кожне ролне са записима на старојеврејском језику.

Како је време пролазило, ово је место у тадашњој Палестини под енглеском управом, изазивало све веће интересовање, како трговаца и кријумчара старинама, тако и многих научника. Прво званично саопштење о откривању древних списа, објављено је од стране универзитета Јејл,

након анализе првопронађених списа од стране професора Вилијема Олбрајта са универзитета Џон Хопкинс. Убрзо, у самом Кумрану, али и у оближњим подручјима (Wади Мурабаат и сл.) проналазе се многи други списи. Прелазећи из руке у руку, из државе у државу, од различитих институција до базара, многи списи су заувек оштећени, па чак и изгубљени. Међутим, велики број њих, остао је сачуван и до данас.

За теологију, али и археологију и историју, као науке, најважнији пронађени списи су заправо преписи библијских књига, који и чине готово четвртину целокупног откривеног материјала. Међу библијским рукописима заступљене су књиге или делови књига како из Мојсијевих књига, тако и из Пророчких књига и Списа. Од неканонских књига, важније пронађене су: Тувија, Сирах, Јеремијино писмо, Књига Јубилеја, Књига Енохова, Апокриф Генезе, Набонидова Молитва...

Од коментара библијских књига заступљени су Коментар Хабакука, Тестимониа итд. Међу списима разних верских група ту су: Правило заједнице, Химне захвалности, Правило ратовања и др. Још од дана када су први списи пронађени на њима се активно ради. Врше се анализе, одређује се њихова старост, језик, писмо,
преводе се на европске језике.

Водећу улогу у овоме имали су Француз, свештеник де Во из Француске библијске школе у Јерусалиму, Јосиф Саад директор музеја Рокфелер у Јерусалиму, уз чију асистенцију је основан интернационални тим за анализу и обраду свитака, 1953. године са седиштем у источном делу Јерусалима, тада у Јордану. На само два до три километра одатле, у западном делу града такође се ажурно радило на анализи свитака при Јеврејском универзитету.

Интернационални тим и тим за обраду свитака на Јеврејском универзитету радили су одвојено без икаквих контаката, чак иако је било свитака који су се делом

налазили у једној, а делом у другој установи. Након 1967. године Израел запоседа до тада јордански део Јерусалима, па се већина списа од тада налази на једном месту.

Како би се списи лакше разликовали и препознавали, установљена је међународна номенклатура истих. Према магазину *Journal of the Evangelical Theological Society* ознака сваког рукописа са Мртвог мора, састоји се од редног броја пећине у којој је рукопис пронађен, након чега следи скраћеница за локацију налажења датог документа, пошто је сасвим јасно да нису сви рукописи нађени у области Кумрана (на пример, 1Q, 3Хев, 2Мур...).

Одређене школе преферирају да се након броја пећине и ознаке локације, ставља број самог списа, што је и најчешће у употреби. Међутим, постоје и словне ознаке, типа скраћеница, према приписаном имену одређеном рукопису (на пример, 4QТест или 4Q175Тестимониа, 11QПс или 11Q5-Књига псалама...) Различите копије истог списа из исте пећине, означавају се малим словом редом, абецедно (на пример, 4Q215, 4Q215а...)

Свакако да се напредовањем у откривању информација око самих списа номенклатура развија и временом мења. Овде је дата само њена основа.

КУМРАН - ДАТИРАЊЕ

Многи истраживачи Кумранских рукописа слажу се у једном - ови списи су морали настати у периоду од око 200. година п.н.е. па све до најкасније 68. године н.е. Тим научника окупљен око Ролана де Воа прикупио је на хиљаде ситних делова рукописа, односно фрагмената. Ове фрагменте требало је идентификовати и разврстати. Приликом овог посла откривено је да многи фрагменти садрже већ познате библијске текстове. Исто тако, научници су открили и делове текстова који су такође познати, али који нису уврштени у библијски канон. Ови текстови познати су као ”апокрифи” и ”псеудоепиграфи”. Ови текстови нису надахнути од Бога, на њима се не може заснивати никаква теологија, али као и сваки други откривени стари списи могу послужити за информације о неким историјским догађајима.

Један од најважнијих задатака за научнике био је откривање времена настанка кумранских рукописа. Научници су узели у обзир археологију кумранског локалитета као и садржај самих текстова. Многи научници нису веровали да се кожа (пергамент) на којој су рукописи писани могла сачувати 2000. година (види слику на следећој страни).

Они су најпре тврдили да су свици средњевековног порекла или да су фалсификати. Данас је, ипак, научно доказано да су пронађени свици стари 2000. година, а неки чак и више.

Како су научници дошли до овог закључка? Прибегли су познатим средствима за одређивање старости, а то је најпре палеографија. Зато ћемо овде објаснити шта је то палеографија. Ова научна дисциплина бави се

проучавањем старих рукописа и односа међу њима.

Текст писан на пергаменту (кожи) пронађен у Кумрану

Код палеографије је веома важно искуство самог палеографа, па због тога многи сматрају да је палеографија више умеће, него наука. Уколико људи пишу једним истим језиком, током не- колико векова могу се открити разне промене. Ове промене су углавном у стилу писања слова (графема) или чак у начину на којем су речи написане. Тако се рецимо могу уочити разне промене у формирању сваког слова, у дебљини делова слова или у раздаљини између речи или између редова. Да бисмо боље ра- зумели како се користи палеографија за утврђивање датума настанка неког старог текста можемо узети неки нама ближи пример. Негде до 1970. године у основним

школама постојао је предмет краснопис. На том предмету ђаци су се учили лепом писању. Претпоставићемо да је неки рукопис настао после 1970. године, ако није писан краснописом. Проблем палеографије и лежи у томе што је можда неки ревносни текстописац 2009. године користио краснопис. То ће довести палеографа у заблуду да је текст који анализира заправо старији него што јесте.

Међутим, већина писама (не краснописа него стандардних писама) се из века у век мењала. Због тога палеограф ипак може макар одредити век у којем је текст писан. Што је текст старији то је палеографу теже, и прецизност датирања је мања.

Двојица палеографа Френк Крос и Соломон Бирнбаум покушали су да примене палеографско датирање на кумранске рукописе. Користили су најпознатију теорију палеографије која у ствари упоређује недатиране рукописе са датираним. На тај начин се одређује старост недатираних рукописа.

Када су Соломон и Френк, педесетих година почели да обрађују свитке са Мртвог мора, сусрели су се са проблемом. Наиме, било је веома мало примерака списа на хебрејском или арамејском писму који су били из истог времена као и пронађени Кумрански рукописи. Једино са чиме су могли да упореде кумрански материјал био је натпис из Apaq el Emir-a из 2. века п.н.е. (свега пет слова), затим натпис на гробу човека по имену Јаков из 1. века п.н.е. и натпис на већем броју осуара (урна са костима) из 1. века п.н.е. до 1. века н.е. Међу овим последњим имамо и осуар цара Јудиног Озије (785 – 747) из И века по Христу са натписом (на арамејском): ”Овде су стављене кости Осије, цара Јудиног. И нека се не отвара (осуар).”

Од текста Старог завета био је такозвани папирус Наш, фрагмент од 24 реда који садржи 10 Божјих заповести и почетак молитве ”Шема Јисраел”. До скора се сматрало да

овај фрагмент потиче из 2. века нове ере, али је професор Албригхт изнео доказе који говоре у прилог друге половине 2. века п.н.е. То би било све са чиме би се располагало из најранијег доба.

Од 2. – 5. века немамо писаних докумената те врсте, него тек од 6. и 7. века, и то фрагменте и мање делове неких књига Старог завета, а веће делове и кодексе Старог завета тек од краја 9. века.

Радећи под оваквим условима ова двојица палеографа су извршила поделу кумранских свитака на три групе. Прву групу назвали су ”архајском” (старом) за коју су претпоставили да је настала у периоду од око 250. до 150. године п.н.е. Другу групу су назвали ”хашмонејском” (по владарима у Израелу), а за рукописе коју су ставили у ову групу сматрали су да написани од око 150. до око 30. године п.н.е. И коначно, трећу групу назвали су ”иродском” (по римском владару у Израелу), а рукописе које су сврстали у ову групу датирали су у период од око 30. године п.н.е. до 70. године н.е.

Након овог посла почели су да датирају рукописе у оквиру сваке ове групе и то по суженом систему датирања помоћу палеографије који дозвољава распон од највише двадесет и пет година. На овај начин је, рецимо, Књига Самуилова датирана и испоставило се да је рукопис ове књиге настао у периоду од 125 – 100. п.н.е.

Многи научници покушавали су да оспоре резултате Кроса и Соломона. Тако на пример Роберт Ајзенман каже: ”Замислимо једног 80-огодишњег писара који седи поред неког 25-огодишњака, такође писара, и обојица исписују неки рукопис. Млађи писар још није овладао струком и зато би се могло догодити да његов препис садржи неки број ненамерних, али збуњујућих, различитих облика слова, иако он уствари само покушава да пише на модеран начин. Старији писар је учио да пише шесдесет година раније, и још увек пише на старомодан начин који

је научио као младић.”

Када палеограф упоређује ова два рукописа, он ће скоро сигурно закључити да је рукопис старца старији од младићевог рукописа око шестдесет година, док погрешке у младићевој верзији могу да се протумаче као савремене новине. А сада замислите да је и сам старији писар учио од веома старог конзервативног писара, који је такође учио да пише када је и сам био млад. По овом сценарију, грешка палеографа може да буде још већа и може да га доведе до тога да поверује да је рукопис, који је преписивао старији писар, више од сто година старији од верзије младог писара, иако су рукописи заправо писани истог дана. Уз овај проблем јавља се и питање да ли су неки писари можда намерно употребљавали или оживљавали стара писма. Ово се може догодити са једним стилом писања који је пронађен међу кумранским списима. Реч је о облом или палеохебрејском писму који је било заборављено и замењено квадратним писмом. Ово квадратно писмо било је под снажним арамејским утицајем, а користи се и данас у савременом хебрејском језику. Могуће је да су кумрански писари писали намерно старим или палеохебрејским писмом. У периоду настанка кумранских рукописа Јевреји су говорили арамејским језиком. Међутим у време Макабејаца, који су свакако били традиционалисти, хебрејски језик се полако враћао у употребу. Ако се узме у обзир враћање Јевреја традицији, у то доба, онда је сасвим нормално очекивати да су писари у Кумрану можда писали палеохебрејским словима. Овакво гледање на ствари доводи у питање датирање путем палеографије. Још једна веома важна ствар, коју овде морамо рећи, јесте да палеографија открива време, односно деценију када је неки рукопис настао, али не и када је настао текст. Рецимо, 5. Књига Мојсијева и Исаијина књига, обе пронађене у пећинама Кумрана, нису написане у време када су житељи Кумрана постојали. 5. Књига

Мојсијева написана је 1300 година пре него што су живели Кумранци. Дакле, писари су само преписивали књиге, јер у то доба није постојала штампа и преписивање је био једини начин да се неки текст или књига умноже.

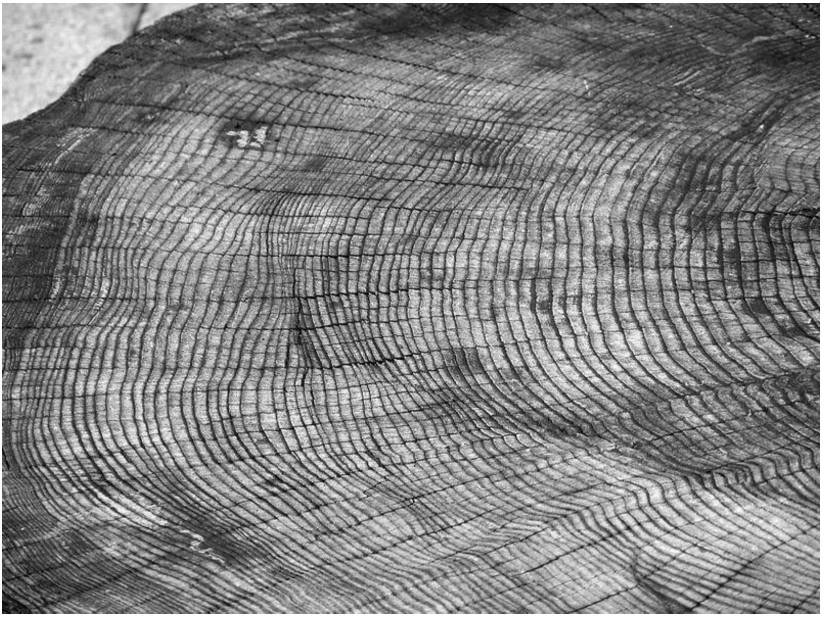
Још један метод, који неки научници покушавају да користе за датирање многих археолошких налаза, је датирање помоћу радиокарбона (угљеника Ц-14). Овај начин одређивања старости настао је 1950. године. Ево како он функционише: атоми угљеника налазе се у свим живим организмима. Постоје три типа овог атома и сваки тип има различиту атомску тежину. То су Ц-12, Ц-13 и Ц-14. Прва два су веома стабилни и не мењају се током времена док је Ц-14 радиоактиван и као и сви други радиоактивни елементи распада се током времена. Током живота, биљке и животиње преко исхране уносе у свој организам сва три типа угљеника. Када организам престане да живи овај процес уношења угљеника престаје, а атоми Ц-14 се и даље распадају.

У идеалним условима Ц-14, распада прилично константном брзином. Током времена, присуство било ког радиоактивног материјала преполовљује се током периода од отприлике 5730 година у случају Ц-14, па се тако мерењем односа Ц-14 према стабилним формама атома угљеника, који су остали у мртвој органској материји, може теоретски установити колико је времена протекло од његовог настанка. Ово је популарно познато као радиокарбонска метода датирања.

Научници су такође открили да концентрација Ц-14 у атмосфери није увек стална, али и да брзина апсорпције од стране живих организма доста варира. Због овога долази до неподударања у процењивању старости. Зато се користи још један начин датирања помоћу којег се проверава Ц-14 радиокарбонско датирање. Овај метод је у ствари мерење времена помоћу дрвета или дендрохронологија - метода базирана на радовима астронома Ендрјуа Дагласа и

археолога Кларка Вислера. Откривена је почетком 20. века.

Стабло дрвета има годове који означавају године. У попречном пресеку стабла за сваку годину виде се линије које описују круг. Лако их је избројати и видети колико је дрво било старо у тренутку сечења. Уколико су годови шири, година је била довољно топла и влажна. На овај начин одређује се и климатско стање у одређеној години. Да би се проверила тачност Ц-14 методе за датирање неког материјала који је пронађен у Израелу узима се комад дрвета на којем се изводи радикарбонски тест и након тога се дендрохронологијом покушава да провери тачност радиокарбонске методе.

Годови помоћу којих се одређује старост стабла

Ако помоћу дендрохронологије знамо да је дрво старо, рецимо 2100 година и ако на њему урадимо Ц-14 тест моћи ћемо да уочимо да је пре 2100 године проценат Ц-14 атома

у атмосфери у Израелу био такав да одступа у датирању за рецимо 150 година. Онда ћемо знати да ако датирамо неку кост, парче коже или Кумранске рукописе помоћу угљеника Ц-14 и ако нам тест покаже старост од 2000 година онда знамо да је тестирани материјал стар заправо 2150 година.

Важно је напоменути да тренутно не постоји једногласно мишљење научника како да се датуми добијени помоћу угљеника Ц-14 измере прецизно. То значи да је датум који је установљен Ц14 методом заправо само претпоставка.

Ево како изгледају датуми добијени Ц14 мерењем и палеографијом за поједине Кумранске рукописе:

Свитак	Тест Ц14	палеографија
Химне захвалнице	21. п.н.е. - 61.	50. п.н.е. - 70. након Христа
Апокрифно постање	73 - 14. п.н.е.	Касни 1. век п.н.е. до рани 1. век
Свитак храма	97. п.н.е. - 1.	Касни 1. век п.н.е. до рани 1. век
Књига Самуилова	192 - 63. п.н.е.	100 - 75. п.н.е.
Левијево завештање	191 - 155.п.н.е. до 146 - 12. п.н.е.	Касни 2. век п.н.е. до рани 1. век п.н.е.
Књига пророка Исаије	335 - 327. п.н.е. до 202 - 107. п.н.е.	125 - 100. п.н.е.
Прописано Петокњижје	339 - 324. п.н.е. до 209 - 117. п.н.е.	125 - 100. п.н.е.
Кахатово завештање	388 - 353. п.н.е.	100 - 74. п.н.е.

ПОЛИТИЧКО ДРУШТВЕНЕ ОКОЛНОСТИ У ВРЕМЕ НАСТАНКА КУМРАНСКИХ СПИСА

Важно је да знамо шта се заправо, у периоду настајања Кумранских списа, догађало у области Мртвог мора и у самом Израелу. Израел је до 4. века п.н.е. био под утицајем источњачких држава (Асирије, Египта, Вавилона, Персије). Године 332. п.н.е, Александар Македонски, без много напора, осваја Израел.

Након грчког освајања, у периоду од 301. године п.н.е. до 200. год. п.н.е., над Израелом влада египатски цар Птоломеј 1, иако остаје под снажним грчким утицајем. Осим тога, друга значајна грчка династија - Селеукиди, заузевши Сирију, Вавилонију, Месопотамију и друге области, врши такође јак утицај на ову малу, али веома значајну област.

Под влашћу Птоломеја и Селеукида, Израел добија име Келесирија и Феникија, док су је њени становници обично називали Јахуд или Јудеја, те постаје аутономна област. Њоме управља велики свештеник и ”герусија”. Историјски извори помињу и постојање народних зборова у Јерусалиму.

Након смрти великог грчког владара Антиоха Епифана, већ 164. год. п.н.е, јеврејски војсковођа Јуда Макабејац (Jezuda Ha-Maqabi), успео је да ослободи Јерусалим. Јудина браћа Јонатан и Шимон успевају да успоставе власт своје династије Хашмонејаца, а Шимон посебно од народа бива проглашен народним поглаваром, великим свештеником, главним заповедником војске, као и поглаваром Храма.

У периоду обновљене независности јеврејске државе,

под владавином Хашмонејаца, развијају се у јеврејском народу два главна религијска правца - фарисеји и садукеји. У религијском погледу, фарисеји су представљали изразито јаку групацију. У социјално-политичком аспекту, били су представници широких народних маса. Садукеји, пак, заступају племство и богаташе. Иако су били далеко малобројнији, услед изузетно доброг материјалног положаја представљају један од главних чинилаца у животу хашмонејске државе.

Период Хашмонејаца, ипак представља време највишег успона независне јеврејске државе у периоду другог Храма. Поред две наведене веће струје, у јеврејском народу се јавља и више мањих. Једна од њих је настала отцепљењем од хасида (од њих се развијају и фарисеји). Та новонастала групација верних људи, означавала се као ”есени”. Они су били веома привржени Закону (Тори), и једни од највећих представника месијанизма. Већином су настањивали Кумран, живећи у веома затвореној заједници.

Године 37. п.н.е., Јерусалим ће већ пасти у руке Ирода и Римског царства. Тиме престаје постојање независне јеврејске државе. Иако ће Римско царство владати овом регијом још дуго, то неће спречити јеврејски народ да свету подари верско и књижевно стваралаштво од непроцењиве вредности, управо у овом периоду. У периоду другог Храма, а овде се говори о последњим његовим данима, веома је истакнута појава месијанизма. Једној од месијанских струја било је дато да одигра огромну улогу у историји човечанства. Ради се свакако о хришћанству.

Како је изгледао политичко-друштвени живот у периоду када су настајали Кумрански рукописи? Аутономном Јудејом у време грчке владавине управљали су велики свештеник, као и ”герусија”, што значи савет стараца. Велики свештеник се сматрао вођом нације, његов чин је био доживотан и преносио се са оца на сина. Велики свештеник је био највиша инстанца и религијског живота,

нарочито о питањима Храма. Он се бавио и снабдевањем и чувањем Јерусалима, с једне стране, али и бригом о порезу, с друге стране. Био је и на челу герусије. Утицај Великог свештеника је највише зависио од саме личности која је имала ту функцију.

Герусија је имала такође велики утицај. Њу су чинили учени старци и представници племена и родова. Грчко царство је веома истицало важност јеврејске герусије и често му давало и већи значај од Великог свештеника. Али, када је династија Хашмонејаца дошла на власт, Велики свештеник има већи значај од герусије и то вероватно због тога што су Хашмонејци себи дали за право да по новом, искључиво члан њихове породице може постати Велики свештеник.

Основни закони Јудеје били су засновани на Тори, коју је признавала чак и туђинска власт. На тај начин су аутономни органи Јудеје имали право да од становништва траже да се максимално придржавају Торе и да у корену сасецају идолопоклонство, многобоштво и сличне ванбиблијске религијске покрете. Јерусалимски храм био је средиште верског, политичког и друштвеног живота у Јудеји. Издржавање свештеника и посебних свештеника - Левита, била је дужност целог народа, како из Јудеје тако и из дијаспоре.

Храм је служио и као штедионица. У њему је чуван новац свих грађана који су то желели. Свештеници су били повлашћен и угледан слој. Они свештеници који су живели у унутрашњости Израела, често су путовали у Јерусалим ради богослужења, када би на њих дошао ред. Сви свештеници Јудеје су били организовани у 24 смене и обављали су службу по распореду који је био установљен у Библији.

У свештенству није владало јединство. Постојало је неслагање између градских висококотираних свеште-ничких породица и оних из унутрашњости - из мањих

места и села. Највише се истицала породица Хакоц, као и породица Тувија (Тобија). Јосеф бен Тувија био је главни грчки заступник за убирање пореза од грађана Јудеје. Он је био толико озбиљан у свом послу да је Јудеја у то време примила у своју касу највећу количину новца у познатој историји, а држава Грчка је опет највећи порез у то време убирала управо из Јудеје.

Дуготрајна грчка владавина Јудејом и Израелом уопште, оставила је дубок утицај на јеврејски народ тога доба. Многи су имали чак и грчка имена, матерњи језик им је постао грчки, а хебрејски језик није коришћен у говору. Јеврејска аутономна власт није желела ову својеврсну хеленизацију (попримање грчких особина) Јевреја, али се у то време она није могла зауставити, на сличан начин као што данас имамо продирање енглеског језика у све друштвене поре или продирање одређених стилова облачења или производа у све земље света.

У периоду постојања јеврејске хашмонејске државе, грчки утицај веома опада и цео Израел потпада под јак јеврејски културолошки утицај. Већина семитских народа Израела у то доба прелази у јудаизам и постаје саставни део јеврејског народа. Били су то пре свега Идумејци и Итурејци. Назив ”Јудеја”, који је некада био назив само једне регије, тада постаје назив целе државе.

Економско стање је узнапредовало, и зависило је пре свега од пољопривреде и риболова. Исто тако, процветала је и трговина, али и занатство. Значајну улогу је имала и међународна трговина. Цар, који је морао бити из јеврејске породице Хашмони, био је уједно и Велики свештеник.

Због оволиког благостања у односу на период римске владавине, независна држава Јудеја подстиче и културну делатност. Наиме, јављају се велике преписивачке школе (данас бисмо то назвали штампаријама) које се баве пре свега преписивањем (умножавањем) библијског старозаветног текста, али и преписивањем (умножавањем)

књижевног стваралаштва, закона, правилника и других важних текстова.

У периоду хашмонејске независне државе Јудеје, умножавање књига је заиста био најпопуларнији културолошки феномен тога доба. Са ове дистанце гледано, након нешто више од 2000 година, стичемо утисак да се јеврејски народ понашао као да заиста има штампарију. Књиге су се умножавале на све стране, преписивачи су радили свој посао вредно и беспрекорно. Може се рећи да се у то доба многи учени Јевреји баве малом производњом књига. До те мере је преписивање било изражено.

У периоду када Римљани на челу са Помпејом заузимају хашмонејску Јудеју ситуација се драстично мења. Римска држава оставља Јудеји један облик аутономије, али драстично смањује њену површину. Њен јеврејски управитељ је био Хиркан 2., са титулом етнарха (владар из народа који је поробљен). Римљани су наметнули високе порезе, па је народ на челу с Мататјом Антигоном покушао да обнови независност Јудеје.

Године 37. п.н.е., Ирод успева да Јеврејима поново одузме Јерусалим и тада Римско царство започиње једну тешку тортуру у начину владања над Јеврејима. Ирод од Римљана добија титулу цара. Да би се додворио властима у Риму, Ирод веома жестоко одговара на сваки јеврејски народни бунт. Обзиром да је био Јеврејин близак Риму, Ирод се трудио да увек и по сваку цену затре сваки остатак хашмонејске државе. Пошто није био из свештеничке породице, није могао бити изабран у звање Великог свештеника, па је на тај положај постављао увек људе који нису имали ништа заједничко са хашмонејском прошлошћу.

Иако је био веома свиреп владар, заслужан је за велику изградњу Јерусалима и других градова. Ирод је волео да око себе окупља Јевреје придошле из дијаспоре нарочито

оне из Вавилона и хеленизиране Јевреје из остатка Римског царства. Они су били другачији од Јевреја Израела и лако је могао с њима манипулисати под изговором пред народом, да је наводно близак са Јеврејима.

Ирод и Рим уопште, оставили су у руке ”санхедрина” (врховни јеврејски суд у Јерусалиму) многе одлуке из области вере. Јеврејски народ је санхедрин признавао за врховну власт. Чинили су га представници свештеничког сталежа, али и писмозналци или софериме (књижевници), који су у ствари били представници фарисеја. На челу санхедрина стајао је Велики свештеник (као што је речено, постављен од стране Ирода).

Римљани су покушавали да се приближе Јеврејима, да би придобили вољу народа. У томе никако нису успевали. Тако је рецимо у Јерусалиму било забрањено излагати кипове, јер јеврејска религија то није дозвољавала, иако је излагање кипова било веома својствено римској многобожачкој религији.

ЗНАЧАЈ ОТКРИВАЊА КУМРАНСКИХ РУКОПИСА

Готово да не постоји откриће новијег доба које је било тако значајно као проналазак кумранских пећина и сакривених ћупова, а најважнији допринос су рукописи и фрагменти старозаветних књига. Кумрански списи показују језичке карактеристике и духовна струјања и очекивања старог века. Вредност пронађених списа састоји се и у томе што осликавају важно израелско историјско раздобље, а пре свега што одају духовно и политичко стање доба у којем се појавио Исус.

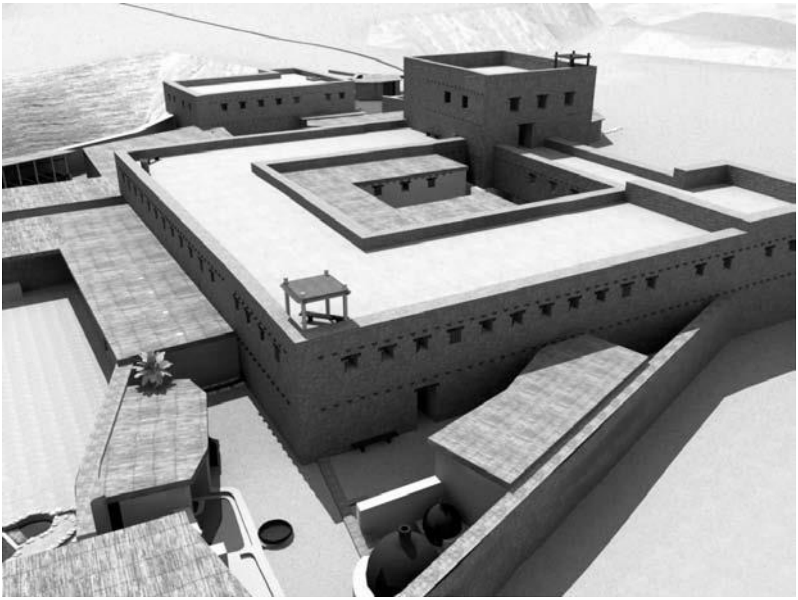
Проналазак библијских текстова готово свих библијских књига игра неизмерно значајну улогу у прилог веродостојности библијске поруке. Пронађени су текстови који су више од 1000 година старији од тада постојећих старозаветних библијских рукописа и истиче се висока подударност тих старих и каснијих познатих рукописа. Коментарисање неких библијских места од стране припадника кумранске заједнице показује како су их они разумевали.

Открића око 600, што целих списа, што различитих фрагмената, подстакла су целокупну културну јавност да се озбиљније позабави кумранским рукописима. Налази се надовезују на трагични завршетак кумранске заједнице из 2. века п.н.е. па до времена када је Веспазијан након разорења Јерусалима ишао на освајање Јерихона и области око Мртвог мора (од 61. до 70. године), што ће 10. Римска легија завршити код Масаде, задњег јеврејског утврђења (72. године). Неки припадници кумранске заједнице су побегли тамо, а многи су побијени од стране Римљана.

Очигледно је да су становници Кумрана рачунали на

упад римске војске па су списе које су имали доста стручно заштитили у глинене ћупове које су онда сакрили у околне пећине. На тај начин су ти списи, барем знатан део, остали сачувани све до проналажења 1947. године.

И касније пронађени новчићи сведоче да су у време другог јеврејског устанка против Римљана (од 132. до 135. године) у Кумрану били утврдили следбеници великог борца Бар Кохбе којег су његови истомишљеници сматрали Месијом. У то време Кумран је поново и коначно био не само физички уништен, него је и духовно нестао са светске позорнице.

Дигитални модел града Кумрана у којем су живели чланови есенске заједнице

Кумран је најсензационалније и највеће библијско

откриће. Годинама се кумрански рукописи истражују, објављују и још се на њима ради. До 1960. године владао је посебни занос, али се касније мењају власнички односи највеће заоставштине између Јордана и Израела, те се почело одуговлачити с преосталим објављивањем. Наиме, ентузијазам на истраживањима се гасио, превелика очекивања су спласнула.

Права научна истраживања су напорна, дуготрајна и траже велика улагања. Рад на рукописима је почео да се критикује, и ретко ко од научника је уопште желео да се даље упушта у истраживања. Налазима је почело да се приступа неозбиљно, сензационалистички, чак су се кумрански налази користили и за дискредитацију Библије и религије уопште.

Било је покушаја и исказа да је у Кумрану заправо откривено и хришћанство п.н.е. О Исусу се почело нагађати као о реинкарнацији Учитеља праведности који је узоран, мудар и напаћен лик. Тако су повезивали муку Учитеља праведности и Исуса Христа.

Због обредних оброка у Кумрану, који се могу пронаћи у неким небиблијским кумранским текстовима, почело се говорити о некој претходној Последњој вечери заједнице.

Међу пронађеним библијским рукописима најчешће су заступљени Пета књига Мојсијева и Књига пророка Исаије, које и Нови завет најчешће наводи. Ту су рукописи готово свих библијских књига. Такође је присутан деутероканонски текст, који јеврејски Синод у Јамнеу, како смо већ рекли, за разлику од католичког хришћанства, није преузео у свој канон. Ту је детаљни коментар Хабакука, веома цењен у апокалиптичкој литератури.

Од небиблијске и типично кумранске литературе откривен је ”Ред заједнице”. Ту је ”Правилник рата за синове светла” и ”Химне Учитеља праведности”. У Кумрану се сачувао и флорилегијум (збир цветића) библијских месијанских места.

У свету је одавно прошло време сензација око предхришћанства. Такође се стручњаци више не баве полазним и општим приступом кумранским открићима и њиховим списима. Кумранска библиотека је објављена и приступачна у савременим средствима комуникације.

После педесет и четири године дешифровања и полемика, дакле 2001. године, објављени су ”Кумрански рукописи” под називом ”Открића у јудејској пустињи”, у вишејезичном издању, обједињени су сви текстови са свитака пронађених у пећинама. У париској књижари ”Ла Прокир” љубитељи књиге са дубљим џепом још тада су могли да купе ”Открића у јудејској пустињи” по цени од 4.300 евра. Сваки том књиге садржи текстове на хебрејском или арамејском, преведене на енглески или француски са фотографијама свитака.

Осим тога, успостављена је и установа Међународног удружења за Кумранске студије (енгл. IOQS) која је одржала своја четири конгреса. Данас се Кумранским списима приступа као богатој ризници за истанчано текстуално проучавање појединих старозаветних библијских књига и места, апокрифних и комунитарних списа (које су писали чланови есенске заједнице).

Осим новозаветне временске близине, значајна је и месна, јер Кумран се налази надомак Витлејема и Јерусалима. Једно скорашње важно предавање Емила Пуеха из Јерусалима говори о доприносима апокалиптичких и мудросних кумранских списа у есхатологији старог јудаизма. Библијска мудросна књижевност је у ствари задњи део библијског литерарног стваралаштва, а апокалиптика припада већим делом ванбиблијској литератури.

СТАНОВНИЦИ КУМРАНСКИХ ПЕЋИНА И ЊИХОВА РЕЛИГИЈА

Над становницима Кумранских пећина крије се вео тајне. Пре свега, нови чланови заједнице, након једногодишње кандидатуре и двогодишње припреме обавезивали су се да неће одавати тајне заједнице и да неће неовлашћено посредовати у ширењу њеног учења другима. Све у свему, види се и постојање одређене тајновитости која је требало да буде заштићена, чак и по цену живота. У Кумрану су се настанили есени. Код самог имена неки су појам тумачили као ”они који ћуте”, тј. то би били они који крију одређене тајне и не смеју их саопштити другима. Појам ”есени” ипак се обично тумачи од арамејске речи ”хасен” са значењем ”свети”, одакле се касније развио појам ”хасиди”, што значи ”побожници”.

Ова есенска Заједница се потом одвојила од службеног јерусалимског јудаизма и у пустињи се организовано, дисциплиновано и побожно припремала за период рата и коначну победу добрих над злима. Мистериозност кумранског света осветлио је John J. Collins са Универзитета у Јејлу, предавањем ”Мистериозност Бога, Стварање и есхатологија у Кумранским правилима рата и Књизи Мудрости”.

Есени су очекивали више значајних људи: Месију свештеника Арона и израелског месију, Давидовог потомка Израела. Пророк ће припремити пут и увести Месију свештеника и Месију краља. Месија свештеник и краљ потичу из јеврејског синонимног паралелизма којег су узимали дословно: ”Од Јакова звезда излази, од Израела жезло се диже” (4. Мојсијева 24,17).

Припадници есенске религиозне струје вероватно су црпели таква очекивања из библијског текста о Мојсију: ”Подигнућу им пророка између њихове браће, као што си ти” (5. Мојсијева 18, 18). Након Мојсијеве смрти, текст отвара наду како ће Бог подићи пророка попут њега. Месија се, према Натановом обећању, очекивао из Давидове лозе (2. Самуилова 7,12-16). Аронов Месија је опет повезан са свештеничком институцијом у Израелу која је у касном јудаизму играла значајну улогу.

Штавише, у Кумранским списима се даје предност Ароновом свештеничком Месији који треба први да уђе на есхатолошки збор целог Израела. Месијанско очекивање у Кумрану обрадио је Хајнц Јозеф Фабри из Бона.

Кумранска заједница се темељи на свештеничким обредним прањима, белој одећи и животом у заједници. Карактерише се и давидовским месијанизмом, чиме се одбацују великосвештеничке компентенције тога времена. И коначно, постоји и покретачка пророчка димензија месијанизма. Тако Кумран делом прихвата библијски, али гради и свој властити месијанизам.

Бог је, према кумранским сведочанствима, чувар истине. За Дан суда Бог, према кумранским сведочанствима, обећава људима заједништво добрих и срећно земаљско стање. Кумран истражује тајне мудрости која је без Бога недоступна, скривена и само њему резервисана. Једини он зна пут до ње. Кумран у складу са каснојеврејском мудрошћу веома цени Закон (Тору).

Уочава се такође присуство дуализма, бег од света, искључивање и изолационизам. Тако кумрански списи чувају пре свега Божју реч и тумаче је на свој људски начин одвајањем од света и опредељењем за изабране и добре.

ЈЕВРЕЈСКА АПОКАЛИПТИЧКА ЛИТЕРАТУРА

Дефиниција и основне карактеристике

Према ”Речнику страних речи и израза”, одредница ”Апокалипса” представља грчку реч са значењем ”објава, откровење... ”. Исти речник ову одредницу повезује у први мах са новозаветним делом ”Откровење Јованово”, што је свакако и оправдано према општем утиску који се стиче читањем наведеног дела.

На нама је сада да истражимо какви су то утисци који се стичу читањем овога дела, одакле карактеристике овога дела воде порекло, и у коју се историјску тачку могу сврстати. Исто тако, покушаћемо да истражимо и друга дела која су по свом саставу слична наведеном, истраживаће се и утицај тих других њему сличних дела на њега самог, узимајући намерно наведено дело (”Откровење Јованово”) само као многима већ познат пример једног посебног правца у књижевности.

Апокалипса као појава, као књижевно дело или пак као начин размишљања, резултат је настанка интересантне друштвене појаве, иначе карактеристичне за тешке околности којима одређени народ бива окружен, најчешће означаваним као ”апокалиптика”. Израз ”апокалиптика” се обично односи на грану јеврејске књижевности, мада се може применити и на књижевности других народа које имају сличне карактеристике у стилу писања, теми писања и начину размишљања. Апокалиптиком, као књижевном врстом, служе се нарочито, како ће се то видети и касније у овом тексту, ранији пророци. Њоме пророк објављује тајне будућих времена и теши оне који су у патњама овога времена указујући им на награду у будућем свету.

Апокалиптичке објаве пророци су најчешће добијали у визијама или у символичким сновима. А као тумачи таквих снова обично су се појављивали анђели као Божји посредници. Ипак, данас највише проучавана, стога и најпознатија апокалиптика, заправо је јеврејска апокалиптичка литература, која ће бити и главна тема овог поглавља.

Према наводима већине лексикона и речника, ”апокалиптика” је, сажето, грана књижевности која приказује у облику симбола, слике чудесних, тајанствених визија будућности, чак слике будућег божјег царства и долазак од Бога одређеног спаситеља на Земљу, који ће је спасти у једном моменту. Основна карактеристика апокалиптике јесу слике чудеса које се описују на посебан начин, а које су резултат најчешће, личне имагинације описивача. Важна карактеристика апокалиптике је свакако и то да она одише јаком пророчком основом. Пророштво је подстицај, али не и циљ апокалиптике. Свакако да је пророштво само средство да се укаже на оно што ће се догодити.

Време настанка и историјске околности у периоду настајања јеврејске апокалиптике

Апокалиптична књижевна врста почела се развијати у Израелу када је престајало пророчанство. Било је то предмакабејско доба, период владавине прво Асираца, а потом Грка. Свој врхунац апокалиптика доживљава у периоду од 200. године п.н.е. до 200. године н.е. Најстарије записано штиво са карактеристикама апокалиптике представљају шест поглавља Књиге пророка Данила (Данило 7-12).

Према најновијим научним открићима, до којих се дошло анализом Кумранских рукописа, научници су дошли до закључка, а са тиме се већина научника и сложила, да се Књига пророка Данила датира на ВИ-В век п.н.е. Управо се

период настанка апокалиптике стога поклапа са наведеним датумом.

Свакако да су за разумевање разлога настајања апокалиптике од велике важности историјске околности у овом периоду, нарочито у периоду цветања апокалиптике, што се одиграло, како је већ наведено, од 2. века п.н.е. до 2. века н.е.

Данилова књига је написана вероватно у Вавилону, током боравка Јевреја, као и самог аутора Данила. Одакле јеврејски народ у Вавилону? После разорења Самарије 722. г. п.н.е., израелски изгнаници расељени су по западним асирским провинцијама (Гозан у северној Сирији), и по истоку, у Мидији. Јудејски заробљеници су расељени у самој Вавилонији. Након 586. г. п.н.е. и вавилонског освајања Јудеје, догађа се још једно велико одвођење Јевреја, и то у средњу и јужну Месопотамију. Већ у првој деценији боравка у Вавилону, појављује се један од најистакнутијих пророка - Језекиљ, изданак јеврејске свештеничке породице. Његове пророчке беседе одликују се великом песничком обдареношћу и изузетном уверљивошћу.

Идеали пророка из овог периода постају јаснији, продубљенији и у народу прихваћенији. Тако се с вавилонским ропством везује дотад најкрупнији прелом у религиозној свести јеврејског народа. Појава велике претње Вавилону, персијског цара Кира (539. године п.н.е.) пробудила је велику наду у јеврејском народу у скоро спасење. То се и остварује након Кировог освајања Вавилона, у виду његовог декрета, којим дозвољава Јеврејима повратак у домовину. И не само то, већ и обнову храма у Јерусалиму.

Народ почиње са повратком, мада одређене групе оклевају, па чак и остају у Вавилону. Већина повратника населила се у северној Јудеји. У домовини их затичу Самарићани, који коче нормалан развој повратка, као и

обнову огњишта, па чак и самог Храма. Обнова Храма је обустављена све до доласка Дарија на власт, на основу чије је наредбе Храм завршен (516. године п.н.е.).

Агеј, Захарија и Малахија били су последњи представници пророчког покрета у јеврејском народу тога доба који су зачели Амос и Исаија.

У историји Јудеје преломни тренутак представљала је година 458. п.н.е., када је приспела нова група повратника из Вавилона. На челу ове нове групе стајао је Јездра, који је са собом носио *ништеван*, повељу издату од цара Артаксеркса, а која је била својеврсна нова дозвола за повратак Јевреја у Јудеју и пуномоћ Јездри да законе Торе објави као начела грађанско- правног устројства Јудеје.

Године 445. п.н.е. Астарксеркс шаље Немију, Јеврејина са свога двора, те га поставља за намесника Јудеје. Њихови дневници - Књига Немијина и Књига Јездрина, уврштени су у библијски канон. Заједничким напорима Јездра и Немија реформишу застрањену јеврејску религију и начин живота, доводећи их у првобитан облик, уоквирен Божјим начелима.

Живот народа у Јудеји у овом периоду свакако да карактеришу изузетне тешкоће и проблеми изазвани пре свега страном влашћу, али и константним нападима суседа на малобројно ново- досељено јеврејско становништво.

До ИВ века п.н.е. Израел се налазио у области утицаја источних царевина - Асирије, Вавилоније, Египта и Персије. Након четвртог века п.н.е. Израел се заједно са суседним земљама налазио под утицајем културе настале у Хелади. Године 332. п.н.е., грчки војсковођа Александар Македонски осваја Израел. Његова смрт 323 године п.н.е. изазвала је у источним земљама многобројне ратове међу његовим наследницима - Дијадосима, који су се сукобљавали око наследства.

Израел је тада у неколико махова прелазио из руку у руке наследника Александра Македонског, што је доста

нашкодило њеним житељима. Од 301. године п.н.е., како је пала под власт египатског цара Птоломеја И земља је до 200. године п.н.е. била зависна од птоломејске династије, а њена историја истог раздобља тесно повезана са египатском.

Године 200. п.н.е. Сирија узима власт над простором Израела, и то на челу са царем Антиохом 3. Благонаклон однос према јеврејском живљу од стране Сиријаца траје кратко, до доласка на власт Антиоха 4., кога ће у Израелу дочекати раскол међу Јеврејима: оних који су за хеленизацију и *хасида* који су против ње.

Услед мање побуне дела јеврејског народа, Антиох 4. укида све верске слободе истом, уз одређивање управо Храма за олтар паганском богу Зевсу. Овај ће поступак изазвати бурну реакцију Јевреја, што ће довести до великог народног устанка под вођством Јуде Макабејца из рода Хашмонејаца.

Већ 164. године п.н.е. олтар у Храму биће поново посвећен Богу. Устанак ће резултирати обнављање самосталности јеврејске државе, под владавином јеврејске династије Хашмонејаца (Хашмонаим). Једина позитивност, с тачке гледишта јеврејског народа у успостављању самосталне државе, биће ширење њених територија, јер је самостална држава ипак била под снажним утицајем тада већ веома моћног Римског царства.

Честа смена царева, значајна нестабилност у земљи и угроженост у војном смислу са свих страна, резултат су неповољне социолошке ситуације у земљи. Од обнављања државности (око 166 п.н.е.) па до њеног свршетка (63. п.н.е.) јеврејском државом влада десет јеврејских царева, што је много за период од сто година. Ипак, овај стогодишњи период мира, утицаће на релативно солидни развој пољопривреде, занатства и трговине у земљи. Самим тим створиће се и услови за развој мисли и писане речи.

Најважнији у развоју духовности биће фарисеји,

садукеји и књижевници. Они су ти који ће изнети сав терет духовног развоја у јеврејском народу у периоду од три века (100 година п.н.е. – око 200. године наше ере). Утицај Рима постаје све јачи, нарочито политичко-војни, што јеврејски народ тешко подноси, тако да се, иако слаба, хашмонејска држава Јевреја одлучује за велики рат против Набатејаца и Рима, под вођством последњег хашмонејског цара Аристобула 2.

Свакако да је овај рат био изгубљен и да је донео још веће проблеме напаћеном народу. Рим тада намеће своју власт, додуше преко својих наменика - Јевреја по националности, са марионетским особинама, из хашмонејске династије такође.

У овом моменту јеврејске историје јавља се Ирод, син Анти- патера, пријатеља хашмонејске породице, римског прокуратора у Израелу. Иако доста прогоњен од стране власти, успео је уз помоћ Рима да у самом Риму буде именован за јудејског цара, 37. г. п.н.е.

Ирод је био владар изузетно диктаторског карактера, мада је за своју земљу учинио доста позитивног. Градио је доста, а обновио је чак и Храм, раширио државу готово до давидовских граница. Све то му није помогло да добије подршку свога (јеврејског) народа.

Током владавине Ирода, родио се и Исус Христ. У народу су се оснаживала месијанска очекивања, нарочито услед свесности народа да му је власт у потпуности марионетска - све је у рукама Рима, нема независности, развој је само привидан. Врхунац притисака био је увођење *цензуса* својеврсног пописа становништва у циљу разрезивања пореза.

Убрзо затим, 4. године п.н.е. Ирод ће умрети, а власт ће на- следити његови синови и то: Архелаос, Филип и Ирод Антипас. Њихова владавина ће кратко трајати, а територије ће прелазити у надзор различитих римских прокуратора. У Јудеји нарочито и то најпре: Копоније, Амбивије, Руфије,

Валерије и на крају Пилат.

Мржња народа према римској власти је била толико велика да ће читав Израел одисати снажном енергијом промена, што ће касније резултирати великим народним устанком против римске власти, која се одликовала честим сменама на престолу Израела.

Екстремистичка група у Јерусалиму организовала је прве нападе на римске легије. Иако веома успешни у борбама против римске војске, услед страначких трвљења, народ није успео да ослободи земљу.

Јерусалим је потпуно капитулирао 70. године наше ере. Тада Израел постаје независна царска римска провинција под називом Јудеја. Преживели Јевреји временом почињу да се окупљају око својих духовних вођа - књижевника и фарисеја. У Јамнији се развија рабинска школа, где се на основу Торе, сакупљају усмена предања, која се касније записују под називом *Мишна*.

Римски цар 135. године наше ере наређује изградњу новог многобожачког храма на месту старог јеврејског. Исти цар забрањује обрезивање Јевреја. Народ немогавши да истрпи овакве притиске, диже устанак против власти под вођством Симона бар Кохбе. Резултат устанка је готово потпуни прогон Јевреја из домовине.

Јерусалим је постао римска колонија у коју није смео ући ни један Јеврејин. Овим се завршава свеопшта патња јеврејског народа на простору Израела, али не и ван њега.

Начини и разлози настајања јеврејске апокалиптичке литературе

Појава пророка Језекиља један је од доказа да је у Вавилону у свести јеврејског народа постојало раширено мишљење да је прогонство колективна казна за грехе отаца, да је тежак живот народа проузрокован управо тиме. Туга, патња и бол у народу, били су узрок повећане духовности као и чешћим имагинацијама појединаца.

Пророчки покрет, својом појавом и развојем, осликава жељу народа за ослобођењем. Пророк Натан се рецимо, може сматрати идеолошким претходником свих оних који су били против институционалне монархије. Ипак ни Натан ни Илија нису били теоретичари, већ је њихово огорчење било уперено против појединаца, против неких чињеница и конкретних догађаја. Тако се рани пророци искључују из утицаја на јеврејску апокалиптику.

За разлику од раних пророка, позни пророци врше целокупно преиспитивање људских односа. Они се не осврћу на пролазне случајеве, него улазе у структуру људске и друштвене природе. Захваљујући њиховој независности према било којој посебној историјској садржини, њихова су пророчанства добила непролазну вредност. Стога се општи приступ догађају осећа и у апокалиптици, те се намеће закључак јачег утицаја позних пророка на њу саму, што је и ближе логици ствари с обзиром на временску дистанцу раних пророка и појаве апокалиптике.

Јењавањем пророчког покрета јављају се мистичке књиге, као последица наведених узрока, које су предсказивале не само комплетну светску политичку катаклизму, већ и преврат у космосу, који ће евентуално изменити садржај целе васељене.

Према историјским догађајима који су потресали јеврејски живаљ у Израелу од времена пророка до потпуног изгнанства у периоду Римљана, јасно је да је народ живео у потпуном немиру и без наде у реалну будућност. Стога се јављају месијанске идеје у мисли које временом бивају све израженије.

Аутор Аллегро наводи чак да је појава лажних месија била толико учестала, да се народ готово више није ни обазирао на њих. И не само то, описани начин живота довешће до апокалиптичког начина размишљања међу ученим Јеврејима.

Шта је онда то што је обликовало јеврејску апокалиптику? Шта је то што је довело до њеног стила и начина изражавања? Шта је иницијални елемент за настајање исте? Теолог Милик је пишући о овој теми скренуо пажњу идентификацијом географске локације од нарочите важности за јеврејску апокалиптику. То је Абел Мајкин, који је по свему судећи смештен близу једног од извора Јордана, над којим су две веома оштре косине брда Хермон. Нарочита природа места која је обузимала машту јеврејских апокалиптичара доводила их је до комуникације са небом, најчешће привидне - на врху Хермона, и с паклом - у дубоком извору који је водио у утробу земље из које је истицао Јордан. На то место се односе многи важни догађаји са утицајем на људске и анђеоске судбине. Ту се и Леви молио и имао небеске визије пошто је пао у дубок сан (Левијев тестамент 2,3-5).

У периоду Макабејаца, као што је већ речено, јавља се покрет *хасидим* (праведни, побожни). Овај покрет се очувао све до данас. Ипак, у одређеном моменту (130. године п.н.е.) од овог покрета настају још два нова - *фарисеји* и *садукеји*. Избегавали су мешање у политичке послове, већ су се већином бавили изучавањем Торе и усменом предајом, а фарисеји нарочито. Политичка пропаст јеврејског народа није за њих представљала велики проблем. Веровали су више у Тору и њој придавали далеко већи значај.

Сва три покрета, како стари, тако и два новонастала, имали су утицај на настајање јеврејске апокрифне књижевности. Многи елементи из начина размишљања ове три групације могу се пронаћи у овој књижевној врсти. Неки од њих су: ”Важност Мојсијевог закона”, ”Тора изнад свега”, ”Поштовање пророчке мисли”, ”Месија стиже”, ”Страшни суд”, ”Дани ужаса - Армагедон на крају света, након краја одабрани остају у животу”...

Исто тако, књижевници (књигозналци, писмозналци,

соферими), иако настали још у Соломоновом добу, познавањем Торе и предавањем науке Торе народу, утичу на ширење есхатолошких мисли и идеја међу живљем, поготово у периодима друштвено- економских криза. И не само то, духовне кризе у народу изазване угњетавањима разних освајача домовине Јевреја, нарочито подстичу књижевнике на још јачи рад ”од врата до врата” ширећи тако наду у спасење свакога понаособ, али ако, и само ако, буде желео да тај одређени појединац уђе у Царство Божје, предвиђајући, а на основу пророчких писања из Торе и општег стања у земљи, тешке дане пакла који ће Земљу снаћи.

Имајући у виду све наведене чиниоце и ситуације које су постојале у Израелу, и ван њега, током два до три века п.н.е. и исто толико након њега, појава апокалиптичке књижевности представљала би логичан след догађаја, логичну последицу у развоја јеврејске мисли тога доба.

Основне карактеристике јеврејске апокалиптике

Након сажетог осврта на историјске околности у Израелу и његовој околини, као и на друштвено-економску ситуацију тога доба на истом подручју, али и на духовне чиниоце који су тада обитавали у народу назире се садржај јеврејских апокалиптичких књига. Апокалиптика је књижевни облик настала из пророчанстава, тако да се може рећи да она означава и пророчанство.

Аутори апокалиптике обично узимају име неке познате и важне личности, иако не прецизирају у својим делима и не намећу искључиво да су доиста те личности и написале текст. Дакле, именом аутора, стварни аутор жели привући пажњу на текст, не обмањивати јавност, мада ако мора бирати између нечитаности текста и лагању о ауторству, прави аутор бира лажно представљање ауторства, само да би текст био читан. Аутор често бива опседнут старином написаног текста, те често лажно представља текст не-

колико векова старијим него што јесте. Било је аутора који су се представљали лично, не кријући своје ауторство.

Време и место писања је најчешће немогуће одредити. Аутор је често такве ствари остављао недореченима, и то из више разлога. Пре свега, ако аутор крије своје ауторство, иде му у прилог да не помиње време и место писања. Исто тако, ако жели текст представити много старијим него што стварно јесте, апсурдно би му било да помиње место и време писања. Исто тако, аутор је водио рачуна да не износи одређени секундарни податак (”да се не открије”) на основу којег би се могло утврдити време и место писања. Свакако да је било и оних који су тачно наводили податке о овоме.

Месијанство у апокалиптичким књигама губи на примарности. Примаран је Бог, који доноси ново доба и ново устројство. У неким се апокалиптичким књигама Месија ни не помиње, мада се не може рећи да је месијанска идеја ишчезла из ове литературе. Месија је само гурнут у други план. Све радње чини сам Бог, некада само преко Месије који ће ”тек” доћи. Напротив, месијанство је ту и готово да представља основу, а некада само позадину садржаја.

Божанске тајне апокалиптика описује у визијама које виделац (визионар) описује језиком уобичајеним за ову књижевну врсту. Тако се с тим у вези јављају симболи, бројеви и томе слично. Карактеристични су пуни бројеви, цели бројеви. 7 је број потпуности, број савршенства. Половина од тога била би супротна Богу (три и по). Шест је број за један мањи од седам, број Сотоне. Број 12, као 12 месеци у години, резултат је апокалиптичке симболике, затим четири стране света, четири годишња доба, први пут се јављају код апокалиптичара, иако Израел одликују само два годишња доба...

Апокалиптику свакако одликују и разна натприродна створења, која повећавају симболизам као карактеристику,

повећавају доживљај који се јавља код читаоца и утисак ужаса који ће доћи за незнабошце и невернике.

Шта је оно што разликује апокалиптику од пророштва? Егзистенција појединца након смрти, а не егзистенција читавог народа, још је једна од карактеристика која се јавља у апокалиптици, за разлику од пророштва. Пророци црпе идеје из прошлости и из ње извлаче поуке, док апокалиптичари бивају више окренути ка будућности.

Нова идеја у апокалипси чини је умногоме различитом од пророштава – нада у бесмртност Божјих следбеника – праведних Јевреја.

Апокалиптика се као књижевна врста неговала не само код Јевреја и јудаизму, већ понешто и међу првим хришћанима. Стога је једино новозаветно дело апокалиптичког карактера - Откривење Јованово.

Кумран и апокалиптика

Кумранско време представља време апокалиптичке апокрифне литературе као што су ”Енохова књига”, ”Мојсијево вазнесење” и ”Књига јубилеја” које као штиво писано у време кризе гради своју тајновиту поруку паралелно с кумранским стваралаштвом. На прелазу времена, мудрост остаје јер апокалиптичка превирања су само привремена и на помолу је месијанско есхатолошко веровање. Њему је подређен говор о мистеријама и прави пут у разликовању духова.

У говору о блаженствима изненађује да су старозаветни, посебно псаламски макаризми тј. блаженства, која у Новом завету заузимају веома важно место јер су окружена програмским говором на Гори (Матеј 5. поглавље) о царству Божјем и заједништву с прослављеним Христом (Откривење 19), једва присутна код аскетски дисциплинованог живота у кумранској заједници. Уочава се присутан дуализам, бег од света, искључивање и

изолационизам. Нови завет, насупрот томе, шири универзалну месијанску веру и наду. Тако кумрански списи чувају, пре свега, Божју реч и тумаче је на свој људски начин, одвајањем од света и опредељењем за изабране и добре.

Познатија јеврејска апокалиптичка дела

Књига Енохова представља компилацију пророчанстава и списа који су приписани Еноху. Подељени су у пет делова. Цело дело данас постоји само у етиопском преводу. Према Харингтону, Књига Енохова представља приказ религиозних, моралних, месијанских, апокалиптичних и есхатолошких струјања у јудаизму непосредно пред почетак хришћанства. Писана је делом хебрејски, делом арамејски. Сматра се да књига потиче из 170-60 г. п.н.е. Пронашао ју је путописац Брус у Етиопији 1775. на етиопском језику. Касније, 1886. године, у гробници једног коптског монаха код Ахмина у Египту, пронађене су и прве 32 главе на грчком језику.

Енохова књига садржи 110 глава. Поред увода и епилога дели се на пет делова и то: а) део о паду анђела - анђеоски део, б) месијански део – говор у сликама, ц) астрономско-физички део,

d) историја човека од постанка до свршетка месијанског царства,

e) утешни део – утеха за своју породицу и за све становнике земље.

Оно што је приметно у овој књизи јесте да пропагира наступање месијанског царства - изненада и силовито. У исто време писац Књиге Енохове не верује како би земаљска средина могла бити погодно тле за устоличавање царства Божјег.

Библијска критика сматра да је ово компилација више књига скупљених под Еноховим именом, а не једно оригинално дело. Уз то се мисли и да су је написали

израелски Јевреји на јеврејском језику. Према Т. Радовићу, од светих отаца цркве за ову књигу су знали Иринеј, Климент Александријски, Ориген и Тертулијан. Јероним и Августин је одбацују као апокрифну, што је и разумљиво. Књига обилује параболама, изрекама и причама. Утицала је на прву хришћанску цркву, те се закључује да поједини делови у данашњем облику потичу од хришћана, у смислу да је неки хришћанин додао неке делове.

Књига Енохових тајни (словенски Енох) је типични апокалиптички спис, у којем Енох износи објаву, која му долази са путовања кроз седам небеса. Осим тога, Енох описује стварање света и открива тајне будућности. Сматра се да је књигу написао неки израелски Јеврејин или можда пак Јеврејин преобраћен у хришћанство. Писана је на грчком језику, вероватно у 1. веку. Представља самостално дело у односу на Књигу Енохову. Интересантно је да је ова књига преведена на старословенски и да је тај превод сачуван до данас.

Трећа књига Енохова је заправо рабинска компилација из 3. или 4. века. Донекле је важна за проучавање јеврејског мистицизма. Нарочито је допринела на развоју кабалистике.

Завет 12 патријараха је књига са мањим апокалиптичким елементима, настала највероватније у периоду од 2. – 1. века п.н.е. Књига описује како се дванаест Јаковљевих синова опрашта пред смрт од својих синова, те се тако прориче судбина дванаест племена. У целини, штиво представља расправљање о моралу, и сведочанство високог морала који је надахњивао јеврејско морално држање.

Поједини стручњаци сматрају (Charles, Lagrange) да ”Завет 12 патријараха” садржи и делове које су додали хришћани. Милик пак сматра да је читаво дело настало у раној цркви, а да су само темељи јеврејски (јудаистички). Данас је сачувана само на грч- ком језику.

Соломонови псалми представља књигу псалама веома сличних нама познатим псалмима из библијске књиге Псалми Давидови, према стилу и начину изражавања аутора. Писани су изворно на јеврејском језику, али су сачувани само на грчком и сирском. Сматра се да потичу из 1. века п.н.е., и то највероватније у периоду од 63. до 48. год. п.н.е., у времену Помпејевог освајања Јерусалима. Тертулијан их је осудио као јеретичке псалме.

Лако је приметно фарисејско порекло ових псалама, нарочито ако се обрати пажња на њихово учење о васкрсењу, слободној вољи и месијанској нади. Први је у Европи ове псалме издао језуита Ла Герда 1626. године.

Мојсијево вазнесење се састојало из два дела: а) Мојсијев завет у којем се проriче судбина јеврејског народа, и б) Мојсијево Јеванђеље. Писање књиге је трајало вероватно од 3. године п.н.е. до 70. године нове ере. Према Харрингтону, дело је написано на хебрејском језику, након смрти Ирода Великог. Исто тако, Харрингтон сматра да је књига есенског порекла. У самој књизи се осећа национализам аутора, наглашава се поштовање Закона и супротстављање садукејима. Књига је у 18. веку први пут издана у Европи и то на латинском језику.

Трећа књига Јездрина (Вулгатина Четврта књига Јездрина) се састоји из три различита дела у којима се описују визије Јездре, и то откривања будућности. Књига је првобитно била написана на хебрејском језику, али је остала сачувана само у преводима на латинском, етиопском, сиријском, јерменском и арапском језику. Хришћани су ово дело добро познавали и употребљавали.

Сматра се да је књига писана након разорења Храма 70. године. Састоји се од 16 поглавља и садржи Јездрине наводне визије у Вавилону, и то седам визија. Јездра приказује разговоре с Богом о невољама и патњама јеврејског народа, као и наду и веру народа у тешким временима. Свакако да Јездра није аутор. Због садржине,

била је цењена код црквених отаца (Варнава, Климент Александријски, Кипријан...).

Барухова апокалипса (Сиријски Барух) је вероватно написана када и Трећа књига Јездрина. У прилог томе говори и то да се код Барухове апокалипсе осећа утицај овог дела. Подељена је на седам делова. Садржи откривења дата Баруху у време разорења Јерусалима 586. године п.н.е. Не садржи нарочите елементе о Божјем царству. Мисли су више окренуте ка небу, а не ка земљи. Основна идеја ове апокалипсе је духовно, а не телесно васкрсење. Писана је изворно на арамејском или хебрејском језику, али је сачувана само на сиријском језику, који је приређен на темељу грчког превода.

Овде треба поменути и ”Грчку апокалипсу”, која потиче из 2. века као самостално дело. У њој се говори о Баруху којег анђео води до петога неба, где му Бог открива своје тајне. Ова књига је делимично сачувана на грчком и старословенском језику.

Трећа књига о Макабејцима представља дело које говори о периоду прогонства александријских Јевреја за време владавине Птоломеја 4. У њој се описује чудесно избављење Јевреја од покоља који је био припреман. Дело је вероватно написано пре 70. године нове ере. Сматра се да је написано да би охрабрило Јевреје у време прогона под Калигулом.

Четврта књига о Макабејцима је написана с циљем да покаже надмоћ разума над страстима. Представља заправо филозофску расправу о разуму, на примеру Елеазара и седморо браће из ”Друге књиге о Макабејцима”. Сматра се да је књига написана од стране непознатог Јеврејина у И веку, у циљу бодрења Јевреја да не поклекну, вероватно пре разорења Јерусалима, и то на грчком језику. Јевсевије и Јероним приписују књигу Јосифу Флавију, што је само претпоставка.

Манашеова молитва је књига надахнута покорничким псалмом из 2. Дневника 33,11-13, где се краљ Манаше каје за грехе и моли се Богу. Дело је вероватно написао неки хеленизирани Јеврејин почетком хришћанске ере. Оно је величанствен пример бисера јеврејске духовности. Латински превод овог дела се појављује у Вулгати као додатак.

Аристејево писмо је спис који би желео бити писмо Аристеја, који је био Птоломејев чиновник. Књига доноси легендарни извештај о настанку Петокњижја на грчком језику, којег су превеле 72 старешине, позвани за те потребе из Јерусалима. Овај приказ настанка Септуагинте повод је био за уздизање јеврејске мудрости и Мојсијевог закона, као и за истицање надмоћи јеврејства над паганском филозофијом и моралом. Ово писмо је вероватно дело јеврејске пропаганде у Александрији, а настало је око 100 година п.н.е.

Сибилинска пророчанства. Од В века п.н.е. Грчком и Азијом су кружила пророчанства која су се приписивала грчкој пророчици Сибили. Александријски Јевреји су у томе видели успешно помагало за своју пропаганду. Тако су и ови од 2. века п.н.е. писали ”Сибилинска пророчанства”, пуштали их у јавност и тако ширили јеврејска веровања. Хришћани су ову праксу наставили, тако да збирка од 12 књига ”Сибилинских пророчанстава”, која је до данас сачувана, представља хришћанско уверење. У овој збирци су само неке књиге јеврејског порекла - вероватно трећа књига која представља скуп одвојених фрагмената из 2. века п.н.е., затим четврта књига (око 80. године п.н.е.), пета књига (125. године нове ере). Чак су ове књиге биле и прерађиване од стране неког хришћанина.

Књиге о Адаму (објављене под разним насловима). Основа им је јеврејска, али су касније прерађена у хришћанском или гностичком духу. Сачуване су у верзији на грчком, латинском и словенском преводу.

Вазнесење Исаије представља два самостална дела, и то ”Мучеништво Исаије” и ”Апокалипса Исаије”. Обе су књиге вероватно написане до 150. године нове ере. Сачуване су потпуно само на етиопском језику. Први део описује како је Исаија наводно преструган по наредби цара Манасије, а други пророкову визију о Христу, распећу и вазнесењу. Радња која се описује дешава се за време владавине цара Језекије.

Јеванђеље по Томи је независна збирка говора, настала средином И века нове ере. Карактерише је доследна гностичка интерпретација Исусових говора. Сачувана је коптска верзија из Наг Хамадија, Египат. Садржи 6 паралелних прича о Царству Божјем. По стилу и радњи, веома је слична Јеванђељу по Матеју, уз опсежније примењен апокалиптички стил.

УТИЦАЈ АПОКАЛИПТИЧКЕ ЈЕВРЕЈСКЕ КЊИЖЕВНОСТИ НА НАЧИН РАЗМИШЉАЊА У ИСУСОВОМ ВРЕМЕНУ

Већина научника се слагала и слаже се у томе, да је јеврејска апокалиптика утицала на хришћанску мисао и то вишеструко. Оно што се на основу прегледа примарне и секундарне, како јеврејске тако и хришћанске литературе може на први мах закључити јесте да су у већини случајева научници, коментатори и анализери хришћанства били у праву. Наиме, нада у васкрсење, и уопште појава такве идеје у јеврејском народу није дошла случајно, ниоткуда. Ако се добро проучи Књига пророка Исаије, нарочито Исаија 26,19, лако се уочава да је још у његовом периоду, Божјом руком доведена међу народ, ова идеја свакако постојала. Исто тако, Данило 12,2, вођен Божјим надахнућем, долази до идеје васкрсења.

Међутим, идеја васкрсења се нарочито развија у периоду цветања апокалиптике. Тежак живот народа, како смо то могли видети у историјском делу, чини народ још пријемчивијим за прилажење скуповима оваквих мисли. Стога је многим Јеврејима, свакако не свим, било лако да прими Христа, који је нарочито пропагирао васкрсење, као велику Божју истину.

Исто тако, идеја о Царству Божјем, која се протеже још из постегипатског периода, у времену апокалиптике посебно јача. Могли смо видети више типова ставова и прихватања идеје о Царству Божјем: *универзалистички вид* – Јеремијиног типа (сви без обзира на националну припадност), *етнички вид* – Језекиљевог типа (само Јевреји), *вид Данилове апокалиптике* (духовни смисао), *ново учење апостола Павла*, као четврти и

најсавременији тип, скуп највернијих и најстварнијих, уједно и најбољих елемената из претходна три вида, с општим утиском да је такав савршени начин мишљења о Царству Божјем само могао настати под директном Божјом интервенцијом.

Идеје о страшном суду, које су у хришћанству такође присутне, су апокалиптичког карактера и порекла. Тако Марко 13 или Матеј 22-25 садрже овакве елементе, апокалиптичке мисли тога доба. Једина разлика, опет, између ових наведених апокалиптика и осталих честих, садржаних готово у свакој јеврејској апокалиптици је што Марко и Матеј ове идеје наводе у свом правом облику, од Исуса проречене, Божјим Духом вођене. Иако су сличне по карактеру, иако воде идентично порекло, ипак јеврејске и хришћанске идеје о страшном суду разликују се у једној, најважнијој ствари, а то је свакако надахнутост од Бога.

Пошто смо говорили о географском елементу који игра важну улогу у апокалиптици – планини Хермон, добро би било напоменути још неке елементе апокалиптике који су утицали на начин размишљања у Исусовом периоду, самим тим и на хришћанство. Име *Петрос*, које Исус даје Симону, на арамејском језику је *Кефа*, што значи ”стена”. У Матеју 16, и то у једном кумранском запису истог дела Јеванђеља, свакако се помиње признавање Христовог Месијанства од стране Петра. У наведеном фрагменту недостаје (не види се) реч за планину, која би према мишљењу научника (Милик, де Гол...) могла бити реч *кефа*. Управо је та реч употребљавана за планину у готово свим апокалиптикама тога доба, те би евентуално било нормално за очекивати ту реч и на овом месту. Та планина могла би бити заиста Хермон, која би симболисала Цркву, али и место чудног контакта пакла, земље и неба у малом. Кањон је пакао, сама планина земља, врх њен досеже до неба. Према овој речи, *планина – кефа (петар)* јасно се види образац јеврејске апокалиптике из Христовог доба и њен

утицај на настајање Цркве.

Други новозаветни начин размишљања отелотворен у физикаменту, који је наведен у Матеју 17, преображавање Исуса на високој планини, за коју се одавно мисли да је Хермон, такође има директне везе са традиционалном апокалипсом. Исус се на планини појављује пред Петром и још двојицом ученика у сјају своје славе и види се како разговара са месијанским претходницима Мојсијем и Илијом. Тако је очита концепција Божјег откровења на овој нарочитој светој планини, што се у потпуности уклапа у добро формиран апокалиптички традиционални образац.

Иако је утицаја апокалиптике на размишљање у Исусовом добу било веома много, иако је то био период њеног врхунца, мора се закључити једно – апокалиптика у Новом завету, њени елементи у многим новозаветним књигама и Откривење Јованово, једина је апокалиптика која се може узети за озбиљно. Остале ће послужити као интересантна књижевност, изузетна за проучавање хебрејског језика, историје и филозофије.

КУМРАНСКИ ТЕКСТОВИ
ОТКРИВЕНИ У ПЕЋИНАМА

Као што смо рекли, у Кумранским пећинама откривено је доста библијских и небиблијских текстова. На овом месту ћемо навести одређени број откривених текстова, а неке од њих чак и представити. Свици су откривани у пећинама. Погледајмо пре свега списак свих тих пећина као и најважније текстове откривене у њима:

Пећина бр. 1

Пећина бр. 1 је откривена 1947. године. У њој су пронађени важнији кумрански и библијски списи. Неки од њих су:

- 1QIsaa (копија Књиге пророка Исаије)
- 1QIsab (друга копија Књиге пророка Исаије)
- 1QS (Правила Заједништва) цф. 4QCa-j = 4Q255-64, 5Q11
- 1QpHab (Пешер Хабакука)
- 1QM (Свитак Ратника) цф. 4Q491, 4Q493
- 1QH (Химне захвалнице)
- 1QapGen (део 1. Књиге Мојсијеве)

Пећина бр. 1, Кумран, Израел

Пећина бр. 2

Пећина 2 је откривена у фебруару 1952. У њој је пронађено око 300 фрагмената из 33 манускрипата, укључујући Књигу Јубилеја и Мудрости Бен-Сираха.

Пећина бр. 2, Кумран, Израел

Пећина бр. 3

Пећина бр. 3 је откривена у марту 1952. Ова Пећина је садржавала 14 манускрипата укључујући Књигу Јубилеја и познати Бакарни Свитак. Постоје докази да су се у овој пећини чували злато, сребро, бакар, ароматична уља и свакако свици.

Пећина бр. 3, Кумран, Израел

Пећина бр. 4

Пећина број четири откривена је у августу 1952. године. Анализирана је од стране檢Гералда Ланкестера Хардинга, Роланд де Воа и Јóзефа Милика. Пећина број четири се заправо састоји од две пећине (4а и 4б). У овој пећини пронађено је преко 15.000 фрагмената из 500 различитих текстова.

Пећина 5 и 6

Пећине 5 и 6 откривене су такође 1952. године, одмах након Пећине 4. Пећина 5 садржала је око 25 манускрипата, док је Пећина 6 садржала фрагменте од око 31 манускрипта.

Пећине 7–9

Пећине 7-9 су јединствене по том основу што су једине пећи- не које су приступачне тако што се мора проћи кроз

насеље Кум- ран. Уклесане су у јужни део Кумранског платоа. Археолози су открили пећине 7-9 године 1957, али нису пронашли много фрагмената, највероватније због високог степена ерозије која за собом оставља само плитке јаме од читавих пећина. Пећина 7 је сачувала више од двадесетак комада грчких докумената, укључујући 7Q2 (Писмо Јеремије), 7Q5 (што је постало предмет многих шпекулација) и грчку копију свитка Енох.

Пећина 8

Пронађено је 5 фрагмената: 1. Књига Мојсијева (8QGen), Псалми (8QPs), Тефилин - фрагменти (8QПхул), и Мезуза (8QMez) и Химна (8QHumn). У пећини 8 је такође пронађено неколико кутија тефилина и кутија са кожним предметима, лампама, ћуповима...

Ћупови пронађени у пећини број 8

Пећина 9

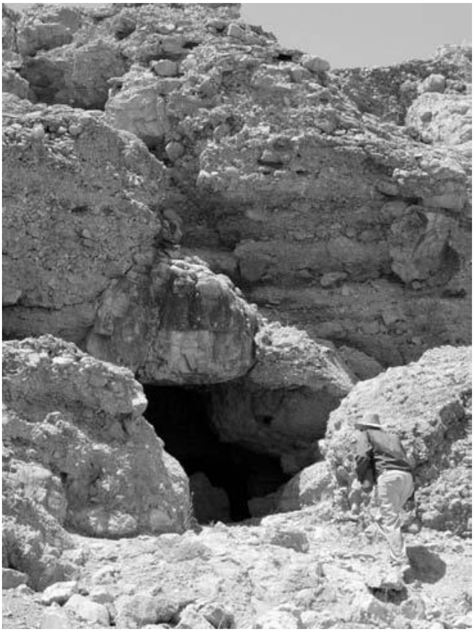
Пронађени су мали комади неидентификованих фрагмената неких списа.

Пећина 10

Пронађен је само један камени предмет са натписом на себи.

Пећина 11

Пећина 11 откривена је 1956. године. У њој је пронађен 21 текст, од којих су неки били поприлично дуги. Свитак Храма је тако назван зато што је више од половине текста у вези са изградњом Храма у Јерусалиму, који је управо овде пронађен. То је најдужи свитак икада пронађен. Дужине је 8,75 м. Свитак Храма је откривен од стране Јигел Јадина. Такође у овој пећини, као резултат ископавања, пронађен је фрагмент Малкиседека (11q13) и копија Књиге Јубилеја.

Пећина бр. 11, Кумран, Израел

ПРОНАЂЕНИ СПИСИ

Обзиром да су у Кумрану пронађени библијски и небиблијски текстови, направићемо поделу кумранских рукописа управо тако, и о сваком важнијем спису дати неколико основних карактеристика:

НЕБИБЛИЈСКИ КУМРАНСКИ РУКОПИСИ

Ове небиблијске текстове такође можемо поделити у три групе. Прва група би била апокрифна група, друга је група несекташких текстова и трећа група би се састојала од секташких текстова.

АПОКРИФНА ГРУПА КУМРАНСКИХ РУКОПИСА

Исус Сирах

Књига Исуса Сираха је апокрифна књига (псеудоепиграфа), дакле улази у састав само појединих не-канонских Библија, о чему смо већ говорили у овој књизи. Књига Сирахова представља збирку јеврејских мудрости, коју су створиле групе мудраца организоване у *школе мудрости*, које су биле раширене међу Јеврејима тога доба. Обзиром да је цела сачувана на другим језицима и да представља део појединих не-канонских Библија, може се погледати у таквим издањима Библије.

Поред Књиге Исуса Сираха у Кумрану је откривено још много фрагмената из око петнаест других књига мудрости, које могу посведочити о великом интелектуалном животу Јевреја тога доба.

Тобија

Ова књига је већим делом на арамејском језику, откривена је у фрагментима. Сматра се да је написана нешто пре Макабејског устанка. У књизи је реч о побожном Јеврејину који се звао Тобија и његовом сину који је наводно добио дар да може исцељивати болесне људе. И ова се књига може погледати у неким издањима не-канонских Библија, јер представља псеудоепиграф.

Фрагмент из Тобијине књиге, Кумран, Израел

Енох

Постоје три списа Еноха и они се означавају углавном као Енох 1, Енох 2. и Енох 3. Међутим, само је Енох 1. написан у старозаветном добу, Енох 2. је из каснијег периода, док је Енох 3. средњевековни спис. Енох 1. је био

познат из неких издања не-канонске Библије јер је псеудоепиграф, а старији текстови су нађени на етиопском језику (готово цела књига) и у Египту на грчком језику (у деловима). Енох И садржи пет делова: Књига чувара, Алегорије, Књига астрономских списа, Књига снова и Енохова посланица, али садржи и друге делове. Првобитно је написан на арамејском језику у периоду Другог храма. Ово књижевно дело се бави пореклом и уништењем зла, улогом анђела и демона у животу људи и новим добом које долази.

Фрагмент из Енохове књиге, Кумран, Израел

Књига Јубилеја

Ова књига била је позната углавном индиректно, преко пре- вода. Фрагменти Књиге Јубилеја пронађени у Кумрану доказују да је ова књига изворно написана на хебрејском језику. Настала је током периода Другог Храма. Говори о

откровењу које је Мојсије добио од анђела на Синајској гори и о злу које ће бити уништено. Представља својеврсну сублимацију Торе. У Кумрану је укупно пронађено 14 свитака (копија) ове књиге. Као и Енох, тако и Књига јубилеја показује изразите есхатолошке тенденције. Књига Јубилеја каже, између осталог, да ће у јеврејском друштву тога времена започети промене набоље тек када ”деца почну да изучавају Тору (Закон), и када почну да се држе заповести, и када се људи врате на пут праведника” (23:26).

Апокрифно Постање

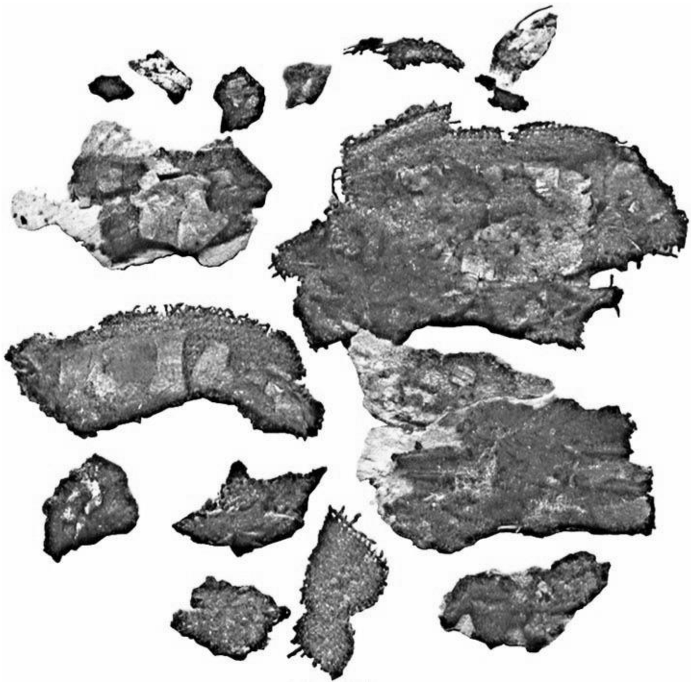
Апокрифно постање је пронађено у пећинама 1 и 4. Има га у бројним фрагментима. Написано је на арамејском језику. Мастило којим је писано доста га је оштетило па су многи редови нечитљиви, мада се покушавало читање тих редова помоћу методе спектралног приказивања. Овај спис је заправо парафразирање главних догађаја описаних у Постању. Према стилу којим је писан, очигледно је да је намењен широким народним масама, свакако за житеље времена у којем је настао. Својим једноставним језиком и стилом писања приближавао је радњу описану у Постању (1. Књизи Мојсијевој) обичном човеку.

ГРУПА НЕСЕКТАШКИХ ТЕКСТОВА

Свитак Храма

Претпоставља се да је написан негде у 4. веку п.н.е. Није написан од стране секташке кумранске заједнице, али је садржао неке карактеристике привлачне за идеологију есена. У Кумрану су пронађена два примерка овог текста. Један примерак је сви- так дуг девет метара из пећине број 11, а други је у неколико мањих фрагмената. Говори о идеалном Храму који треба изградити и уредити, о жртвама које би тамо требало жртвовати, заправо о новом јеврејском цару и новој јеврејској држави и слично. Исто

тако, писци овог свитка, а по речима које се могу у њему прочитати, видели су га као својеврстан наставак Торе. Неки научници сматрају да су писци Свитка Храма желели да сачувају додатну грађу и текстове који нису ушли у Тору у периоду Јездрине реформе. Ова тврдња се може документовати и језиком и стилом који је коришћен у Свитку Храма. Језик и стил су потпуно традиционални и налик самој Тори.

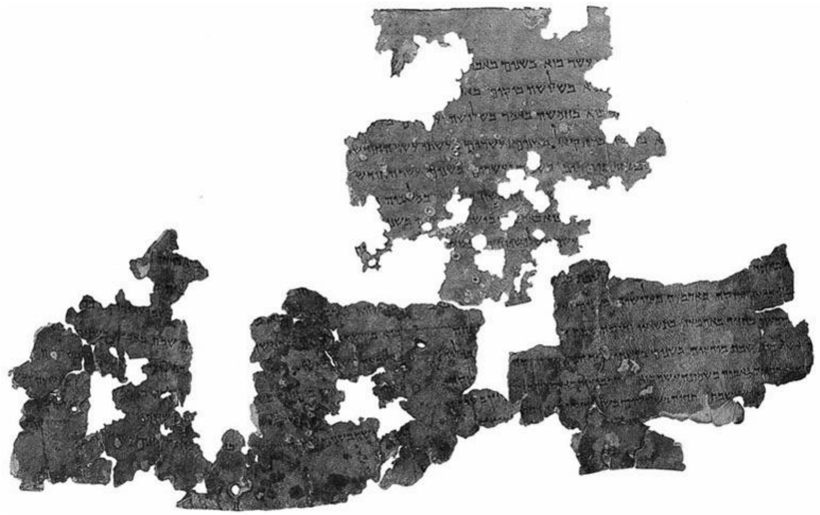

Фрагменти другог примерка Свитка Храма, Кумран, Израел

Календарски списи

Многи списи пронађени у Кумрану представљају заправо практичне приручнике у вези са верским законима и њиховом применом. Такви су и календарски списи.

Иначе, есени Кумрана су користили соларни календар. Свици говоре о нападима на есене од стране њихових јеврејских противника, јер су се користили погрешним соларним календаром.

Календарски списи, Кумран, Израел

Песме за Шабатну жртву

Много је фрагмената који сачињавају текстове о литургијском животу и богослужењу. Најбоље сачуван примерак је спис Песме за Шабатну жртву, познат још и као Анђеоска литургија. У Кумрану је откривено девет рукописа (копија). У ову литургију је укључено тринаест химни (песама). Свака химна почиње назнаком која показује када треба да буде коришћена. На пример: ”Песма жртвовања за први Шабат, четвртог дана првог месеца.” Интересантно је напоменути да велича идеје посредништва из- међу човека и Бога, па тако говори о анђелима, који представљају управо те посреднике.

Део свитка Песме за шабатну жртву, Кумран, Израел

Бакарни свитак

Бакарни свитак је пронађен у пећини број 3. Садржај овог свитка је урезан на бакарну плочу, за разлику од свих других списа који су писани на пергаменту или папирусу. Обзиром да је овај свитак заправо био у виду ролне преполовљене на два дела, процес отварања свитка је био успорен ради заштите од оштећивања. Напокон је одлучено да се свитак исече на траке, обради и прочита. Тим Ролана де Воа је приметио да овај свитак има веома велики значај у разумевању живота есенске заједнице у Кумрану. Свитак је написан на касном хебрејском језику, како у смислу самог језика тако и што се хебрејског писма тиче.

Овај свитак садржи списак од шестдесет и четири предмета, углавном драгоцености и рукотворина из Храма и места где су те драгоцености сакривене. Сматра се да су есени, пре него што је Храм уништен од стране Римљана, много драгоцености из њега сакрили по Јудејској пустињи. Данас, међутим, нема ничега на местима пописаним у бакарном свитку, мада многа места још нису откривена и идентификована.

Једно време су стручњаци одбацивали овај свитак као својеврсну античку шалу или фантазију, јер је у њему пописано невероватно много блага. Рецимо, помиње се по неким научницима 60, а по неким и 200 тона злата, сребро бакар и други драгоцени метали у огромним количинама.

Једна трака исеченог бакарног свитка, Кумран, Израел

ГРУПА СЕКТАШКИХ ТЕКСТОВА

Правилник заједништва

Пронађен је у пећини број 1, солидно очуван. Садржи неколико низова правила којих се придржавала заједница есена. Још десет фрагмената је пронађено у пећини број 4 и два у пећини број 5, што сведочи о важности овог документа за есене.

Део Правилника заједништва, Кумран, Израел

На челу хијерархије есенске заједнице се налазио ”учитељ”, а Правилник заједништва је за њега био својеврсни приручник помоћу којег се регулисало приступање заједници и одређивао статут заједнице. Ево једног одломка из Правилника заједништва:

”На свима који добровољно приступају животу (вечном, по Правилнику Заједништва, је да траже Бога (свим срцем и свом душом), да чине добро и право пред Њим, како је то заповедио преко Мојсија и преко својих слугу, пророка и да воле све које је изабрао и да мрзе све које презире, и да се удаље од сваког зла, а да прилазе свему добром и да поступају истинито и праведно и законито, у земљи, а да не иду више тврдога срца и блудних очију, чинећи све што је зло, и да доведу све спремне да поступају по Божијим законима...”

Дисциплински приручник

Овај спис говори о циљевима и сврси есенске заједнице, а потом о правилима пријема у заједницу. Ове одредбе управљају свим аспектима заједничког живота чланова есенске заједнице. Осим овога, садржи и прописе за руковођење састанцима савета. Спис се завршава детаљним набрајањем свих правила и списком казни за непоштовање истих (смањења оброка, привремено или тотално искључивање из заједнице и слично).

Записано је и то да ће ова правила важити све док се не појави нови пророк и двојица месија: Месија Аронов и Месија Израелов. Интересантно је двојно месијанство, карактеристично за кумранске есене, али и за јудаизам уопште. Чак се може направити и паралелизам са Мојсијем и Ароном, и Јованом Крститељем и Исусом Христом. Јер према хришћанству, најављивани Исус, кроз цели Стари завет, и најављивани Јован Крститељ, долазе обојица - Јован Крститељ као претеча Исуса Христа.

Део дисциплинског приручника, Кумран, Израел

Дамашки документ

Дамашки документ представља најстарији кодекс који је заједница есена направила. Пронађено је само неколико дугачких фрагмената у пећинама број 4, 5 и 6. Дамашки документ је сложени спис састављен од више текстова. Велики део ове књиге је написан пре Правилника заједништва. Бави се настанком есенске заједнице и посебно новим савезом са Богом са одређеним изабраницима који су напустили Јудејску пустињу и на неко време се преселили у Дамаск. Књига даје и обимно теолошко тумачење историје древног Израела. И пре него је Дамашки документ пронађен у Кумрану, знало се за ову књигу јер је једна њена копија пронађена у Египту у једној синагоги.

Један од фрагмената Дамашког документа, Кумран, Израел

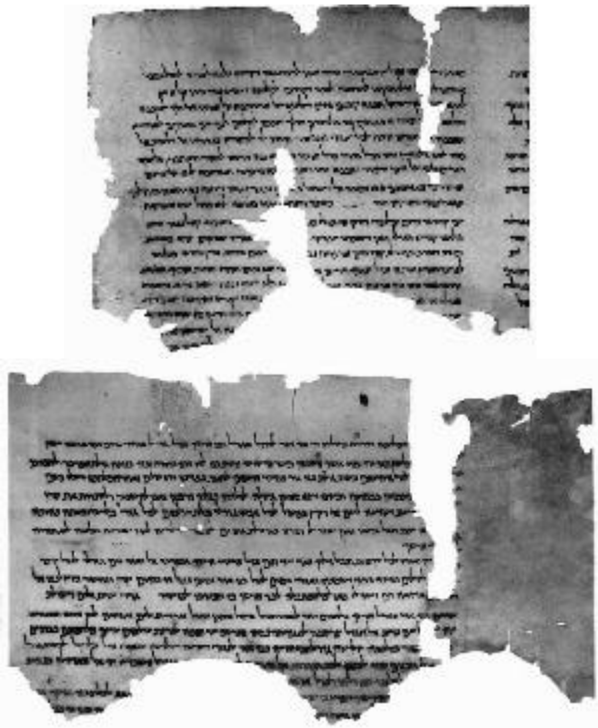
Ратни свитак (рат синова светлости против синова таме)

Солидно очуван спис, пронађен је у пећини број 1, као и неколико фрагмената његових копија пронађених у пећини број 4. Сматра се да је настао 167. године п.н.е., али и да је нешто преправљан касније, доласком Римљана. Ратни свитак се бави есхатолошким ратом који ће се наводно водити током завршних четрдесет година ”последњег времена”, а борба се описује на нереалан начин.

Многи научници сматрају и да је ово дело заправо ратни план у случају напада на есенску заједницу. Свитак описује и то да у случају рата, главни борци треба да буду 40-огодишњаци и 50- огодишњаци, док млађи треба да буду позадинци, што је веома интересантно за војну историју и војне науке.

Ево једног цитата из Ратног свитка:

”А о(во је књига правила) рата. У почетку дигоше руку синови светла да би начели судбину синова таме, Белијаалове војске, Едомове чете, Моавове чете и Амонових синова и војске житеља Палестине (Филистеје) и чета Китејаца (Грка) асирских и кршилаца савеза који их помажу. Синови Левијеви и синови Јехудини и синови Бенијаминови, прогнани у пустињу, бориће се против њих са свим својим четама у повратку синова светла из прогонства у пустињи народа да би се настанили у пустињи Јерусалима. И после рата ће се подићи одатле на све одреде Китејаца у Египту. И у његово предодређено доба изаћи ће да се у великом гневу бори против краљева севера, те нека му бес поломи и уништи рог…”

Део Ратног свитка, Кумран, Израел

Нова законска правила Торе

Састоји се од шест фрагмената. Један садржи календар за Шабат, остали се баве спорним питањима јеврејског закона или халахе, као и брачним правилима. Према садржају, претпоставља се да је текст био упућен првосвештенику или некоме веома важном у Храму, што указује на чињеницу да је овај текст био упућен на садукејско јеврејско свештенство. Садржај овог текста доста је допринео утврђивању идентитета и историје кумранске заједнице.

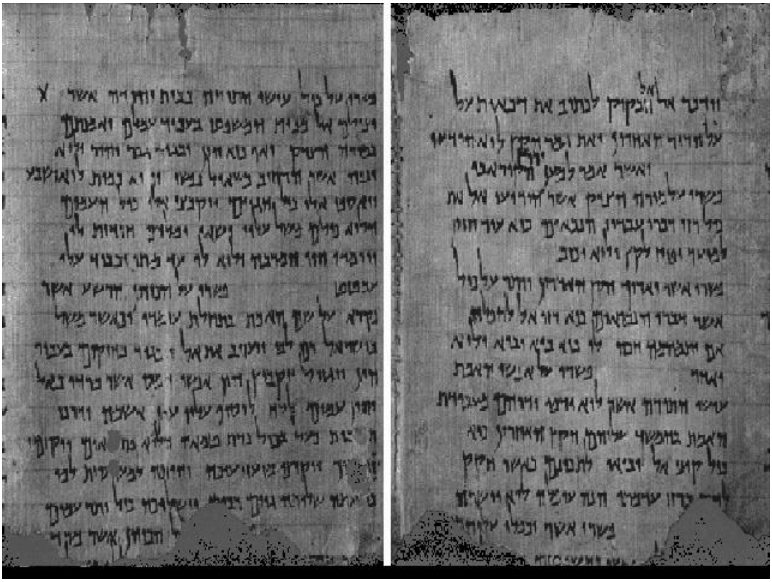

Део Нових законских правила Торе, Кумран, Израел

Пешер Авакум

Представља тумачење књиге пророка Авакума. Поред ове, постоји и доста других књига Пешера (тумачења) пронађених у Кумрану. Овај пешер је најочуванији. Он се односи на догађаје у раној историји кумранске заједнице. У њему се описује сукоб између ”учитеља праведности” и његовог супарника ”злог свештеника”. Спис помиње и

долазак Китејаца (Грка), агресивног народа који ће се појавити са мора и казнити свештенике Храма у Јерусалиму.

Два ступца Пешер Авакума, Кумран, Израел

Пешер Наум

Постоји само један фрагмент, откривен у пећини број 4. У њему се дају права имена историјских личности - Антиох и Деметриј. Пешер Наум говори о двема политичко-религијским групама, које су постојале у Јудеји у том периоду. Према мишљењу многих стручњака вероватно је реч о фарисејима и садукејима.

Фрагмент Пешер Наума, Кумран, Израел

Захвалнице

Овај спис је збирка химни захвалница, који је пронађен у пећини број 1 уз неколико фрагмената у пећини број 4. Лоше је очуван, па стога није било могуће одредити тачан број химни које је садржавао. Вероватно их је било између 25 и 40. Ове химне по свом стилу подсећају на библијске псалме. Претпоставља се да је део ових химни написао лично ”учитељ праведности”. Ове химне су коришћене од стране есенских верника за личне и групне молитве. Ево једног цитата из збирке Захвалница:

”.23. А ти ми се појави у снази својој, и не покриј срамотом лица

24. Свих оних који су позвани уз мене,
 који су одређени заједно за савез
 Твој,
 па ме слушају они који ходе путем срца
 Твога, и поставиће се пред Тебе
25. у дружину светих. А ти ћеш им показати њихово
 право
 човека и праведнима истину…”

Химне захвалнице, део, Кумран, Израел

БИБЛИЈСКИ КУМРАНСКИ РУКОПИСИ

За читаву људску историју и будућност ово су најважнији списи икада пронађени. Документовали су веродостојност Библије. Оригиналан текст свих ових списа можемо набавити у свакој књижари или од пријатеља у облику Светог Писма тј. Библије. Погледајмо табелу која ће нам показати колико је копија сваке од библијских књига пронађено у Кумрану:

Књига	Број нађених копија у Кумрану
5. Књига Мојсијева	39
1. Књига Мојсијева	18
2. Књига Мојсијева	18
Псалми	39
Исаија	22
3. Књига Мојсијева	17
4. Књига Мојсијева	12
Данило	8
Језекиљ	7
Јеремија	6
1. и 2. Самуилова	4
Књига о Јову	4
Песма над песмама	4
Рута	4
Плач Јеремијин	4
Судије	3
1. и 2. Књига о царевима	3
Исус Навин	2

Приче Соломонове	2
Књига проповедника	2
Јездра и Немија	1
1.и 2. Дневника	1

Пронађене копије су све идентичне данашњим Библијама. Постоје минималне разлике (правопис, погрешно преписано слово, друга реч као синоним и слично), о чему је већ било речи. У овој књизи ћемо узети једну од пронађених библијских књига, анализирати је, упоредити са каснијим јеврејским масоретским текстом који нам је одувек био доступан и са преводом тог текста на наш језик. Анализа и резултати могу се погледати у оквиру наслова наредног поглавља ”Главни докази веродостојности Библије”.

На овом месту ће се дати само пар фотографија појединих библијских свитака који су откривени:

Левитска књига

Књига псалама (делови)

Данило - фрагмент

Књига о судијама - фрагмент

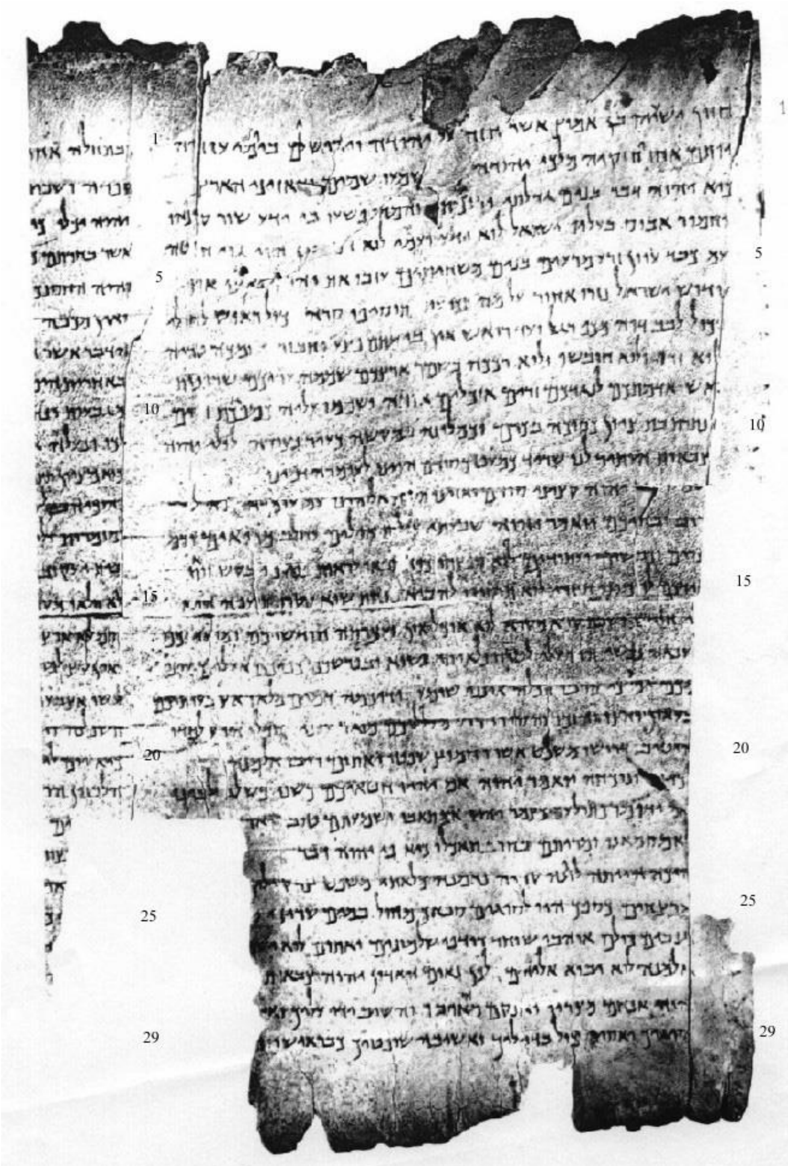
ГЛАВНИ ДОКАЗ АУТЕНТИЧНОСТИ БИБЛИЈЕ

Један од најочуванијих и највећих текстова из Кумрана, нађен је, као што смо већ рекли, у пећини број 1. У овој књизи ћемо направити анализу једног дела овог текста. Циљ је да проверимо да ли је текст из Књиге пророка Исаије, који ми данас имамо на скоро свим светским језицима, у Библији приближан, удаљен или идентичан тексту који је пронађен у Кумрану. Свитак се састоји од мноштва написаних стубаца. Свакако да је на неким местима материјал на коме је писано оштећен, да понегде недостају слова.

Узета су прва четири ступца јер та четири ступца имају све позитивне и негативне физичке карактеристике једног типичног просечно очуваног текста из Кумрана. Анализа је рађена преко седам година. Ево анализе, резултата и закључка:

На страни 130 налази се фотографија првог ступца Књиге пророка Исаије нађене у Кумрану. Исти део Књиге пророка Исаије из масоретског текста (текста Библије који смо имали до открића у Кумрану) на хебрејском језику гласи:

(1) חֲזוֹן יְשַׁעְיָהוּ בֶן אָמוֹץ אֲשֶׁר חָזָה עַל יְהוּדָה וִירוּשָׁלָ ִם | בִּימֵי עֻזִּיָּהוּ יוֹתָם
אָחָז יְחִזְקִיָּהוּ מַלְכֵי יְהוּדָה׃ (2) שִׁמְעוּ שָׁמַיִם וְהַאֲזִינִי אֶרֶץ כִּי יְהוָה דִּבֵּר | בָּנִים
גִּדַּלְתִּי וְרוֹמַמְתִּי וְהֵם פָּשְׁעוּ בִי׃ (3) יָדַע שׁוֹר קֹנֵהוּ וַחֲמוֹר אֵבוּס בְּעָלָיו | יִשְׂרָאֵל
לֹא יָדַע עַמִּי לֹא הִתְבּוֹנָן׃ (4) הוֹי גּוֹי חֹטֵא עַם כֶּבֶד עָוֹן זֶרַע מְרֵעִים בָּנִים
מַשְׁחִיתִים | עָזְבוּ אֶת יְהוָה נִאֲצוּ אֶת קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל נָזֹרוּ אָחוֹר׃ (5) עַל מֶה תֻכּוּ
עוֹד תּוֹסִיפוּ סָרָה | כָּל רֹאשׁ לָחֳלִי וְכָל לֵבָב דַּוָּי׃ (6) מִכַּף רֶגֶל וְעַד רֹאשׁ אֵין
בּוֹ מְתֹם פֶּצַע וְחַבּוּרָה וּמַכָּה טְרִיָּה | לֹא זֹרוּ וְלֹא חֻבָּשׁוּ וְלֹא רֻכְּכָה בַּשָּׁמֶן׃
(7) אַרְצְכֶם שְׁמָמָה עָרֵיכֶם שְׂרֻפוֹת אֵשׁ | אַדְמַתְכֶם לְנֶגְדְּכֶם זָרִים אֹכְלִים אֹתָהּ
וּשְׁמָמָה כְּמַהְפֵּכַת זָרִים׃ (8) וְנוֹתְרָה בַת צִיּוֹן כְּסֻכָּה בְכָרֶם | כִּמְלוּנָה בְמִקְשָׁה

Фотографија првог ступца Књиге пророка Исаије нађене у Кумрану.

כְּעִיר נְצוּרָה: (9) לוּלֵי יְהוָה צְבָאוֹת הוֹתִיר לָנוּ שָׂרִיד כִּמְעָט | כִּסְד֫ם הָיִינוּ
(10) שִׁמְעוּ דְבַר יְהוָה קְצִינֵי סְד֫ם | הַאֲזִינוּ תּוֹרַת אֱל֫הֵינוּ לַעֲמ֫רָה דָּמִינוּ:
עַם עֲמ֫רָה: (11) לָמָּה לִּי ר֫ב זִבְחֵיכֶם י֫אמַר יְהוָה שָׂבַעְתִּי ע֫לוֹת אֵילִים וְחֵלֶב
מְרִיאִים | וְדַם פָּרִים וּכְבָשִׂים וְעַתּוּדִים ל֫א חָפָצְתִּי: (12) כִּי תָב֫אוּ לֵרָאוֹת פָּנָי |
מִי בִקֵּשׁ ז֫את מִיֶּדְכֶם רְמ֫ס חֲצֵרָי: (13) ל֫א תוֹסִיפוּ הָבִיא מִנְחַת שָׁוְא קְט֫רֶת
תּוֹעֵבָה הִיא לִי | ח֫דֶשׁ וְשַׁבָּת קְר֫א מִקְרָא ל֫א אוּכַל אָוֶן וַעֲצָרָה: (14) חָדְשֵׁיכֶם
וּמוֹעֲדֵיכֶם שָׂנְאָה נַפְשִׁי הָיוּ עָלַי לָט֫רַח | נִלְאֵיתִי נְשׂ֫א: (15) וּבְפָרִשְׂכֶם כַּפֵּיכֶם
אַעְלִים עֵינַי מִכֶּם גַּם כִּי תַרְבּוּ תְפִלָּה אֵינֶנִּי שׁ֫מֵעַ | יְדֵיכֶם דָּמִים מָלֵאוּ: (16)
רַחֲצוּ הִזַּכּוּ הָסִירוּ ר֫עַ מַעַלְלֵיכֶם מִנֶּגֶד עֵינָי | חִדְלוּ הָרֵעַ: (17) לִמְדוּ הֵיטֵב
(18) לְכוּ נָא וְנִוָּכְחָה דִּרְשׁוּ מִשְׁפָּט אַשְּׁרוּ חָמוֹץ | שִׁפְטוּ יָתוֹם רִיבוּ אַלְמָנָה:
י֫אמַר יְהוָה | אִם יִהְיוּ חֲטָאֵיכֶם כַּשָּׁנִים כַּשֶּׁלֶג יַלְבִּינוּ אִם יַאְדִּימוּ כַתּוֹלָע כַּצֶּמֶר
יִהְיוּ: (19) אִם תּ֫אבוּ וּשְׁמַעְתֶּם | טוּב הָאָרֶץ תּ֫אכֵלוּ: (20) וְאִם תְּמָאֲנוּ
(21) אֵיכָה הָיְתָה לְזוֹנָה קִרְיָה וּמְרִיתֶם | חֶרֶב תְּאֻכְּלוּ כִּי פִּי יְהוָה דִּבֵּר:
נֶאֱמָנָה | מְלֵאֲתִי מִשְׁפָּט צֶדֶק יָלִין בָּהּ וְעַתָּה מְרַצְּחִים: (22) כַּסְפֵּךְ הָיָה לְסִיגִים |
סָבְאֵךְ מָהוּל בַּמָּיִם: (23) שָׂרַיִךְ סוֹרְרִים וְחַבְרֵי גַּנָּבִים כֻּלּוֹ א֫הֵב שׁ֫חַד וְר֫דֵף
שַׁלְמ֫נִים | יָתוֹם ל֫א יִשְׁפּ֫טוּ וְרִיב אַלְמָנָה ל֫א יָבוֹא אֲלֵיהֶם:
(24) לָכֵן נְאֻם הָאָדוֹן יְהוָה צְבָאוֹת אֲבִיר יִשְׂרָאֵל | הוֹי אֶנָּחֵם מִצָּרַי וְאִנָּקְמָה
מֵאוֹיְבָי: (25) וְאָשִׁיבָה יָדִי עָלַיִךְ וְאֶצְר֫ף כַּבּ֫ר סִיגָיִךְ | וְאָסִירָה כָּל בְּדִילָיִךְ:
(26) וְאָשִׁיבָה שׁ֫פְטַיִךְ כְּבָרִאשׁ֫נָה וְי֫עֲצַיִךְ כְּבַתְּחִלָּה | אַחֲרֵי כֵן יִקָּרֵא לָךְ עִיר
הַצֶּדֶק קִרְיָה נֶאֱמָנָה:

1 Утвара Исаије сина Амосовог, коју виде за Јуду и за Јерусалим за времена Озије, Јоатама, Ахаза и Језекије, царева Јудиних.

2 Чујте, небеса, и слушај, земљо, јер Господ говори: Синове одгојих и подигох, а они се окренуше од мене.

3 Во познаје господара свог и магарац јасле господара свог, а Израиљ не познаје, народ мој не разуме.

4 Да грешног народа! Народа огрезлог у безакоњу! Семена зликовачког, синова покварених! Оставише Господа, презреше Свеца Израиљевог, одступише натраг.

5 Што бисте још били бијени кад се све више одмећете? Сва је глава болесна и све срце изнемогло.

6 Од пете до главе нема ништа здраво, него убој и модрице и ране гнојаве, ни исцеђене ни завијене ни уљем заблажене.

7 Земља је ваша пуста, градови ваши огњем попаљени: ваше њиве једу туђини на ваше очи, и пустош је као што опустошавају туђини.

8 И оста кћи сионска као колиба у винограду, као

сеница у градини од краставаца, као град опкољен.

9 Да нам Господ над војскама није оставио мало остатка, били бисмо као Содом, изједначили бисмо се с Гомором.

10 Чујте реч Господњу, кнезови содомски, послушајте закон Бога нашег, народе гоморски!

11 Шта ће ми мноштво жртава ваших? - вели Господ. Сит сам жртава паљеница од овнова и претилине од гојене стоке, и не марим за крв јунчију и јагњећу и јарећу.

12 Кад долазите да се покажете преда мном, ко иште то од вас, да газите по мом трему?

13 Не приносите више жртве залудне, на кад гадим се, а о младинама и суботама и о сазивању скупштине не могу подносити безакоња и светковине.

14 На младине ваше и на празнике ваше мрзи душа моја, досадише ми, додија ми подносити.

15 Зато кад ширите руке своје, заклањам очи своје од вас, и кад множите молитве, не слушам, руке су ваше пуне крви.

16 Умијте се, очистите се, уклоните злоћу дела својих испред очију мојих, престаните зло чинити.

17 Учите се добро чинити, тражите правду, исправљајте потлаченог, дајите правицу сиротој, браните удовицу.

18 Тада дођите, вели Господ, па ћемо се судити: ако греси ваши буду као скерлет, постаће бели као снег: ако буду црвени као црвац, постаће као вуна.

19 Ако хоћете слушати, добро земаљско јешћете.

20 Ако ли нећете, него будете непокорни, мач ће вас појести, јер уста Господња рекоше.

21 Како поста курва верни град? Пун беше правице, правда наставаше у њему, а сада крвници.

22 Сребро твоје поста троска, вино твоје помеша се с водом. 23 Кнезови су твоји одметници и другови лупежима: сваки милује мито и иде за даровима: сиротој не дају правице, и парница удовичка не долази пред њих.

24 Зато говори Господ, Господ над војскама, силни Израиљев: Аха! Разрачунаћу се са противницима својим, и осветићу се непријатељима својим.

25 И окренућу руку своју на те, и сажећи ћу троске твоје да те пречистим, и уклонићу све олово твоје.

26 И поставићу ти опет судије као пре, и саветнике као испочетка: тада ћеш се звати град праведни, град верни.

Физичке карактеристике кумранског текста

Стубац садржи 29 редова релативно очуваног текста. У доњем левом углу налази се веће оштећење које обухвата завршетке редова од 23-29. Тиме се губе последње речи текста наведених редова, осим у реду број 23, који је краћи. У редовима 1, 2, 4, 21, 22 приметне су мрље, које такође ометају препознавање појединих слова или речи у целини. Приметно је и неколико мањих огуљених делова и сличних оштећења, који такође ометају препознавање текста, појединих слова пре свега (почетак 21. реда, крај 9. и 12. реда).

Важније карактеристике кумранског, и разлике између кумранског (К) и масоретског (М) текста

Ред 2: Последња реч: К= постоји члан ХЕ који се налази у М.

Ред 3: Шеста реч: К= реч је делом избрисана, али садржи једно *мем*, као у М= weromamitiy, те се вероватно не ради о разлици. Седма реч: К= хемах (они), М= хем. Девета реч: К= biy (у мени), што се на овом месту поклапа у потпуности са М, али ће ова реч често у К имати алеф као наставак.

Ред 4: Девета реч: К= хитбонен, нејасно је услед мрље.

Ред 6: Седма реч: К= далет је нејасно у речи од (још).

Ред 7: Трећа реч: K= dawah, M= daway (изнемогао, немоћан, болан...), разлика је правописна, нема промене значења. Девета реч: K= biy (у мени), M= бо (у њему). Овде се већ значење мења, према смислу, вероватно је грешка у K.

Ред 9: Седма реч: M= шемама (напуштеност, празнина, пусто место), K= шемамо, шамему (напустио га је, испразнио га је или пак напустили су, испразнили су...). Овде долази до промене у значењу. Према смислу реченице, вероватно је грешка у K. Осма реч: K= aleyah (над њом, на њој, њоме...), реч је вероватно уметнута, у M не постоји, уметање је логично, како иде уз глагол наведен у K. С обзиром на ову уметнуту реч, закључује се да је вероватно пред њом употребљен глагол у множини, 3. лице, са већ наведеним значењем: ”напустили су, испразнили су”.

Претпоследња реч: K= изостаје хе у речи ке-мапекат (као обарање, као преврат, као пустошење), што је у M правилно наведено, дакле са хе (ке-махпекат). У изговору ове речи глас хе не утиче нарочито, тако да је грешка у K разумљива. Ипак, касније је неко додао недостајуће хе изнад речи.

Последња реч: недостаје слово реш у речи zariyim (странци, туђинци), услед оштећења.

Ред 10: Осма реч: K= нецура (опседнута, заузета). Исаија само на овом месту користи наведену реч да би добио значење ”опседнута, заузета”. Можда зато што жели најавити (пророковати) Назарет, Месију и сл.

Ред 12: Прве две речи: Оштећене су и тешко их је прочитати. Према M, у питању су речи шим у девар (чујте речи, чујте говор). Шеста реч: K= we aziynu (и послушајте: глагол се не може сврстати ни у једну граматичку категорију, стога је вероватно грешка). M= ха aziynu (послушајте: императив хифил глаголске групе, у множини). Последње две речи: према M требале би да

буду ламах лиу (зашто, зашто мени, шта ће ми), али су видљиви само мем и хе у речи лама.

Ред 14: Последња реч: К= зот (та, ова, у женском роду, односно то, ово, како се често може код нас преводити, пошто хебрејски не познаје средњи род.) У К је заменица погрешно записана, без слова *алеф*, што је касније изнад речи додато.

Недостајање слова *алеф* не мења изговор, стога је грешка правописна, те разумљива.

Ред 15: Друга и пета реч: К= у обема речима додат је предлог *ламед* чега у М нема.

Ред 16: Седма реч: К= wa acaratah (и њено окупљање, и њена скупштина са суфиксом за припадност 3. лицу женског рода), М= waacarah (и скупштина, и окупљање, дакле без суфикса). Према смислу, грешка не мора бити ни у М, нити у К.

Ред 18 и 19: Последња реч у 18. и прва у 19. реду: К= додаје две речи више крају петнаестог стиха Исаијине књиге. К= ецба отеукем - као једна реч (арамејски: ваши прсти) и К= бе'awon (у безакоњу). Обе речи се налазе у масоретском тексту и представљају проблем с обзиром да је свитак настао око 100. п.н.е. Можда је проблем и у извору Исаије којег је користио преписивач нашег свитка.

Ред 19: Трећа и четврта реч: К= додаје везник *вав* обема, чега у М нема. Грешка у К је стилског карактера, те се и не може сматрати правом грешком.

Ред 20: Седма реч: К= употребљава другачији правопис у односу на М у речи уа'том (сироче)

Ред 21: Трећа реч од краја линије: К=кешениу (као пурпуран, предлог - као - уз придев у мушком роду једнине) М= кешениуим (као пурпурни, предлог - као - уз придев у мушком роду множине).

Ред 22: Друга реч: К= примена другачијег правописа у овој речи, додавањем слова *алеф*.

Ред 23: Четврта реч: К= додат је предлог бе (у) речи херев (мач), тако да К у овом случају користи инструментал за разлику од М.

Ред 25: Трећа реч: К= кауу (они су, били су), М=хауах (он је, био је).

Ред 26: Друга реч: К= кулам (сви, сви они), М= куло (целог, њега целог). Трећа реч: К= охевеу (који воле, који траже, који иду за…), М= охев (који воли, који жели, који иде за...). Пета реч: К= наведена у множини, М= наведена у једнини. Седма реч: К= наводи ову реч као у претходном случају са *алеф.*

Ред 28: Четврта реч: К= we’anaqем (и осветићу се) М= we'анаqамах (кохортатив са значењем ”заиста ћу се осветити”, дакле са појачаним значењем). Можда је у М уметнут кохортатив.

На страни 137 налази се фотографија другог ступца Књиге пророка Исаије нађене у Кумрану. Исти део Књиге пророка Исаије из масоретског текста на хебрејском језику гласи:

עִיר לָךְ יִקָּרֵא ,כֵן-אַחֲרֵי :כְּבַתְּחִלָּה וְיֹ׳עֲצַיִךְ ,כְּבָרִאשֹׁ׳נָה שֹׁ׳פְטַיִךְ וְאָשִׁיבָה **כו**
וְשָׁבֶר **כח** .בִּצְדָקָה ,וְשָׁבֶיהָ :תִּפָּדֶה בְּמִשְׁפָּט ,צִיּוֹן **כז** .נֶאֱמָנָה ,קִרְיָה--הַצֶּדֶק
אֲשֶׁר מֵאֵילִים ,יֵבֹ׳שׁוּ כִּי **כט** .יִכְלוּ ,יְהוָה וְעֹ׳זְבֵי :יַחְדָּו ,וְחַטָּאִים פֹּ׳שְׁעִים
,וּכְגַנָּה :עָלֶהָ נֹ׳בֶלֶת כְּאֵלָה ,תִהְיוּ כִּי **ל** .בְּחַרְתֶּם אֲשֶׁר ,מֵהַגַּנּוֹת--וְתַחְפְּרוּ :חֲמַדְתֶּם
שְׁנֵיהֶם וּבָעֲרוּ :לְנִיצוֹץ וּפֹ׳עֲלוֹ ,לִנְעֹ׳רֶת הֶחָסֹ׳ן וְהָיָה **לא** .לָהּ אֵין מַיִם-אֲשֶׁר
.מְכַבֶּה וְאֵין ,יַחְדָּו
ב פרק ישעיהו

וְהָיָה ב .וִירוּשָׁלָ ִם ,יְהוּדָה-עַל ,אָמוֹץ-בֶּן יְשַׁעְיָהוּ ,חָזָה אֲשֶׁר הַדָּבָר א
וְנָהֲרוּ :מִגְּבָעוֹת ,וְנִשָּׂא ,הֶהָרִים בְּרֹ׳אשׁ יְהוָה-בֵּית הַר יִהְיֶה נָכוֹן ,הַיָּמִים בְּאַחֲרִית
בֵּית-אֶל יְהוָה-הַר-אֶל וְנַעֲלֶה לְכוּ וְאָמְרוּ ,רַבִּים עַמִּים וְהָלְכוּ ג .הַגּוֹיִם-כָּל ,אֵלָיו
-וּדְבַר ,תוֹרָה תֵּצֵא מִצִּיּוֹן כִּי :בְּאֹ׳רְחֹ׳תָיו וְנֵלְכָה ,מִדְּרָכָיו וְיֹ׳רֵנוּ ,יַעֲקֹ׳ב אֱלֹ׳הֵי
חַרְבוֹתָם וְכִתְּתוּ :רַבִּים לְעַמִּים וְהוֹכִיחַ ,הַגּוֹיִם בֵּין וְשָׁפַט ד .מִירוּשָׁלָ ִם יְהוָה

Фотографија другог ступца Књиге пророка Исаије нађене у Кумрану.

עוֹד יִלְמְדוּ-וְלֹא ,חֶרֶב גּוֹי-אֶל גּוֹי יִשָּׂא-לֹא--לְמַזְמֵרוֹת וַחֲנִיתוֹתֵיהֶם ,לְאִתִּים
{פ} .מִלְחָמָה

כִּי--יַעֲקֹב בֵּית עַמְּךָ ,נָטַשְׁתָּה כִּי ו .יְהוָה בְּאוֹר ,וְנֵלְכָה לְכוּ--יַעֲקֹב ,בֵּית ה
כֶּסֶף אַרְצוֹ וַתִּמָּלֵא ז .יַשְׂפִּיקוּ ,נָכְרִים וּבְיַלְדֵי :כַּפְּלִשְׁתִּים וְעֹנְנִים ,מִקֶּדֶם מָלְאוּ
ח .לְמַרְכְּבֹתָיו קֵצֶה וְאֵין ,סוּסִים אַרְצוֹ וַתִּמָּלֵא :לְאֹצְרֹתָיו קֵצֶה וְאֵין ,וְזָהָב
וַיִּשַּׁח ט .אֶצְבְּעֹתָיו עָשׂוּ לַאֲשֶׁר ,יִשְׁתַּחֲווּ יָדָיו לְמַעֲשֵׂה :אֱלִילִים ,אַרְצוֹ וַתִּמָּלֵא
,יְהוָה פַּחַד מִפְּנֵי ,בֶּעָפָר וְהִטָּמֵן ,בַצּוּר בּוֹא י .לָהֶם ,תִּשָּׂא-וְאַל :אִישׁ-וַיִּשְׁפַּל ,אָדָם
,לְבַדּוֹ יְהוָה וְנִשְׂגַּב :אֲנָשִׁים רוּם ,וְשַׁח ,שָׁפֵל ,אָדָם גַּבְהוּת עֵינֵי יא .גְּאֹנוֹ וּמֵהֲדַר
{פ} .הַהוּא בַּיּוֹם

-כָּל וְעַל יג .וְשָׁפֵל נִשָּׂא-כָּל ,וְעַל :וָרָם--גֵּאֶה-כָּל עַל ,צְבָאוֹת לַיהוָה יוֹם כִּי יב
הֶהָרִים-כָּל ,וְעַל יד .הַבָּשָׁן אַלּוֹנֵי-כָּל ,וְעַל :וְהַנִּשָּׂאִים הָרָמִים ,הַלְּבָנוֹן אַרְזֵי
חוֹמָה-כָּל ,וְעַל :גָּבֹהַּ מִגְדָּל-כָּל ,וְעַל טו .הַנִּשָּׂאוֹת הַגְּבָעוֹת-כָּל ,וְעַל :הָרָמִים
גַּבְהוּת וְשַׁח יז .הַחֶמְדָּה שְׂכִיּוֹת-כָּל ,וְעַל :תַּרְשִׁישׁ אֳנִיּוֹת-כָּל ,וְעַל טז .בְצוּרָה
כָּלִיל ,וְהָאֱלִילִים יח .הַהוּא בַּיּוֹם ,לְבַדּוֹ יְהוָה וְנִשְׂגַּב :אֲנָשִׁים רוּם וְשָׁפֵל ,הָאָדָם
,גְּאוֹנוֹ וּמֵהֲדַר ,יְהוָה פַּחַד מִפְּנֵי--עָפָר וּבִמְחִלּוֹת ,צֻרִים בִּמְעָרוֹת וּבָאוּ יט .יַחֲלֹף
אֱלִילֵי וְאֵת ,כַּסְפּוֹ אֱלִילֵי אֵת ,הָאָדָם יַשְׁלִיךְ ,הַהוּא בַּיּוֹם כ .הָאָרֶץ לַעֲרֹץ ,בְּקוּמוֹ
בְּנִקְרוֹת לָבוֹא כא .וְלָעֲטַלֵּפִים פֵּרוֹת לַחְפֹּר ,לְהִשְׁתַּחֲוֹת לוֹ-עָשׂוּ אֲשֶׁר--זְהָבוֹ
.הָאָרֶץ לַעֲרֹץ ,בְּקוּמוֹ ,גְּאוֹנוֹ וּמֵהֲדַר ,יְהוָה פַּחַד מִפְּנֵי--הַסְּלָעִים וּבִסְעִפֵי ,הַצֻּרִים

Књига пророка Исаије 1,26 - 2,21 (превод Ђуре Даничића)

26 И поставићу ти опет судије као пре, и саветнике као испочетка; тада ћеш се звати град праведни, град верни.

27 Сион ће се откупити судом, и правдом они који се у њу врате.

28 А одметници и грешници сви ће се сатрти, и који остављају Господа, изгинуће.

29 Јер ћете се посрамити од гајева које желесте, и застидети се од вртова које изабрасте.

30 Јер ћете бити као храст коме опада лишће и као врт у коме нема воде.

31 И биће јунак као кучине и дело његово као искра, и обоје ће се запалити, и неће бити никога да угаси.

2. поглавље

1 Реч која дође у утвари Исаији сину Амосовом за Јуду и за Јерусалим.

2 Биће у потоња времена гора дома Господњег утврђена уврх гора и узвишена изнад хумова, и стицаће се к њој сви народи.

3 И ићи ће многи народи говорећи: Ходите да идемо на гору Господњу, у дом Бога Јаковљевог, и учиће нас својим путевима, и ходићемо стазама Његовим. Јер ће из Сиона изаћи закон, и реч Господња из Јерусалима.

4 И судиће међу народима, и караће многе народе, те ће расковати мачеве своје на раонике, и копља своја на српове, неће дизати мача народ на народ, нити ће се више учити боју.

5 Доме Јаковљев, ходи да идемо по светлости Господњој.

6 Али си оставио свој народ, дом Јаковљев, јер су пуни зала источних и гатају као Филистеји, и мили су им синови туђински.

7 И земља је њихова пуна сребра и злата, и благу њиховом нема краја; земља је њихова пуна коња, и колима њиховим нема краја.

8 Пуна је земља њихова идола; делу руку својих клањају се, што начинише прсти њихови.

9 И клањају се прости људи, и савијају се главни људи; немој им опростити.

10 Уђи у стену, и сакриј се у прах од страха Господњег и од славе величанства Његовог.

11 Поносите очи човечје понизиће се, и висина људска угнуће се, а Господ ће сам бити узвишен у онај дан.

12 Јер ће доћи дан Господа над војскама на све охоле и поносите и на сваког који се подиже, те ће бити понижени,

13 И на све кедре ливанске велике и високе и на све храстове васанске,

14 И на све горе високе и на све хумове издигнуте,

15 И на сваку кулу високу и на сваки зид тврди,

16 И на све лађе тарсиске и на све ликове миле.

17 Тада ће се поноситост људска угнути и висина се људска понизити, и Господ ће сам бити узвишен у онај дан.

18 И идола ће нестати сасвим.

19 И људи ће ићи у пећине камене и у рупе земаљске од страха Господњег и од славе величанства Његовог, кад устане да потре земљу.

20 Тада ће бацити човек идоле своје сребрне и идоле своје златне, које начини себи да им се клања, кртицама и слепим мишевима,

21 Улазећи у раселине камене и у пећине камене од страха Господњег и од славе величанства Његовог, кад устане да потре земљу.

Физичке карактеристике кумранског текста

Друга фотографија садржи библијски текст пророка Исаије, и то 1,26 - 2,21. Текст садржи 29 читљивијих редова у односу на претходну фотографију. У доњем делу, почеци редова 21-29 се не виде, услед потпуног одстрањивања дела свитка. Два слова у прва два реда нису видљива услед расцепа на прегибу. У првом реду у последњој речи *мем* се може видети. У другом реду, такође у последњој речи, лоше је видљиво слово *бет*. Највећа грешка на овом делу свитка уочава се у последњем делу деветог стиха и у целом десетом. Исто тако, недостају и три речи у стиху 2,2, у реду број 10, када се К упореди са М или неким другим уобичајеним текстом. Након петог реда, налази се шести кратак ред у којем су само две речи. Њиме се завршава прво поглавље, а у следећем почиње друго. Тиме су два

поглавља Књиге пророка Исаије одвојена. Осим наведених карактеристика, значајно је поменути и то да се на неколико места јављају накнадне ознаке којима се означавају грешке у свитку.

Важније карактеристике кумранског, и разлике између кумранског (К) и масоретског (М) текста

Ред 1: почиње крајем 26. стиха чији је почетак на крају претходног ступца. Четврта и пета реч: К= уиqре'у lah (зваћете - К користи паал глаголску групу).

Ред 4: Последње четири речи: К= 'ашер'еун мауиум лах (у којој нема воде). М= 'ашер мауиум 'еун лах (исто значење, с тим да је у оваквом начину изражавања стил поетски).

Ред 5: Друга и четврта реч (с десна): К= у обема речима користи суфикс за означавање припадности и то у другој речи за припадност трећем лицу множине мушког рода (њихов јунак), а у четвртој речи за друго лице мушког рода у множини (ваше дело, ваш рад). М= користи једнину у другој речи, без додавања суфикса за припадност (јунак), док у четвртој речи користи суфикс за припадање трећем лицу мушког рода једнине (његов рад, његово дело).

Ред 10: После треће речи: К= изоставља три речи које се уобичајеном тексту, као и у М налазе. У питању су три следеће речи: 'ел хар yxwx (ка гори Господњој, према планини Господњој).

Ред 12: Друга реч: К= даје реч више (беун - између, међу). М не даје ову реч. Значење се тиме не мења. Пета реч: К= такође даје реч више (ет - предлог за акузатив), чиме се такође не мења значење овог дела Исаије 2,2, с тим што је К верзија ипак граматички исправнија.

Ред 18: Четврта реч с лева: К= 'иуш (човек), и то је последња реч у деветом стиху. М даље даје још четири речи у истом стиху, као и цео десети стих, којег у К нема.

Следећа реч у К, након наведене је: we'eyney (и очи, а очи), која је заправо прва реч једанаестог стиха.

Могуће је да је преписивач (писар овог кумранског свитка) овде направио паузу у раду, те погрешно наставио. На крају ове линије, изнад последње речи примећује се мрља. Можда је то ознака за место са грешком.

Ред 19: Прва реч с десна: К= реч је слабо видљива, нарочито њен почетак. Међутим, пажљивом реконструкцијом препознаје се реч тишпалнах (ви ћете бити унижене, понижене), што је друго лице имперфекта женског рода множине. М= на овом месту користи реч шаал (он је унижен, понижен), што је треће лице перфекта у мушком роду. Чини се да К даје граматички боље решење, како су - очи - женског рода. М као да овај глагол користи у односу на реч *човек*, а не на реч *очи*.

Ред 21: Трећа реч: Ово је добар пример за начин писања графеме *хе*, која у кумранским текстовима често изгледа готово идентично графеми *алеф*.

Редови 22-29 су на почецима оштећени. Према М дописане су речи које недостају.

На страни 143 налази се фотографија трећег ступца Књиге пророка Исаије нађене у Кумрану. Исти део Књиге пророка Исаије из масоретског текста на хебрејском језику гласи:

,גְּאוֹנוֹ וּמֵהֲדַר ,יְהוָה פַּחַד מִפְּנֵי--הַסְּלָעִים וּבִסְעִפֵי ,הַצֻּרִים בְּנִקְרוֹת לָבוֹא **כא**
בַמֶּה-כִּי :בְּאַפּוֹ נְשָׁמָה אֲשֶׁר ,הָאָדָם-מִן לָכֶם חִדְלוּ **כב** .הָאָרֶץ לַעֲר ֹץ ,בְּקוּמוֹ
.הוּא ,נֶחְשָׁב
,כּ ֹל :וּמַשְׁעֵנָה ,מַשְׁעֵן ,וּמִיהוּדָה מִירוּשָׁלַ ִם מֵסִיר ,צְבָאוֹת יְהוָה הָאָדוֹן הִנֵּה
וְק ֹסֵם ,וְנָבִיא שׁוֹפֵט :מִלְחָמָה וְאִישׁ ,גִּבּוֹר ב .מָיִם-מִשְׁעַן ,וְכ ֹל ,לֶחֶם-מִשְׁעַן
וְנָתַתִּי ד .לָחַשׁ וּנְבוֹן ,חֲרָשִׁים וַחֲכַם וְיוֹעֵץ :פָּנִים וּנְשׂוּא ,חֲמִשִּׁים-שַׂר ג .וְזָקֵן
:בְּרֵעֵהוּ וְאִישׁ בְּאִישׁ אִישׁ ,הָעָם וְנִגַּשׂ ה .בָם-יִמְשְׁלוּ ,וְתַעֲלוּלִים :שָׂרֵיהֶם ,נְעָרִים
שִׂמְלָה ,אָבִיו בֵּית ,בְּאָחִיו אִישׁ יִתְפּ ֹשׂ-כִּי ו .בַּנִּכְבָּד ,וְהַנִּקְלֶה ,בַּזָּקֵן הַנַּעַר ,יִרְהֲבוּ
,לֵאמ ֹר הַהוּא בַיּוֹם יִשָּׂא ז .יָדֶךָ תַּחַת ,הַזּ ֹאת וְהַמַּכְשֵׁלָה :לָּנוּ-תִּהְיֶה קָצִין ,לְכָה
כִּי ח .עָם קְצִין ,תְשִׂימֻנִי ל ֹא :שִׂמְלָה וְאֵין לֶחֶם אֵין ,וּבְבֵיתִי ,ח ֹבֵשׁ אֶהְיֶה-ל ֹא
עֵנֵי לַמְרוֹת ,יְהוָה-אֶל וּמַעַלְלֵיהֶם לְשׁוֹנָם-כִּי :נָפָל וִיהוּדָה ,יְרוּשָׁלַ ִם כָשְׁלָה
אוֹי :כִחֵדוּ ל ֹא הִגִּידוּ כִּסְד ֹם וְחַטָּאתָם ,בָּם עָנְתָה פְּנֵיהֶם הַכָּרַת ט .כְבוֹדוֹ
.י ֹאכֵלוּ ,מַעַלְלֵיהֶם פְרִי-כִּי :טוֹב-כִּי ,צַדִּיק אִמְרוּ י .רָעָה לָהֶם גָמְלוּ-כִּי ,לְנַפְשָׁם
מָשְׁלוּ וְנָשִׁים ,מְעוֹלֵל נ ֹגְשָׂיו עַמִּי יב .לּוֹ יֵעָשֶׂה ,יָדָיו גְמוּל-כִּי :רָע לְרָשָׁע ,אוֹי יא
.בִּלֵּעוּ א ֹרְח ֹתֶיךָ וְדֶרֶךְ ,מַתְעִים מְאַשְּׁרֶיךָ עַמִּי :בוֹ

Фотографија трећег ступца Књиге пророка Исаије нађене у Кумрану.

עוֹד יִלְמְדוּ-וְלֹ֫א ,חֶרֶב גּוֹי-אֶל גּוֹי יִשָּׂא-לֹ֫א--לְמַזְמֵרוֹת וַחֲנִיתוֹתֵיהֶם ,לְאִתִּים
{פ} .מִלְחָמָה

כִּי--יַעֲקֹ֫ב בֵּית עַמְּךָ ,נָטַשְׁתָּה כִּי ו .יְהוָה בְּאוֹר ,וְנֵלְכָה לְכוּ--יַעֲקֹ֫ב ,בֵּית ה
כֶּסֶף אַרְצוֹ וַתִּמָּלֵא ז .יַשְׂפִּיקוּ ,נָכְרִים וּבְיַלְדֵי :כַּפְּלִשְׁתִּים וְעֹ֫נְנִים ,מִקֶּדֶם מָלְאוּ
ח .לְמַרְכְּבֹ֫תָיו קֵצֶה וְאֵין ,סוּסִים אַרְצוֹ וַתִּמָּלֵא :לְאֹ֫צְרֹ֫תָיו קֵצֶה וְאֵין ,וְזָהָב
וַיִּשַּׁח ט .אֶצְבְּעֹ֫תָיו עָשׂוּ לַאֲשֶׁר ,יִשְׁתַּחֲווּ יָדָיו לְמַעֲשֵׂה :אֱלִילִים ,אַרְצוֹ וַתִּמָּלֵא
,יְהוָה פַּחַד מִפְּנֵי ,בֶּעָפָר וְהִטָּמֵן ,בַצּוּר בּוֹא י .לָהֶם ,תִּשָּׂא-וְאַל :אִישׁ-וַיִּשְׁפַּל ,אָדָם
,לְבַדּוֹ יְהוָה וְנִשְׂגַּב :אֲנָשִׁים רוּם ,וְשַׁח ,שָׁפֵל ,אָדָם גַּבְהוּת עֵינֵי יא .גְּאֹ֫נוֹ וּמֵהֲדַר
{פ} .הַהוּא בַּיּוֹם

-כָּל וְעַל יג .וְשָׁפֵל נִשָּׂא-כָּל ,וְעַל :וָרָם--גֵּאֶה-כָּל עַל ,צְבָאוֹת לַיהוָה יוֹם כִּי יב
הֶהָרִים-כָּל ,וְעַל יד .הַבָּשָׁן אַלּוֹנֵי-כָּל ,וְעַל :וְהַנִּשָּׂאִים הָרָמִים ,הַלְּבָנוֹן אַרְזֵי
חוֹמָה-כָּל ,וְעַל :גָּבֹ֫הַּ מִגְדָּל-כָּל ,וְעַל טו .הַנִּשָּׂאוֹת הַגְּבָעוֹת-כָּל ,וְעַל :הָרָמִים
גַּבְהוּת וְשַׁח יז .הַחֶמְדָּה שְׂכִיּוֹת-כָּל ,וְעַל :תַּרְשִׁישׁ אֳנִיּוֹת-כָּל ,וְעַל טז .בְצוּרָה
כָּלִיל ,וְהָאֱלִילִים יח .הַהוּא בַּיּוֹם ,לְבַדּוֹ יְהוָה וְנִשְׂגַּב :אֲנָשִׁים רוּם וְשָׁפֵל ,הָאָדָם
,גְּאוֹנוֹ וּמֵהֲדַר ,יְהוָה פַּחַד מִפְּנֵי--עָפָר וּבִמְחִלּוֹת ,צֻרִים בִּמְעָרוֹת וּבָאוּ יט .יַחֲלֹ֫ף
אֱלִילֵי וְאֵת ,כַּסְפּוֹ אֱלִילֵי אֵת ,הָאָדָם יַשְׁלִיךְ ,הַהוּא בַּיּוֹם כ .הָאָרֶץ לַעֲרֹ֫ץ ,בְּקוּמוֹ
בְּנִקְרוֹת לָבוֹא כא .וְלָעֲטַלֵּפִים פֵּרוֹת לַחְפֹּ֫ר ,֫תלְהִשְׁתַּחֲו לוֹ-עָשׂוּ אֲשֶׁר--זְהָבוֹ
.הָאָרֶץ לַעֲרֹ֫ץ ,בְּקוּמוֹ ,גְּאוֹנוֹ וּמֵהֲדַר ,יְהוָה פַּחַד מִפְּנֵי--הַסְּלָעִים וּבִסְעִפֵי ,הַצֻּרִים

Књига пророка Исаије 2,21 - 3,24 (превод Ђуре Даничића)

21 Улазећи у раселине камене и у пећине камене од страха Господњег и од славе величанства Његовог, кад устане да потре земљу.

22 Прођите се човека, коме је дах у носу: јер шта вреди?

3. поглавље

1 Јер гле, Господ, Господ над војскама узеће Јерусалиму и Јуди потпору и помоћ, сваку потпору у хлебу и сваку потпору у води,

2 Јунака и војника, судију и пророка и мудраца и старца,

3 Педесетника и угледног човека, и саветника и вештог уметника и човека речитог.

4 И даћу им кнезове младиће, и деца ће им бити господари.

5 И чиниће силу у народу један другом и сваки ближњем свом; дете ће устајати на старца и непоштен човек на поштеног.

6 И човек ће ухватити брата свог из куће оца свог говорећи: Имаш хаљину, буди нам кнез, овај расап нека је под твојом руком.

7 А он ће се заклети у онај дан говорећи: Нећу бити лекар, нити имам код куће хлеба ни хаљину, не постављајте ме кнезом народу.

8 Јер се обори Јерусалим и Јуда паде, јер се језик њихов и дела њихова противе Господу да драже очи славе Његове.

9 Шта се види на лицу њиховом сведочи на њих, разглашују грех свој као Содом, не таје; тешко души њиховој! Јер сами себи чине зло.

10 Реците праведнику да ће му добро бити, јер ће јести плод од дела својих.

11 Тешко безбожнику! Зло ће му бити, јер ће му се наплатити руке његове.

12 Народу мом чине силу деца, и жене су им господари. Народе мој! Који те воде, заводе те, и кваре пут хода твог.

13 Устаје Господ на парбу, стоји да суди народима.

14 Господ ће доћи на суд са старешинама народа свог и с кнезовима његовим, јер ви потрсте виноград, грабеж од сиромаха у вашим је кућама.

15 Зашто газите народ мој и лице сиромасима сатирете? Говори Господ, Господ над војскама.

16 Још говори Господ: Што се понеше кћери сионске и иду опруженог врата и намигујући очима, ситно корачају и звекећу ногама,

17 Зато ће Господ учинити да оћелави теме кћерима сионским, и откриће Господ голотињу њихову.

18 Тада ће Господ скинути накит с обуће и везове и месечиће,

19 Низове и ланчиће и трепетљике,

20 Укоснике и подвезе и појасе и стакалца мирисна и обоце, 21 Прстене и почеоннике,

22 Свечане хаљине и огртаче и привесе и тобоце,

23 И огледала и кошуљице и оглавља и покривала.

24 И место мириса биће смрад, и место појаса распојасина, место плетеница ћела, место широких скута припасана врећа, и место лепоте огорелина.

Физичке карактеристике кумранског текста

На левој ивици ступца уочава се шав, који је само један од многих у самом свитку. Да би направио свитак, писар је морао странице коже ушити једну за другу.Свака страница коже имала је на себи неколико написаних стубаца, заправо онолико колико је у зависности од величине странице од коже, могло на њу стати. Тако је свака страница од коже имала на себи приближно 3-4 ступца текста. Велики Исаијин свитак се састоји од 17 страница коже. На свакој од њих су три или четири ступца текста. Ових 17 страница су међусобно повезане шавовима. Један од шавова, дакле, видимо и на овој слици уз леву ивицу текста. На овој страни (слици) приметно је додавање одређених слова, на крајевима опет одређених линија. Овде додаци показују да је, услед поновног шивења те стога и оштећења крајева појединих линија (редова), вршено дописивање оштећених делова (слова или целе речи). У овом случају, треба обратити пажњу на *вав* као дописано слово на крају 25. реда.

Ова страна (слика) садржи и празнине у тексту, односно међу појединим речима. Ове празнине се могу уочити у редовима (линијама) 1, 6, 10, 14, 15, 16, 25. Празнина у линији 1 представља ознаку за завршетак Исаије 2,21 и почетак Исаије 2,22. Празнина у линији 6 је исто тако ознака за завршетак Исаије 3,3 и почетак Исаије 3,4. Празнина у линији 10 раздваја Исаију 3,6 и 3,7. Празнина у линији 14, раздваја стихове 9 и 10. Она у линији 15, раздваја стихове 10 и 11. Она у линији 16, раздваја 11 и 12. стих, у линији 25, раздваја стихове 17 и 18.

Ова појава је веома интересантна у Великом Исаијином

свитку, пошто се подудара са доста каснијим одвајањем библијских књига на стихове. У линији 6, и то на њеном крају, налазе се и две тачке, чије постојање није јасно. Ова страна (слика) садржи и корекције појединих погрешно преписаних речи. Погрешно преписане речи су означене тачкама испод сваког њеног слова. У петој и шестој линији од дна уочавају се овакве исправке. У петој линији од дна, у тексту стоји YXWX. Ова је реч означена тачкама испод сваког слова, а испод ње је дописана исправка: 'адонау. У шестој линији од дна, случај је обрнут. Стоји: 'адонау, а исправљено је на исти начин у YXWX.

Празнина у другој линији, означавајући нови параграф, заправо представља завршетак друге главе. Наредним редом почиње трећа глава Исаијине књиге.

Важније карактеристике кумранског, и разлике између кумранског (К) и масоретског (М) текста

Ред 3: Шеста реч: К=месиур (склања, уклања - хифил глаголска група, садашње време једнине). Облик који се у К наводи, не може се сврстати ни у једну граматичку категорију. Стога се може сматрати грешком.

Ред 10: Трећа реч: К= Наводи *вав* док се у М ово слово не налази.

Ред 16: Шеста реч: К= негасо (његов тиранин) М= ногсауw (њихови тирани). У К се именица ”деца” сматра једнином, док се у М сматра множином. И једно и друго навођење, у хебрејском језику се у овом случају граматички могу сматрати тачним.

Ред 17: Прва реч: М= ме'ашреуха (твоји водичи, који те воде...), К= изоставља *алеф* као други консонант у овој речи. Рупа на пергаменту оштетила је последњу реч у овој линији. Према М, лако ју је реконструисати, поготово што је лако видљиво *вав* на крају речи. Вероватно је у питању реч: биле'у (прошло време, треће лице множине од глагола са следећим значењима: *прогутати*, *нестати*, *скренути*,

изгубити се...)

Ред 18: Четврта реч: К= недостаје *вав* који се у М наводи.

Ред 23: Последња реч: К= бе-раглеухенах (у њиховим ногама, на њиховим ногама - предлог *у*, *на* пред именицом *нога* у множини, са додатком суфикса за припадност трећем лицу множине женског рода.) М= бе-раглеухенах (додат је суфикс за припадност трећем лицу множине мушког рода. Значење је ипак идентично, с тим да је К текст боље прати структуру реченице. Како је овакво навођење у хебрејском дозвољено, не може се М навођење сматрати грешком.

Ред 26: Прва реч: К= наводи реч која садржи *син* док М= наводи исту реч са *самех.*

Према познатим правописима, вероватно је М варијанта исправна. Трећа реч: К= даје везник *вав*, док М не даје.

Ред 27: Прва реч: К= наводи реч са *реш*, што је грешка. Писар је можда желео да напише *вав*, али то ипак није лако уочљива тврдња, према изгледу слова. Трећа реч: К= наводи *вав* као везник, што није случај са М.

Ред 28: Прва реч: К= наводи *вав* као везник, што није случај са М. Између последње и претпоследње речи: К= не наводи реч: митпахот (мараме, покривала...), која се у М свакако налази.

Ред 29: Последња реч: К= wе-уихуу (и биће, односно: били су) док на истом месту М= wе-хауах (и биће). Писар је употребио право будуће време, дом М користи будуће време добијено од прошлог, којем је додат *вав* за временско напредовање (waw consecutivum). Оваква грешка се не сматра суштинском.

На страни 149 налази се фотографија четвртог ступца Књиге пророка Исаије нађене у Кумрану. Исти део Књиге пророка Исаије из масоретског текста на хебрејском језику гласи:

Фотографија четвртог ступца Књиге пророка Исаије нађене у Кумрану.

מִקְשֶׁה מַעֲשֶׂה וְתַחַת נִקְפָּה חֲגוֹרָה וְתַחַת ,יִהְיֶה מַק בֹּ֗שֶׂם תַחַת וְהָיָה **כד**
:יְפִ֗לוּ בַּחֶרֶב ,מְתַיִךְ **כה** .יֹ֗פִי ,תַחַת-כִּי :שָׂק מַחֲגֹ֗רֶת ,פְּתִיגִיל וְתַחַת ,קָרְחָה
.תֵּשֵׁב לָאָרֶץ ,וְנִקָּתָה :פְּתָחֶיהָ ,וְאָבְלוּ וְאָנוּ **כו** .בַּמִּלְחָמָה ,וּגְבוּרָתֵךְ
,נֹ֗אכֵל לַחְמֵנוּ ,לֵאמֹ֗ר הַהוּא בַּיּוֹם ,אֶחָד בְּאִישׁ נָשִׁים שֶׁבַע וְהֶחֱזִיקוּ **א**
.חֶרְפָּתֵנוּ ,אֱסֹ֗ף--עָלֵינוּ שִׁמְךָ יִקָּרֵא ,רַק :נִלְבָּשׁ וְשִׂמְלָתֵנוּ
,וּלְתִפְאֶרֶת לְגָאוֹן הָאָרֶץ וּפְרִי :וּלְכָבוֹד ,לִצְבִי ,יְהוָה צֶמַח יִהְיֶה ,הַהוּא בַּיּוֹם **ב**
:לוֹ יֵאָמֶר ,קָדוֹשׁ--בִּירוּשָׁלַ ִם וְהַנּוֹתָר ,בְּצִיּוֹן הַנִּשְׁאָר וְהָיָה **ג** .יִשְׂרָאֵל לִפְלֵיטַת
דְּמֵי-וְאֶת ,צִיּוֹן-בְּנוֹת צֹ֗אַת אֵת ,אֲדֹ֗נָי רָחַץ אִם **ד** .בִּירוּשָׁלָ ִם ,לַחַיִּים הַכָּתוּב-כָּל
מְכוֹן-כָּל עַל יְהוָה וּבָרָא **ה** .בָּעֵר וּבְרוּחַ ,מִשְׁפָּט בְּרוּחַ--מִקִּרְבָּהּ יָדִיחַ ,יְרוּשָׁלַ ִם
,כָּבוֹד-כָּל-עַל כִּי :לָיְלָה ,לֶהָבָה אֵשׁ וְנֹ֗גַהּ ,וְעָשָׁן יוֹמָם עָנָן ,מִקְרָאֶהָ-וְעַל צִיּוֹן-הַר
.וּמִמָּטָר ,מִזֶּרֶם ,וּלְמִסְתּוֹר ,וּלְמַחְסֶה :מֵחֹ֗רֶב ,יוֹמָם-לְצֵל תִּהְיֶה וְסֻכָּה **ו** .חֻפָּה
ב .שָׁמֶן-בֶּן בְּקֶרֶן ,לִידִידִי הָיָה כֶּרֶם :לְכַרְמוֹ דּוֹדִי שִׁירַת ,לִידִידִי נָּא אָשִׁירָה **א**
וַיְקַו :בּוֹ חָצֵב יֶקֶב-וְגַם ,בְּתוֹכוֹ מִגְדָּל וַיִּבֶן ,שֹׂ֗רֵק וַיִּטָּעֵהוּ ,וַיְסַקְּלֵהוּ וַיְעַזְּקֵהוּ
,נָא-שִׁפְטוּ--יְהוּדָה וְאִישׁ ,יְרוּשָׁלַ ִם יוֹשֵׁב וְעַתָּה **ג** .בְּאֻשִׁים וַיַּעַשׂ ,עֲנָבִים לַעֲשׂוֹת
לַעֲשׂוֹת קִוֵּיתִי מַדּוּעַ :בּוֹ עָשִׂיתִי וְלֹ֗א ,לְכַרְמִי עוֹד לַעֲשׂוֹת-מַה **ד** .כַּרְמִי וּבֵין בֵּינִי
:לְכַרְמִי עֹ֗שֶׂה אֲנִי-אֲשֶׁר אֵת ,אֶתְכֶם נָּא-אוֹדִיעָה וְעַתָּה **ה** .בְּאֻשִׁים וַיַּעַשׂ ,עֲנָבִים
יִזָּמֵר לֹ֗א ,בָתָה וַאֲשִׁיתֵהוּ **ו** .לְמִרְמָס וְהָיָה גְּדֵרוֹ פָּרֹ֗ץ ,לְבָעֵר וְהָיָה מְשׂוּכָּתוֹ הָסֵר
כִּי **ז** .מָטָר עָלָיו מֵהַמְטִיר ,אֲצַוֶּה הֶעָבִים וְעַל :וָשָׁיִת ,שָׁמִיר וְעָלָה ,יֵעָדֵר וְלֹ֗א
וְהִנֵּה לְמִשְׁפָּט וַיְקַו :שַׁעֲשׁוּעָיו נְטַע ,יְהוּדָה וְאִישׁ ,יִשְׂרָאֵל בֵּית ,צְבָאוֹת יְהוָה כֶרֶם
{פ} .צְעָקָה וְהִנֵּה לִצְדָקָה ,מִשְׂפָּח
וְהוּשַׁבְתֶּם ,מָקוֹם אֶפֶס עַד :יַקְרִיבוּ ,בְשָׂדֶה שָׂדֶה--בְּבַיִת בַּיִת מַגִּיעֵי ,הוֹי **ח**
-יִהְיוּ לְשַׁמָּה ,רַבִּים בָּתִּים לֹ֗א-אִם :צְבָאוֹת יְהוָה ,בְּאָזְנָי **ט** .הָאָרֶץ בְּקֶרֶב לְבַדְּכֶם
וְזֶרַע :אֶחָת בַּת ,יַעֲשׂוּ ,כֶּרֶם-צִמְדֵּי עֲשֶׂרֶת ,כִּי **י** .יוֹשֵׁב מֵאֵין ,וְטוֹבִים גְּדֹ֗לִים-
{ס} .אֵיפָה יַעֲשֶׂה ,חֹ֗מֶר
וְהָיָה **יב** .יַדְלִיקֵם יַיִן ,בַּנֶּשֶׁף מְאַחֲרֵי :יִרְדֹּ֗פוּ שֵׁכָר ,בַבֹּ֗קֶר מַשְׁכִּימֵי הוֹי **יא**
יָדָיו וּמַעֲשֵׂה ,יַבִּיטוּ לֹ֗א יְהוָה פֹּ֗עַל וְאֵת :מִשְׁתֵּיהֶם--וָיַיִן וְחָלִיל תֹּ֗ף ,וָנֶבֶל כִּנּוֹר
יד .צָמָא צִחֵה וַהֲמוֹנוֹ ,רָעָב מְתֵי וּכְבוֹדוֹ :דָעַת-מִבְּלִי ,עַמִּי גָּלָה לָכֵן **יג** .רָאוּ לֹ֗א
,וּשְׁאוֹנָהּ וַהֲמוֹנָהּ הֲדָרָהּ וְיָרַד :חֹ֗ק-לִבְלִי ,פִיהָ וּפָעֲרָה ,נַפְשָׁהּ שְׁאוֹל הִרְחִיבָה ,לָכֵן
.בָּהּ וְעָלֵז

Књига пророка Исаије 3,24 - 5,14 (превод Ђуре Даничића)

24 И место мириса биће смрад, и место појаса распојасина, место плетеница ћела, место широких скута припасана врећа, и место лепоте огорелина.

25 Твоји ће људи пасти од мача и јунаци твоји у рату.

26 И тужиће и плакаће врата његова, а он ће пуст лежати на земљи.

4. поглавље

1 И у оно време седам ће жена ухватити једног човека говорећи: Свој ћемо хлеб јести и своје ћемо одело носити, само да се зовемо твојим именом, скини с нас срамоту.

2 У оно време биће клица Господња на славу и част, и плод земаљски на красоту и дику остатку Израиљевом.

3 И ко остане у Сиону и ко још буде у Јерусалиму, зваће се свет, сваки ко буде записан за живот у Јерусалиму,

4 Кад Господ опере нечистоћу кћери сионских, и из Јерусалима очисти крв његову Духом који суди и сажиже.

5 Господ ће створити над сваким станом на гори сионској и над зборовима њеним облак дању с димом и светлост пламена огњеног ноћу, јер ће над свом славом бити заклон.

6 И биће колиба, да сеном заклања дању од врућине и да буде уточиште и заклон од поплаве и од дажда.

5. поглавље

1 Запеваћу сада драгом свом песму драгог свог о винограду његовом. Драги мој има виноград на родном брдашцету. 2 И огради га, и отреби из њега камење, и насади га племенитом лозом, и сазида кулу усред њега, и ископа пивницу у њему, и почека да роди грожђем, а он роди вињагом.

3 Па сада, становници јерусалимски и људи Јудејци, судите између мене и винограда мог.

4 Шта је још требало чинити винограду мом шта му не учиних? Кад чеках да роди грожђем, зашто роди вињагом?

5 Сада ћу вам казати шта ћу учинити винограду свом. Обориђу му ограду, нека опусти: развалићу му зид, нека се погази:

6 Упарложићу га, нећe се резати ни копати, него ће расти чкаљ и трње, и заповедићу облацима да не пуштају више дажд на њ.

7 Да, виноград је Господа над војскама дом Израиљев, и људи су Јудејци мили сад Његов; Он чека суд, а гле насиља, чека правду, а гле вике.

8 Тешко онима који састављају кућу с кућом, и њиву на њиву настављају, да већ не буде места и ви сами останете у земљи. 9 Од Господа над војскама чух: Многе куће опустеће, у великим и лепим неће бити никога.

10 Јер ће десет рала винограда дати један ват, и гомер семена даће ефу.

11 Тешко онима који ране, те иду на силовито пиће и остају до мрака док их вино распали.

12 И на гозбама су им гусле и псалтири и бубњи и свирале и вино, а не гледају на дела Господња и не виде рад руку Његових.

13 Зато се народ мој одведе у ропство што не знају, и које поштује гладују, и људство његово гине од жеђи.

14 Зато се раширио гроб и развалио ждрело своје превећ, и сићи ће у њ слава његова и мноштво његово и врева његова и који се веселе у њему.

Физичке карактеристике кумранског текста

Ова страница представља прву страницу другог пергамента Исаијиног свитка. Садржи неколико оштећења која онемогућавају нормалну видљивост последњих речи у првом и другом реду, те се ове речи реконструишу на основу масоретског текста. Расцепи и подеротине такође

онемогућавају читање појединих слова, али и речи. Они се могу сматрати резултатом дуготрајне употребе свитака међу Кумранцима. Отцепљени доњи десни угао однео је собом и неколико првих речи последњих пет редова.

У реду број 21 уочава се ознака стављена вероватно од самог писара, или пак од стране неког од каснијих корисника свитака у виду латиничне графеме О. Разлог стављања ове ознаке је нејасан. Исто тако, на крају реда број 17 стављена је ознака у виду тачке. Четврто поглавље Исаијине књиге почиње првом речју четвртог реда. Пето поглавље опет почиње првом речју дванаестога реда. Ред број 22 је такође почетак новог параграфа, с тим да он није почетак наредног поглавља већ почетак стиха 5,8 уобичајеног текста. Ред број 26 такође је дат као почетак новог параграфа, иако је само почетак стиха 5,11 а не новог поглавља. Страница садржи и две накнадне исправке. Тешко је утврдити да ли је исправке унео сам писар или пак одређени корисник свитка. Прва исправка се налази испред прве речи у трећем реду. Као исправка додати су *јод* и *вав* да би се реч правилно употребила према мишљењу онога ко је навео исправку. М на овом месту даје гевуратех (твоје јунаштво) док К са исправком даје гевурау(иут)ех или што такође може бити: гевурау(иут)ха (у мушком роду). Чак и са исправком, реч у К је погрешно наведена пошто се не може сврстати ни у једну граматичку категорију. Без исправке реч би се могла разумети као ”твоји хероји”, што према смислу и поредећи са М није случај. Корисник или писар желео је да исправи реч према уобичајеном тексту, али је исправку погрешно написао.

Можда је хтео тј. желео својом исправком рећи да уместо *јод* треба ставити *вав*. У том случају исправка би била у реду. Друга исправка се налази у првој речи у реду број 4. Ова исправка поправља ненамерну грешку - случајно испуштање графеме *хет* из речи.

Важније карактеристике кумранског, и разлике између кумранског (К) и масоретског (М) текста

Ред 1: Прва реч: је оштећена мада се може реконструисати на основу М, нарочито како је последње њено слово добро видљиво. Свакако, у питању је реч: тахат (уместо, испод). Након треће речи налази се празан простор, који случајно, или не, означава место на које треба да дође реч која се налази у М (уихуех-биће, оно ће бити, треће лице мушког рода у будућем времену), а разуме се недостаје у К.

Ред 4: Последња реч: Писар је извршио ненамерну замену места два слова. Уместо како то и М наводи: wesimletany (и наше хаљине), К= wesilmetany. Замењени су *ламед* и *мем*.

Ред 6: Последња реч: у К је уехудах (Јудеја), која се налази у М.

Ред 9: Садржи празан простор који представља развијање стихова. Након простора, прва реч представља почетак стиха 5 из четвртог поглавља Исаијине књиге. Трећа реч од лева К= wayivra' (треће лице мушког рода у будућем времену - створиће, направиће, уз вав конзекутивум, које враћа будуће време у прошло, те добијамо значење: створио је, направио је). М= убара' (треће лице мушког рода у прошлом времену са везником "и" и значењем - и створио је, и направио је). На тај начин, оба текста (К и М) наводе на различите начине, исто значење дате речи.

Ред 10: Након седме речи: у К недостају 14 речи, које се налазе у М. Ова грешка означена је стрелицом испод седме речи. Стрелица се налази у једанаестој линији у празном простору. Ова грешка је случајна што се доказује тиме да су недостајуће речи оне које се налазе између две речи уомам (дању, за дан) које се у М налазе у стиховима 5 и 6.

Ред 12: Поглавље 5, стих 1: Након прве речи у К недостаје на (заиста, хајде, молим).

Пета реч од краја је прошло време глагола ”бити” у трећем лицу мушког рода. У К је наведена са *алеф* на крају, уместо са *хе* како је то уобичајено у хебрејском језику. Овакав начин записивања представља арамејски утицај.

Ред 13: Пета реч: Такође се наводи са *алеф*, што у М свакако није случај.

Ред 15: Претпоследња реч: К=бекармиу (у мом винограду), М= лекармиу (мом винограду, ка мом винограду).

Ред 16: Седма реч: К= weyasa (глагол *чинити, делати, правити…)* наведен без грленог консонанта *ајин*, вероватно као ненамерна грешка, јер се овај консонант по правилу сам по себи и не изговара. М= waya'ac - са консонантом *ајин*. Трећа реч од лева: К= користи *алеф* уместо *ајин* у речи 'атах (сада, овог момента...). Претпоследња реч: у К= наведена је без финалног *хе*, за разлику од М.

Ред 17: Прва реч: К= наведена је са финалним *хе* за разлику од М (К='етхема: М='етхем, значење је исто: вас). Овакви дужи облици су чести, тако да се убудуће неће наводити, како се не сматрају грешкама. Могу се упоредити са дужим и краћим облицима одређених заменица као у нашем језику (вам - вама, њега - га, њих - их...). Трећа реч од лева: К= ба'ер (горући, који спаљује, који гори) М= лева'ер (М користи исти израз али га граматички тачније наводи, додајући префикс *ламед).*

Ред 19: Трећа реч од лева: К= киу' (јер, зато што, да, да је...), док М наводи исту реч без *алеф* на њеном крају, како је то уобичајено у хебрејском језику. Овакав начин записивања наведене речи је резултат арамејског утицаја.

Ред 20: Трећа реч од лева: К= лемишпах, М= мишпах (крвопролиће). М ову реч свакако правилније користи у граматичком смислу.

Ред 22: Четврта реч: К= изоставља предлог *у, на, са*... пред именицом бауит (кућа), што М свакако наводи. Ово се

изостављање не мора сматрати грешком мада је ипак правилније у датом склопу реченице, употребити предлог *у, на, са*, као што је то у М, Исаија 5,8. Претпоследња реч: представља интересантну разлику између М и К. М= weћyšavtem (и враћени сте, и постављени сте, постављени сте да седите...). К= weyisatem, што је вероватно само случајна грешка самог писара, који је испустио слова: *хе* и *вет*, тиме погрешно записао реч која сама по себи нема неко одређено значење.

Ред 27: Четврта реч: К= па'алат - рад, радња, деловање - именица женског рода, која садржи и наставак за генитивну везу са наредном речју у тексту. М= по'ал - рад, радња, деловање - именица мушког рода. Претпоследња реч: К= хибиуту - погледати, гледати, посматрати - инфинитив, али без промене значење текста у односу на М. М= уабиуту - погледаће, гледаће, треће лице мушког рода једнине у будућем времену.

НАЛАЗ И РЕЗУЛТАТ

Овај пример прва четири ступца Књиге пророка Исаије показао нам је колико је Кумрански текст мало удаљен од масоретског хебрејског текста, тиме и од свих превода Библије. Свакако да и остатак Књиге пророка Исаије пронађене у Кумрану прати исти тренд готово идентичности са масоретским текстом.

Са ове временске дистанце нама је Књига пророка Исаије у Библији дошла онаквом каква је била од тренутка када је написана. И ту нема разлога за много расправе. Разлике између кумранског (најстаријег текста Исаије који данас можемо видети), масоретског текста, Септуагинте, Вулгате и превода на све светске језике су до те мере мале, да представљају доказ о веродостојности библијског текста.

Који је то текст сачуван у свом изворном облику током

2500 - 3500 година осим библијског? Размислимо, ми имамо данас текст који је изузетно обиман, изузетно занимљив, врло актуелан, а писан је тако давно и још није мењан, него је остао онакав какав је био.

Замислите, Исус онда, и ми данас, читамо апсолутно идентичан Стари завет. И сви пре Исуса, и сви након Исуса, читали су исти текст као и ми данас. То смо овде, узимајући Исаијин кумрански и масоретски текст као узорке, и научно доказали.

КОНАЧАН ДОКАЗ АУТЕНТИЧНОСТИ БИБЛИЈЕ

Читајући ову књигу, читалац је имао прилике да се упозна са кратком историјом настанка Светог писма и његових различитих књига, нарочито Старог завета, и са начинима на којима су ове књиге дошле до нас. Исто тако, могло се сазнати о важности хебрејског језика и писма којим је написан Стари завет Библије, али и поједини делови Новог завета, те се упознати са основним особеностима хебрејског језика и писма.

Посебно је дат осврт на доказивање да је, рецимо, феничко и хебрејско писмо извор готово свих писама света, што је одличан доказ да је хебрејски језик свети језик јер се његово писмо проширило целим светом.

Даље, расветљена је мистичност откривања Кумранских рукописа, али и свих библијских књига пронађених у Кумрану. Исто тако, читалац се могао упознати са јеврејском апокалиптичком литературом и кратком историјом и друштвено политичком ситуацијом и Израелу у периоду када су настајали Кумрански рукописи.

Потом се говорило о познатијим Кумранским рукописима понаособ. На крају је дата анализа дела Књиге пророка Исаије коју ми данас имамо у свакој Библији преведену на скоро све језике света, а која је у целости пронађена у Кумрану као препис оригинала.

Овим смо доказали неколико важних ствари које су биле недоумица све до овог тренутка. Наиме, ми сада имамо доказ да је целокупно Свето писмо данас идентично Светом писму од пре 2000 година (Кумрански рукописи), али и да је целокупан библијски текст који је пронађен у Кумрану идентичан тексту који је писан од руке самог писца, сваке библијске књиге (аутограф).

Свакако да постоје минорне разлике, али су оне толико мале да су са ове временске дистанце од 2000 година апсолутно небитне.

Откривањем кумранских рукописа Бог је желео још једном да покаже да је Његово писмо управо Библија, и да нам је Он лично послао ту књигу. Ту књигу су током историје преписивали, преводили и штампали многи, али су и поред тога успели да нам је пренесу онаквом каква је била од када је стварана. Из свега овога произилази један веома наметљив закључак: Ко год жели може, читањем Библије и живљењем по њој, заједно с Богом уживати у овом, и сутра у оном животу.

БИБЛИОГРАФИЈА

1. Allegro, J. M: Discoveries in the Judean Desert of Jordan, V. Qumran Cave 4 (снимци, транслитерације, преводи), Oxford, 1956.
2. Biblia Hebraica.
3. Д. Јуревич: ”Мессианские сборники”, Москва, 2000.
4. др А. Бирвиш: ”Савремена начела превођења Светог писма”, Београд, Иконос, 2002.
5. др Д. Глумац: ”Библијска археологија”, Београд-Србиње, БФБ, фототип, 1999.
6. dr George J. Brooke: ” ”Intertextual interpretacions in the Dead Sea Scrools and the New Testament ”, Орион, Јерусалим.
7. dr Siam Bhayro: ”The Dead Sea Scrools”, Christian-Witness, 2002.
8. др Тихомир Радовановић: ”Историја превода Сарог завета”, Београд, 1928.
9. Ђ. Даничић: ”Стари завет”, превод на српски језик, издање Библијског друштва, Београд, 1992.
10. Е. бен Шошан: ”Милон иври-иври”, Јерусалим, 1976.
11. Е. Вербер: ”Кумрански рукописи”, БИГЗ, Београд, 1983.
12. Encyclopaedia Britannica, volume 7, 1972: ”Dead sea scrolls”.
13. J. Jeremias: ”Qumran et la Theologie”, Nouvelle Revue Theologique 85 (1963).
14. M. Wise, M. Abegg & E. Cook: ”The Dead Sea Scrolls”, A New Translation, Сан Франциско, 1996.
15. М. А. Хоселтон: ” Dead Sea Scrolls ”, Лондон, 2000.
16. Паул Сумнер: ” ”Messianic Text at Qumran”, Hebrew Streams,, 1999.

17. Ш. Етингер: ”Историја Јеврејског народа”, Београд, Гинко, 1993.

18. W. J. Харингтон: ”Увод у Библију”, Загреб, Кршћанска садашњост, 1987.

19. W. J. Харингтон: ”Увод у Нови Завет”, Загреб, Кршћанска садашњост, 1987.

20. Група аутора: ” ”The Apocrupha”, Chicago, 1946.

21. Powell Davies: ”Jesus and Old Testament”, New York, 1956.

22. др М. Ердељан: ”Општи увод у Свето писмо Старога завета”, фототип, Београд - Србиње, 2000.

23. др M. Moskovich: ”Апокалиптика, сифрут амену”, Тел Авив 2001.

24. Ж. Станојевић: ”Хебрејско српски речник”, Рад, Београд, 2000.

25. Гамс, А.: Библија у светлу друштвених борби. Београд, 1988.

26. Гилберт М.: Jewish History Atlas. Лондон, 1969.

27. Harrington, W.: Увод у Стари завет. Загреб, 1977.

28. Kittel, R.: Bibblia Hebraica Stuttgartensia. Stuttgart, 1937.

29. Милин, Д.: Старозаветна историја. Нови Сад, 1994.

30. Прошић, Т.: Порекло Пасхе. Нови Сад, 1998.

31. Шијаковић, М., приређивач: Митологија и религија старих Јевреја. Београд, 1990.

32. Шобајић, В.: Јеврејство и Израел. - Скопје, 1982.

33. Бадурина, А: Лексикон западног хришћанства. Загреб, 1979.

34. Данон, Ц: Збирка појмова из Јудаизма. Београд, 1996.

35. Harrington, W: Увод у Стари Завјет. Загреб, 1977.

36. Мандић, О: Лексикон јудаизма и хришћанства. Загреб, 1963.

37. Ребић, А: Пророк човјек Божји. Загреб, 1982.

О АУТОРУ

Жељко Станојевић рођен је у Панчеву, 1974. године. Основну и средњу школу завршио у Панчеву. Студирао хебрејски језик и књижевност у Израелу и теологију у Србији. Бави се научно- истраживачким радом од 1998. године, нарочито у области лексикографије, хебрејске граматике, методике наставе хебрејског језика и старозаветне егзегезе, и егзегезе других древних јеврејских списа. Водио више школа хебрејског језика (улпана) у Израелу за досељенике из Европе, водио Лекторат за хебрејски језик и књижевност на Филолошком факултету у Београду. Запослен на Интернационалном универзитету у Новом Пазару и на Институту за хебрејски језик и књижевност у Панчеву чији је оснивач и директор. Аутор је Хебрејско-српског речника, Лексикона библијских имена и анализе утицаја хебрејског језика на словенске језике и више других публикација.

Препоручујемо најбоља светска издања:

Популарна наука:
- Тајне Библије, Александар Медведев
- Наука открива Бога, Др Аријел Рот
- Диносауруси - невероватна открића, Др Дјуен Гиш
- Наука и проблем смрти, Мирољуб Петровић
- Тајна срећног живота, Мирољуб Петровић
- Брак и породица, Мирољуб Петровић
- Основи теократије, Мирољуб Петровић
- Јеврејски Јешуа или грчки Исус - највеће библијско откриће савременог доба са преводом Јеванђеља по Матеју са хебрејског језика, Нехемија Гордон

Опасности окултизма:
- Исповест палог анђела, Пента Грам
- Скривене тајне масонерије, Др Кети Барнс
- Ко влада светом, Мирољуб Петровић
- Исповест бившег језуите, Др Алберто Ривера
- Вавилонска мистериска религија, Ралф Вудроу
- Масонски и окултни симболи, Др Кети Барнс
- Последњи дани планете Земље, Том Хартман
- Мој бег од демона, Роџер Норн
- Мистична медицина - какве се опасности крију иза акупунктуре, акупресуре, хомеопатије, иридологије и других сродних вештина, Др Ворен Питерс

Популарна медицина:
- Природна медицина - најбоље методе природног лечења, Др Доналд Милер
- Начела здравог живота, Др Пол Волк
- Здрава исхрана, Др Памплона Роџер
- Смрт из тањира, Др Роберт Елез
- Лечења рака сировом храном, Др Кристин Нолфи
- Отров са великим К, Др Агата Треш
- Како сам победила рак, Др Лорин Деј
- Закони здравља и излечења, Др Нил Нидли
- Излаз из депресије, Др Нил Нидли
- Моћ здравља, Др Ханс Дил
- Моћ исхране, Др Колин Кембел
- Како унапредити мозак, Др Елден Чалмерс
- Унапредите вид - одбаците наочари, Др Лорин Деј
- Вакцине - нови геноцид, Венс Ферел
- Технологија самоуништења, Др Маријан Јошт

Жељко Станојевић

КУМРАНСКИ СПИСИ

Доказ веродостојности Библије

Непосредно после Другог светског рака, у време највећег успона атеизма, десило се најспектакуларније археолошко откриће у историји. У пећинама код Мртвог мора пронађени су чувени Кумрански списи, међу којима су се налазили и најстарији списи Библије.

Њиховим детаљним проучавањем дошло се до одговора на питање:

Да ли је текст Библије
– који данас имамо –
веродостојан?

МЕТАФИЗИКА
ИСБН 978-86-7884-115-6
9 788678 841156

Корице - Марио Лампић